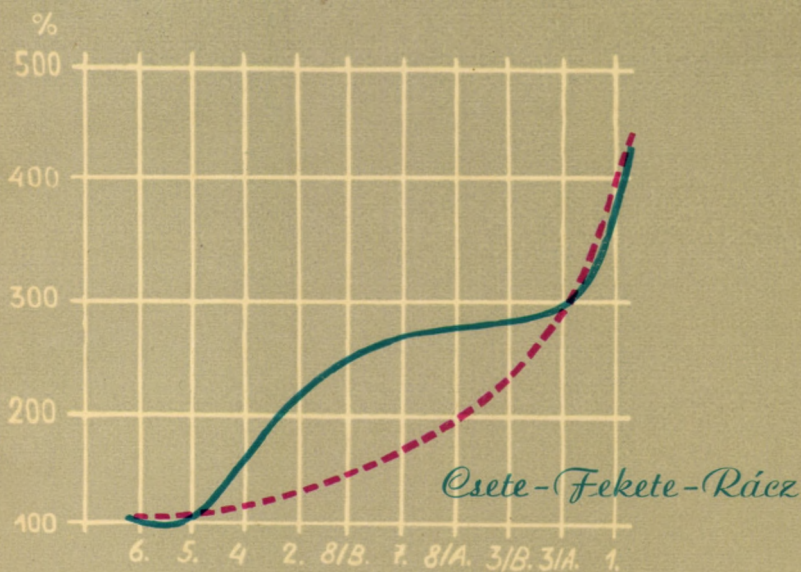

A NAGYÜZEMI GAZDÁLKODÁS KÉRDÉSEI

***Munkadíjazás,
önköltség
és gazdaságosság
a mezőgazdaságban***

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

A Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézete „A nagyüzemi gazdálkodás kérdései” c. sorozattal olyan kisebb, de a folyóirat-cikkek terjedelmét meghaladó feldolgozásokat kíván a mezőgazdasági és közgazdasági szakembereknek, a termelőségvetkezetek, állami gazdaságok és gépállomások vezetőinek, valamint a mezőgazdaságot irányító szerveknek a tudományos és oktatási intézmények dolgozóinak a kezébe adni, amelyek a napjainkban egyre többoldalúan felvetődő agrárközgazdasági és üzemszervezési kérdésekről nyújtanak korszerű elemzést és megbízható gyakorlati eligazítást.

A sorozat jelen, első kiadványa a szocialista mezőgazdaság fejlesztésének fontos problémáit tárgyalja az 1960 őszen Prágában rendezett nemzetközi agrárközgazdász tanácskozáson elhangzottak alapján.

Összegezi és elemzi azokat a szövetkezeti munkadíjazás korszerűsítésével, főképpen a garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosításával kapcsolatos gazdag tapasztalatokat, amelyeket a Szovjetunió kolhozaiban, a bolgár és a csehszlovák termelőségvetkezetekben nyertek. A szovjet, a bolgár, a csehszlovák, a lengyel és a magyar agrárgazdaságtani intézetek tervezetei alapján ismerteti a mezőgazdasági önköltség nemzetközi összehasonlítását célzó elvi megfontolásokat és módszertani javaslatokat. Áttekinti a vetőmagtermelés — és ennek kapcsán az egész mezőgazdasági termelés — hatékonyságának, gazdaságosságának mérésére felhasználható mutatókat. Végül téjakoztat a KGST-országok agrárgazdaságtani és mezőgazdasági üzemtani tudományos munkájáról, a főbb kutatási témákról, és a kutatómunkát végző intézetekről.

MUNKADÍJAZÁS,
ÖNKÖLTSÉG ÉS GAZDASÁGOSSÁG
A MEZŐGAZDASÁGBAN

A NAGYÜZEMI GAZDÁLKODÁS KÉRDÉSEI

SZERKESZTI

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMTANI INTÉZETE

Csete László — Fekete Ferenc — Rácz Lajos

Munkadíjazás, önköltség és gazdaságosság a mezőgazdaságban

Az 1960. évi Prágai Nemzetközi Agrárökonómiai
Konferencia

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961

Szerzők

CSETE LÁSZLÓ

a közgazdasági tudományok kandidátusa,
az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének osztályvezetője

FEKETE FERENC

a közgazdasági tudományok kandidátusa,
az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének tudományos főmunkatársa

RÁCZ LAJOS

okleveles közgazda,
az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének tudományos munkatársa

Lektorok

ERDEI FERENC

akadémikus, az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének igazgatója

JÓNÁS ANNA

okleveles közgazda, a Közgazdasági Szemle munkatársa

© Akadémiai Kiadó Budapest, 1961

Printed in Hungary

ELŐSZÓ

Az agrárökonómiai tudományok művelése és ennek eredményeképpen a kutatási eredmények közlése az utóbbi években hazánkban is öröndetesen fejlődik. Ez a fejlődés azonban *új szükségletet* is támaszt a kiadványok tekintetében. A könyvben megjelenő nagyobbbszabású feldolgozások és a folyóiratban közölhető kisebb terjedelmű tanulmányok — valamint a szaklapokban közreadott kisebb közlemények — mellett mind több olyan feldolgozás készül el, amely a nagyobb igényű könyv méreteit és szintjét nem éri el, viszont a folyóirat-cikk arányait meghaladja.

Az ilyen jellegű tanulmányok a mi tudományágunkban különösen gyakoriak — bár más tudományokban is szaporodnak —, mert a mezőgazdaság szocialista átalakulása nyomán mind az agrárközgazdasági, mind az üzemszervezési kérdések oly sokoldalúan vetődnek fel (a történeti fejlődésben változóan, a szocialista országok között bizonyos eltérésekkel, az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben nem egyformán stb.), hogy *egy-egy probléma feldolgozása többirányú megvilágítást*, tehát terjedelmesebb elemzést kíván. Emiatt éppen a legfontosabb témákban, s legtöbbször a legértékesebb feldolgozások nem férnek bele egy folyóirat-cikk keretébe. Ez a mind sürgetőbb igény tette szükségessé, hogy ezt a kiadványsorozatot elindítsuk.

E kiadványsorozat keretében tehát a folyóiratban közölhető tanulmány kereteit meghaladó és a teljesen önálló igényű könyv arányait el nem érő feldolgozásokat kívánjuk közölni tudományunk mindkét ágából — az agrárközgazdaságtan és az üzemszervezés köréből —, továbbá esetenként olyan szomszédos tudományterületekről, amelyek szaktudományunkat mó-

lyebben érintik (pl. statisztika, demográfia, alkalmazott matematika stb.).

A sorozat füzetei lényegében kisebb monografikus feldolgozások, amelyeket *a szaktudomány művelői és a képzett gyakorlati szakemberek, a specialisták számára* akarunk hozzáférhetőkké tenni. Éppen ezért követelménynek tekintjük, hogy a füzetekben egy-egy téma teljes vagy legalábbis sokoldalú feldolgozását nyújtsuk, ideértve a kérdés módszertani problémáit, történeti megvilágítását, nemzetközi alakulását, és különösen főbb elméleti és gyakorlati összefüggéseinek a feltárását. Egyes esetekben magát a nemzetközi tájékoztatást is feladatunknak tekintjük. E célnak megfelelően füzeteink átlagosan 3—4 ívnyi terjedelműek lesznek, de indokolt esetben 5—6 ívre is növekedhetnek. Évente 6—8 füzet megjelenését tervezzük.

A sorozatot az *Akadémiai Kiadó* adja ki, szerkesztését az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetében végezzük. Ez azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy a szerzők körét az Intézetre vagy akár az Akadémia területére korlátoznánk! E tekintetben is az Akadémiának azt a szerepét igyekszünk betölteni, hogy mint az alap kutatások országos központja, kiadóvállalataival és intézeteivel az egész magyar tudományt, s ezen keresztül egész mezőgazdaságunk gyakorlatát szolgálja. Ennek megfelelően a szerkesztés során minden kutatóhellyel és a szaktudomány minden művelőjével igyekszünk élő kapcsolatot teremteni.

Budapest, 1961. január 1-én.

Erdei Ferenc

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó (ERDEI FERENC)	5
Tartalomjegyzék	7
A Prágai Nemzetközi Agrárökonómiai Konferencia (CSETE LÁSZLÓ)	11

I. rész

A mezőgazdasági önköltség nemzetközi összehasonlításának módszere (RÁCZ LAJOS)	
1. Az összehasonlítás szükségessége és célja	16
2. Az önköltségszámítás módszertani kérdései	18
A nemzetközileg összehasonlítható önköltség össze- tétele	18
Az élőmunka költségeinek elszámolása	25
Egyéb módszertani kérdések	31
3. Az összehasonlítható önköltségmutatók kidolgozásával kapcsolatos feladatok	38
4. Határozat a mezőgazdasági önköltségmutatók össze- hasonlításának módszeréről szóló javaslat tárgyában	40

II. rész

A vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának mérése (FEKETE FERENC)	
1. A vetőmaggazdálkodás rendje és a vetőmagtermelés gazdasági hatékonysága a Szovjetunióban	44
A vetőmaggazdálkodás fejlődése és jelenlegi szer- vezete	44
A vetőmagtermelés gazdaságossága és hatékonysága	47
2. Általános alapelvek a vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának meghatározására	53
3. Az összehasonlítás főbb szempontjai és mutatói	57
Az önköltség	58
Egyéb hatékonysági mutatók	60

4. A specializálás gazdasági hatékonyságának meghatározása	62
5. Határozat a vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának mérését célzó egységes módszerről	63

III. rész

A szövetkezeti munkadíjazás fejlesztése (FEKETE FERENC)

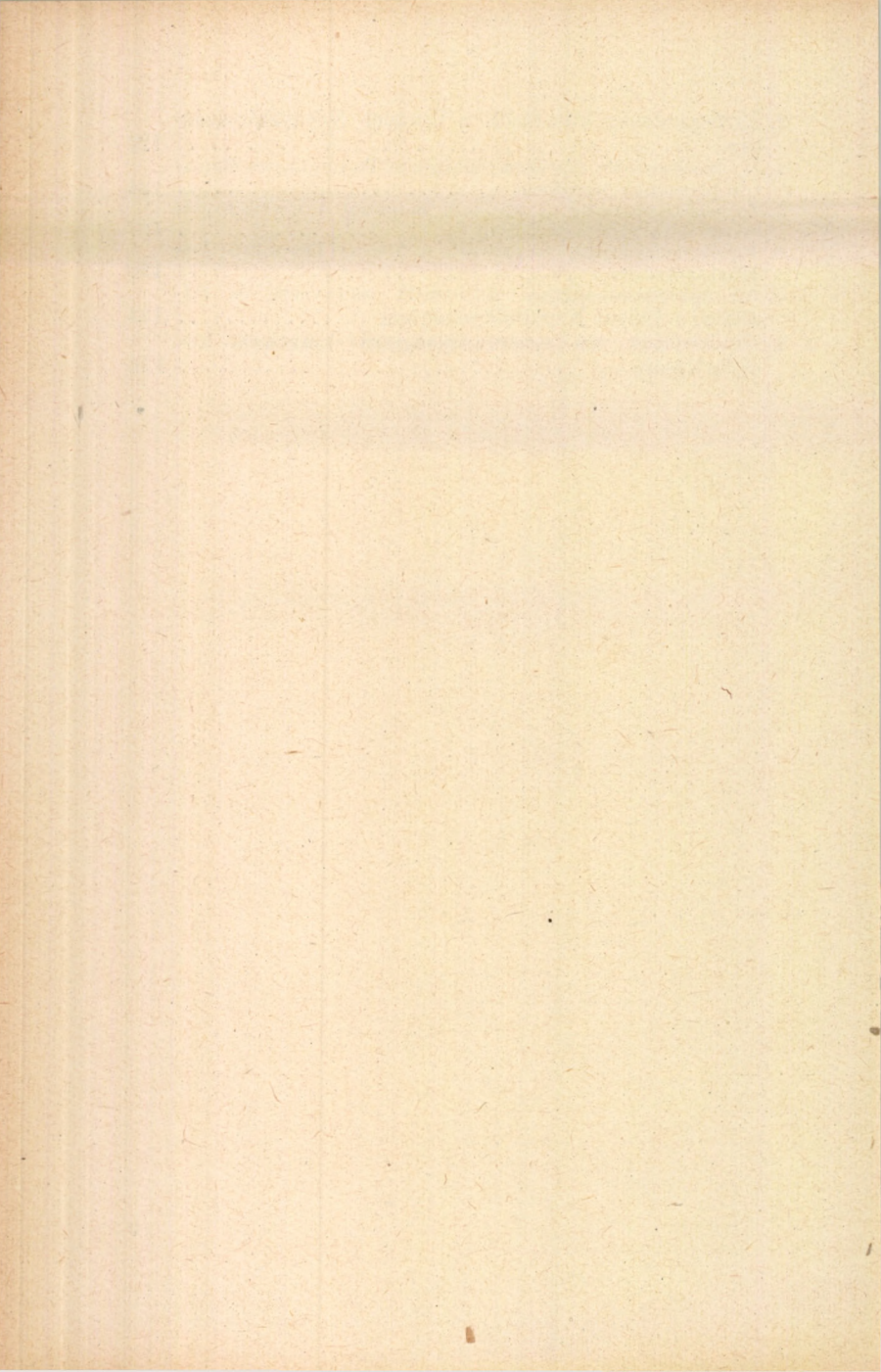
1. A garantált pénzbeni munkadíjazásra való áttérés főbb okai és előzményei	66
Szovjetunió	66
Csehszlovákia	73
Bulgária	77
Románia, az NDK és Lengyelország termelészövetkezeteinek néhány munkadíjazási kérdése	81
2. A garantált pénzbeni munkadíjazás alapelvei és formái	83
Szovjetunió	84
Csehszlovákia	88
Bulgária	94
3. A termelészövetkezeti vezetők javadalmazásának és az üzemben belüli gazdasági elszámolás bevezetésének kérdései	105
A szövetkezeti vezetők javadalmazása a Szovjetunióban és Csehszlovákiában	105
Üzemben belüli gazdasági elszámolás a kolhozokban és a bolgár termelészövetkezetekben	109
4. Az új munkadíjazási forma gyakorlati előnyei és tudományos jelentősége	112
5. A konferencia határozata	116

IV. rész

Az agrárgazdaságtani tudományos kutatómunka helyzete és nemzetközi koordinálása a szocialista országokban (CSETE LÁSZLÓ)

1. Az agrárgazdaságtani és üzemszervezési kutatások általános helyzete Magyarországon; a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének a nemzetközi együttműködés elmélyítésére vonatkozó javaslatai	119
2. Az agrárgazdaságtani kutatások helyzete a Román Népköztársaságban	122

3. Agrárgazdasági kutatások a Lengyel Népköztársaságban	123
4. A Szovjetunió Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének munkája	124
5. Az agrárgazdasági kutatások helyzete a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban	127
6. Agrárgazdaságtani kutatások a Német Demokratikus Köztársaságban	130
7. Az agrárgazdaságtani kutatások szervezete és feladatai a Bolgár Népköztársaságban	133
8. Határozatok az agrárgazdaságtani kutatások koordinálására	136

A PRÁGAI NEMZETKÖZI AGRÁRÖKONÓMIAI KONFERENCIA

A szocialista országok mezőgazdasági tudományos kutatómunkáját koordináló III. Moszkvai Konferencián — 1958-ban — határozták el, hogy a szocialista országok agrárgazdaságtani tudományos kutatóintézeteinek képviselői évente tudományos-módszertani értekezleteket tartanak. Az első ilyen jellegű agrárgazdaságtani konferencia 1959. év augusztus 27-től szeptember 2-ig Moszkvában volt. (Az erről szóló beszámolót a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének 16. sz. sokszorosított kiadványa tartalmazza.)

A második agrárgazdasági tudományos-módszertani konferenciára 1960. szeptember 13—20. között került sor Prágában, a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének rendezésében.

A konferencia programját 1960 májusában alakították ki, a III. Moszkvai Konferencia határozatának és a KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága kérésének megfelelően.

Napirenden a következő kérdések szerepeltek:

1. A KGST-államokban termelt *mezőgazdasági termékek önköltségmutatóinak nemzetközi összehasonlítására* javasolt módszer.

2. *Javaslat a vetőmag- és a vetőgumó-termelés gazdasági hatékonyságának* egységes módszerrel való meghatározására.

3. *A pénzbeni munkadíjazással* — mint a mezőgazdasági dolgozók anyagi érdekeltsége fokozásának egyik legfontosabb tényezőjével — kapcsolatos kísérletek és gyakorlati tapasztalatok általánosításának eredményei a kolhozokban és a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben.

4. *Az agrárgazdaságtani tudományos kutatómunka helyzete és koordinálásának megjavítására vonatkozó javaslatok.*

A résztvevők az egyes napirendi pontokhoz előre megküldték írásos anyagaikat, amit a delegációk tagjai a rendező féltől a hivatalos nyelvekre lefordítva érkezésükkor megkaptak. (A konferencia hivatalos nyelvei voltak: az orosz, a német és a cseh.)

A konferenciát a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia elnöke, A. KLEČKA nyitotta meg. A megnyitás után a konferencia Szerkesztő Bizottságot alakított, amelynek feladata a konferencia jegyzőkönyvének összeállítása, a határozatok megfogalmazása és elfogadásra történő előterjesztése volt. A Szerkesztő Bizottságban minden egyes résztvevő országot egy fő képviselt.

A résztvevő intézetek többsége külön küldte meg anyagait a rendező félnek, ezért a megnyitó ülés után az értekezlet első napját a résztvevők a kézhez kapott tanulmányok feldolgozására használták fel. Az értekezlet következő három napján az említett napirendi pontok vitája bonyolódott le. A konferencia küldöttei részére szeptember 17—19-én vidéki tanulmányutat szerveztek.

Tájékoztatásul közöljük a II. Agrárgazdaságtani Tudományos Módszertani Konferencia résztvevőinek jegyzékét.*

Bolgár Népköztársaság :

TRIFONOV, P., a Bolgár Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének tudományos munkatársa, az Intézet önköltségrészlegének vezetője, Szófia.

GENCSIN, I., a Bolgár Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének tudományos munkatársa, Szófia.

MISEVA, N., a Bolgár Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének tudományos munkatársa, Szófia.

* A résztvevő országokat a latin ábécé szerint szedték sorba. Az egyes delegációk tagjainak felsorolása a konferencia jegyzőkönyvéhez igazodik, s első helyen a delegációvezetők szerepelnek (Szerk.).

Csehszlovák Szocialista Köztársaság :

KOŤÁTKO, J. akadémikus, a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia első elnökhelyettese, a szocialista mezőgazdaság fejlődésének gazdasági ösztönzőit tanulmányozó munkacsoport vezetője, az Akadémia Agrárgazdaságtani Szekciójának helyettes elnöke, Prága.

KRBLICH, J. akadémiai levelező tag, a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatója, az Akadémia Agrárgazdaságtani Szekciója Tudományos Tanácsának titkára, Prága.

OSTROVSKY, M. DR., a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatója, Pozsony.

SVOBODA, K. kandidátus, akadémiai levelező tag, a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének helyettes igazgatója, Prága.

Lengyel Népköztársaság :

DZIEDZIC, F. DR., a Lengyel Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatója, Varsó.

BRZOZA, A. DR., a Lengyel Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének osztályvezetője, az Akadémia Agrárgazdaságtani Szekciójának helyettes elnöke, Varsó.

RYCHLIK, T. DR., a Lengyel Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének osztályvezetője, Varsó.

GAWLOWSKY DR., a Vetőmag és Ültetőgumó Nemesítő Központ igazgatója, Varsó.

Magyar Népköztársaság :

CSETE L. kandidátus, a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének osztályvezetője, Budapest.

FEKETE F. kandidátus, a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének tudományos főmunkatársa, Budapest.

RÁCZ L., a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének tudományos munkatársa, Budapest.

Német Demokratikus Köztársaság :

ELVERT, G. kandidátus, a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Intézetének igazgatója, Berlin.

ROSENKRANZ, O. akadémikus, a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemi és Munkatudományi Kutatóintézetének igazgatója, Gundorf.

DYHRENFURT, K. DR., tudományos kutatóintézeti igazgató, Anklam.

FRÜCK, H. DR., a külföldi országok mezőgazdaságának vizsgálatával foglalkozó intézet (Humboldt Egyetem) igazgatója, Halle.

STOPPORKA, P. DR., a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemi és Munkatudományi Tudományos Kutatóintézetének helyettes igazgatója, Gundorf.

BOYTMANN, G. DR., a Vetőmagtermeltető Vállalat vezető munkatársa, Berlin Lichtenberg.

Román Népköztársaság :

MURGESCU, C., a Román Tudományos Akadémia Közgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatóhelyettese, Bukarest.

NICA, S. kandidátus, a Román Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének osztályvezetője, Bukarest.

BUCUR, V. közgazda, a Román Tudományos Akadémia Közgazdaságtani Tudományos Kutatóintézete Tudományos Tanácsának tagja, a Román Népköztársaság KGST Állandó Bizottságának titkára, Bukarest.

GHEORGHIU, O., a Román Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Tudományos Kutatóintézetének (ICAR) tudományos munkatársa, Bukarest.

Szovjetunió :

TULUPNYIKOV, A. kandidátus, akadémiai levelező tag, a Leninről elnevezett Össz-szövetségi Mezőgazdaságtudomá-

nyi Akadémia Össz-szövetségi Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatója, Moszkva.

BELOV, A. kandidátus, a Kazah Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének igazgatója, Alma-Ata.

A KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottságának titkárságát az értekezleten

DORPATOV, N. (Szófia) képviselte.

Kína és Mongólia képviselői — az előző évtől eltérően — nem vettek részt a konferencián.

I.

A MEZŐGAZDASÁGI ÖNKÖLTSÉG NEMZETKÖZI ÖSSZEHAISONLÍTÁSÁNAK MÓDSZERE

1. AZ ÖSSZEHAISONLÍTÁS SZÜKSÉGESSÉGE ÉS CÉLJA

A konferencián részt vevő országokból a témával kapcsolatban beérkezett tervezetek és javaslatok, valamint a vita során elhangzott felszólalások egyaránt szükségesnek és időszerűnek ítélik a probléma napirendre tűzését, és a megoldásra irányuló kutatás megkezdését. A szóban forgó anyagok és hozzászólások a nemzetközi összehasonlítás céljait is körvonalazták.

A *szovjet javaslat* szerint az önköltség tanulmányozása és összehasonlítása nagy jelentőségű célkitűzés, mert az önköltség színvonalának vizsgálata fontos feltétele a mezőgazdasági termelés országok közötti ésszerű specializálásával és területi elhelyezésével kapcsolatos feladatok helyes megoldásának, szükséges az ágazati jövedelmezőség és a gazdasági hatékonyság meghatározásához.

Az önköltség rendszeres elemzése a szocialista tábor országaiban előmozdítja a termelési költségek csökkentésére irányuló munkát, a társadalmi munkával való takarékoskosságot, a társadalmi termelőerők gyorsabb fejlesztését, és végeredményképp az egész szocialista tábor gazdasági hatalmának erősítését.

A nemzetközi szocialista munkamegosztás tervszerű megvalósítása gyorsítja a gazdasági fejlődés ütemét a KGST-ben részt vevő valamennyi országban, és előmozdítja a felesleges ráfordítások kiküszöbölését, a természeti és a közgazdasági feltételek legkedvezőbb kihasználását. A társadalmi munkamegosztás fejlődése megköveteli a szocialista tábor országai közötti kölcsönösen előnyös áruforgalom szélesítését. A külkereskedelmi kapcsolatokat az értéktörvény érvényesülésének mérlegelésével kell kialakítani, az árakat az áruk értékének megfelelően kell megszabni.

Az említett kérdések megoldását — hangsúlyozza a szovjet javaslat — az önköltség kiszámítása csupán akkor segíti, ha a számításokat egységes módszerrel végzik, és a természetbeni ráfordítások társadalmi érvényű pénzbeni kifejezést öltenek.

Az önköltségnek mint pénzben kifejezett termelési ráfordításnak a színvonalára nemcsak az élő- és a tárgyasult-munka-ráfordítás volumene hat, hanem egy sor egyéb közgazdasági tényező is, amelyek tekintetében az egyes országok számottevő sajátsággal bírnak. (Pl. eltérő lehet a munkadíj színvonala, az ipari eredetű állóeszközök és anyagok nagykereskedelmi árának színvonala stb.)

A *csehszlovák delegáció javaslata* szerint a nemzetközi összehasonlítás módszerével az alábbi célokat kell elérni:

a. Az önköltségnek mint a termelési hatékonyság komplex mutatójának a segítségével kell meghatározni a fő mezőgazdasági termékek legkedvezőbb termelési feltételeit, és ezáltal előmozdítani a mezőgazdasági termelésnek a KGST-országok közötti legcélravezetőbb specializálását és kooperációját;

b. adatokat nyerni a szocialista tábor országai közötti áru-forgalom árviszonyainak pontosabb kialakításához;

c. számításba venni az élő- és a tárgyasult munka termelékenységének országonkénti különböző színvonalát az egyes mezőgazdasági termékek termelésében, mérlegelve főképpen a termelés belterjességében, valamint műszaki és technológiai színvonalában, továbbá a munkaerő újratermelési költségeiben és az egyes országok mezőgazdaságának társadalmi-gazdasági szerkezetében meglevő különbségeket;

d. megvilágítani az ipar és a mezőgazdaság közgazdasági-termelési kapcsolatait a KGST-országokban, elsősorban figyelembe véve az iparnak szállított mezőgazdasági eredetű nyersanyagokat és a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátott ipari eredetű termelőeszközöket;

e. vizsgálni a különböző felvásárlási és termelői árrendszerek hatásait, a mezőgazdasági üzemeknek nyújtott közvetlen és közvetett állami kedvezményeket és támogatásokat.

A *bolgár és a magyar tervzet* a nemzetközileg összehasonlítható önköltség ismeretét ugyancsak alapvetőnek tartja a nemzetközi munkamegosztás, az ésszerű specializálás és a területi

elhelyezés vizsgálatához és megoldásához, valamint a szocialista országok közötti mezőgazdasági külforgalom egységes saját árbázisának megteremtéséhez.

A vitában felszólaló *német delegátus* rámutatott, hogy a társadalmi munkamegosztás problematikájának kidolgozása során nem elegendő az összehasonlítható önköltségadatok mérlegetelése, bár ez az egyik legfontosabb mutató. A szocialista tábor országaiban megvalósítandó nemzetközi munkamegosztást többoldalú, komplex vizsgálatok alapján lehet és kell fejleszteni. Ehhez hasonló észrevétel hangzott el *román* részről is.

2. AZ ÖNKÖLTSÉGSZÁMÍTÁS MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI

A nemzetközileg összehasonlítható önköltség összetétele

Az önköltség tartalmi kérdései a konferencián kétféle értelemben vetődtek fel: Egyrészt az önköltségnek mint közgazdasági kategóriának az elméleti, fogalmi problémái kerültek megvitatásra. Másrészt pusztán praktikus indokok alapján vizsgálták, vajon szükséges-e a teljes önköltség alapján elvégezni a nemzetközi összehasonlítást, vagy a célnak jól megfelelő önköltségmutatókat nyerünk akkor is, ha a vizsgálandó költségelemek körét leszűkítve csak a legfontosabb közvetlen munka- és anyagköltségeket vesszük figyelembe.

A lengyel előterjesztés szerint nagyon lényeges kérdés, hogy az önköltségbe mi kalkulálandó:

a. kizárólag az az összeg, amely az élőmunka költségeit és az anyagi ráfordításokat tartalmazza, vagy pedig

b. az előbbi költségelemeket ki kell egészíteni az úgynevezett tulajdonjogi viszonyokkal kapcsolatos költségekkel. (Az úgynevezett tulajdonjogi viszonyokkal kapcsolatos költségek — a lengyel tervezet szerint — az adók, a tőkekamatok és a földjáradék.)

A lengyel állásfoglalás szerint helyénvalónak tűnik, hogy az adókat a korábbi gyakorlatnak megfelelően kizárják a számításba vehető tételek közül, de kívánatos megvitatni a földjáradék elszámolásának a lehetőségét, még inkább a tőkekamat el-

számolásának kérdését, mert a nemzetközi munkamegosztás szempontjából nem lehet eltekinteni attól, hogy egy meghatározott terméket kisebb vagy nagyobb termelőeszköz-igénybevétellel (lekötéssel) termeltek-e. Ezt a kérdést csak akkor lehet megoldani, ha valamiképpen elszámoljuk az úgynevezett tőkekamatot (a termelőeszközök ténylegesen kifizetett, illetve feltételezeten felszámítható kamatát).

Ha állást foglalunk a tőkekamat és a földjáradék, vagy közülük az egyik elszámolásának szükségessége mellett — veti fel a lengyel tervezet —, akkor új kérdés merül fel: hogyan tegyük ezt meg? Valamennyi ország számára egységes, vagy pedig differenciált százalékos normákat alkalmazzunk; hogyan határozzuk meg a földjáradék nagyságát, miként értékeljük a gazdasági erőforrásokat stb.

A magyar tervezet szerzői szerint ez a számítási eljárás igen fontos elvi problémákat vet fel. A termelőeszközök használati díjaként elszámolt és valóban felmerült tételek (a kifizetett földjáradék, a haszonbér és a kifizetett kamat) ugyanis nem az amortizációhoz, az anyagköltségekhez és az élőmunka-felhasználáshoz hasonló *termelési ráfordításokat, hanem tisztajövedelemrészeket* tartalmaznak, bár ezek is az üzem tényleges kiadásai.

Nyilvánvaló, hogy a termelési ráfordítások és a tiszta jövedelem egyaránt értékrészek, a termék értékének az összetevői. De az is nyilvánvaló, hogy a tisztajövedelem-részek elválasztandók a termelési ráfordításoktól, amikor egy-egy termék önköltségét számítjuk.

A magyar előterjesztés külön kiemeli, hogy a földjáradék-igény és a kamatigény felszámítása az önköltségtételek között rendszerint szerves része, tartozéka annak az önköltségről alkotott felfogásnak, amely a ténylegesen kifizetett haszonbért és kamatot, sőt még az adót is az önköltség részeinek tekinti, s ezáltal a termelési ráfordítások és a tiszta jövedelem közötti, közgazdaságilag és üzemgazdaságilag egyaránt nagyon lényeges határvonalat teljesen elmosza. A magyar javaslat szerint a kamatigényt és a földjáradék-igényt indokolatlan elszámolni az önköltségszámítás szocialista gyakorlatában. A kamatoknak, a haszonbérnek és az adónak a termelési ráfordításoktól elkülönített számbavétele azonban helyes és szükséges.

A lényegyet tekintve hasonló indokok alapján bírálja a *szovjet javaslat* azokat a közgazdászokat, akik a biztosítási díjakat és az adókat az önköltség elemeként fogják fel.

Más oldalról közelítették meg a nemzetközileg összehasonlítható önköltség tartalmi problémáit a *csehszlovák közgazdászok*. Véleményük szerint a kezdeti időszakban meg kellene elégedni egy nem teljes, csupán a legfontosabb közvetlen költségeket tartalmazó önköltségmutató alkalmazásával és összehasonlításával. A teljes önköltség összehasonlítását ugyanis — legalább a kezdeti időszakban — elsősorban a következő nehézségek akadályozzák:

a. Nem egységes a KGST-országokban a költségnemeknek közvetlen és közvetett költségekre való felosztása, s ezért az egyes költségnemeknek a tartalma, köre országonként különböző;

b. a közvetett költségek szétosztása az egyes termékek és termelő ágazatok között különböző elvek szerint történik egyes országokban a közvetlenül teljesített élőmunka-ráfordítás nagyságának, pl. a munkaegységek számának megfelelően, máshol a közvetlen anyagi ráfordítások arányában, továbbá a teljes termelési értékben való részesedés alapján stb.), s ennek eredményeképp az egyes termékekre jutó közvetett költségek aránya országonként nagyon eltérő lehet;

c. néhány kevésbé fontos költségnemnek a kiszámítása nagy nehézségekbe ütközik azért is, mert e költségek alakulását különféle kedvezmények is befolyásolják. (Pl. az agronómusi és az állatorvosi szolgáltatások ingyenesek is lehetnek és fizetés ellenében is történhetnek.) A jelenlegi adatszolgáltatási rendszerben e különbségek áthidalását célzó munka minden bizonyosan aránytalanul nagy lenne az elérhető eredményekhez képest.

A kiválasztott közvetlen és közvetett költségeket csak akkor lehet egységes kalkulációs rendszerbe foglalni, ha beszerezhetők a szükséges adatok a közvetlen költségekről, továbbá, ha a közvetett költségek elszámolásának és szétosztásának egységes módját alakítjuk ki, s tapasztalatokat szerzünk a legfontosabb közvetlen költségek kiszámításában.

A kezdeti időszakban — javasolja a csehszlovák delegáció — az összehasonlítható önköltségmutatók kiszámításához a következő sémát lehetne alkalmazni:

Növénytermelés:

- 1) a szövetkezeti tagok közvetlen élőmunka-ráfordításának költségei,
- 2) a saját termelésű anyagok előállítási költségei és a vásárolt anyagok ára,
- 3) trágyázási költségek,
- 4) a gépállomási munkák díja,
- 5) a saját gépi eszközök munkájának költsége,
- 6) a fogatmunkák költsége,
- 7) az állóeszközök amortizációja.

Állattenyésztés:

- 1) a közvetlen élőmunka-ráfordítás költségei,
- 2) a saját termelésű takarmányok költsége és a vásárolt takarmányok ára,
- 3) a saját gépi eszközök munkájának költsége,
- 4) a fogatmunkák költsége,
- 5) az állóeszközök amortizációja.

Ehhez hasonló álláspont tükröződik a *bolgár delegáció* anyagának soraiból is:

Az önköltség-összehasonlítás megkívánja, hogy az önköltség összetevő elemei közösek és ne nagyszámúak legyenek. Ez idő szerint a szocialista országokban meglehetősen sok elemet foglalnak az önköltségbe. Országonként lényegesen különbözik mind az önköltségelemek kiszámításának a módja, mind pedig az önköltség összetétele. Nem egységes a költségek osztályozása, közvetlen és közvetett költségekre való felosztása sem. E különbségek nehezítik az önköltség-összehasonlítást, és ezért is kiküszöbölendők.

A mostani időszakban viszonylag egyszerű önköltségszerkezet kialakítására kell törekednünk már csak azért is, mert nincs elegendő tapasztalat az önköltség tervezésében, a költségelemek nyilvántartásában és kiszámításában. A bolgár tervezet szerint perspektívikusan a következő önköltségszerkezet alakítandó ki:

Növénytermelés:

- 1) közvetlen munkaráfordítás költségei,
- 2) vetőmagköltségek,
- 3) trágyázási költségek,

- 4) gépállomási munkadíj,
- 5) egyéb közvetlen költségek,
- 6) igaerő költségei,
- 7) tehergépkocsi-szállítás költségei,
- 8) állóeszközök amortizációja,
- 9) közvetett termelési költségek,
- 10) irányítás és adminisztráció költségei.

Állattenyésztés:

- 1) közvetlen munkaráfordítás költségei,
- 2) takarmányköltségek,
- 3) egyéb közvetlen költségek,
- 4) tehergépkocsi-szállítás költségei,
- 5) igaerő költségei,
- 6) állóeszközök amortizációja,
- 7) közvetett termelési költségek,
- 8) irányítás és adminisztráció költségei.

Az önköltség-összehasonlítási módszerek kidolgozásának mostani időszakában gyakorlatilag még nem valósítható meg ez az önköltségszerkezet. Ennek oka — a bolgár közgazdászok véleménye szerint — abban a körülményben található meg, hogy még nem lehet összehasonlítani egy sereg költségfajta, mert nem lehetséges valamennyi országban egységes összetételben meghatározni a termelőeszközök nagykereskedelmi árait. Ugyancsak nem lehet a nemzeti árakat közvetlenül kifejezni valamennyi szocialista ország számára elfogadott valutában. Ez azért nem lehetséges, mert a szocialista országok nemzeti valutáinak vásárlóereje országok szerint és időszakonként rendszerint különböző.

A nemzeti valuták vásárlóerejéből kiindulva lehetséges volna a termelési költségek közös alapra való átszámítása.

A költségek az első időszakban megvalósítandó egyszerűbb séma szerint a következőképp csoportosíthatók:

- 1) munkadíj-költségek,
- 2) anyagköltségek,
- 3) amortizációs leírások.

Az egyes országok önköltsége, a nemzeti valuták vásárlóerejét kifejező megfelelő koefficiensek segítségével, a fenti szerkezetben összehasonlítható lenne.

Tekintettel a bolgár tervezetben is említett nehézségekre, a magyar delegáció áthidaló megoldásként a következőket javasolta:

a. A nemzetközileg összehasonlítható önköltségmutató kialakítása során ne a belföldi önköltség pénzben kifejezett nagyságából induljunk ki, mert ez nagyrészt a nemzeti árrendszerek függvénye. Ezért mindenütt, ahol lehetséges, a ráfordítások természetes formában való számbavételét kell előtérbe helyezni. Pl. az emberi munkát normál munkaórán, a vetőmagot szabvány szerint q-ban, a műtrágyát hatóanyag kg-ban célszerű számba venni.

A szolgáltatások (fogatmunka, gépi munka, szállítás, víz- és áramszolgáltatás) költségeinek elszámolása során elsősorban a felhasznált anyagnak és emberi munkának a fizikai volumenét (kW, m³, munkaóra) kell kifejezni. A gépi munkáknál a teljesített egységnyi munkát (normálhektárt), a szállításoknál t/km-t lehet számítási alapul elfogadni.

b. Ahol a természetes mutatók helyett feltétlenül szükséges az értékmutatók használata, ott is helyes nemzetközileg egységes értékmutatókból kiindulni. Pl. a világpiaci forgalom tárgyát képező gépek amortizációs költségeit a rubelben kifejezett világpiaci árak alapján lehet elszámolni.

c. Az üzemi általános költségek elszámolási módja, valamint a természetes ráfordítások pénzformában való átszámítása igen lényeges feladat, és minden valószínűség szerint meglehetősen sok időt kíván. A magyar delegáció véleménye szerint fontosabb és gyorsabban megvalósítható a természetes ráfordítási mutatók feljegyzése és gyakorlati alkalmazása. Ezek a mutatók elsősorban ráfordítás-nagyságokat, -volumeneket tükröznek, és ezért ebből a szempontból nem elsőrendű kérdés, hogy milyen koefficiensek segítségével vonjuk össze őket egyetlen pénzbeni mutatóvá.

A szovjet javaslat készítői szintén utalnak a ráfordítások természetes formában történő számbavételének szükségességére. Ezzel kapcsolatban megjegyzik, hogy az önköltségszámítás módszertanából ki kell rekeszteni azokat a komplex jellegű ráfordítás-fajtákat, amelyek különböző ráfordítás-elemeket egyesítenek (pl. a traktorüzem és a tehergépkocsi-szállítás üzemköltségei). Az ilyen komplex költségnemek ugyanis akadályozzák a természetes formában történő összehasonlításokat.

Az elmondottakat figyelembe véve, a *szovjet javaslat szerint* a mezőgazdasági önköltség következő szerkezete alakítható ki:

- 1) munkadíjköltségek,
- 2) vetőmag- (a növénytermelésben), takarmány- (az állattenyésztésben) költség,
- 3) trágyázási költség,
- 4) villamosenergia-költség,
- 5) javításhoz felhasznált anyagok,
- 6) folyékony üzemanyag,
- 7) szilárd üzemanyag,
- 8) amortizációs leírások,
- 9) vegyszerek és gyógyszerek,
- 10) egyéb ráfordítások.

Ilyen önköltségszerkezet esetén a közvetett ráfordítások hozzákapcsolhatók a közvetlen ráfordítások megfelelő elemeihez. Pl. az adminisztratív, irányító személyek munkadíját hozzászámíthatjuk a termelésben részt vevő dolgozók munkadíjának közvetlen költségeihez, a gépkocsiszállítás üzemanyag-költségeit a közvetlen üzemanyagköltségekhez stb.

Az elmondottakon kívül néhány érdekes, és ehhez a témakörhöz kapcsolódó kérdés formájában felvetett gondolat található a *lengyel anyagban* :

a. A nemzetközi összehasonlítás, különösen a társadalmi munkamegosztás céljaira is használt önköltségszámítás szempontjából kevéssé használhatónak és sok esetben elégtelennek tűnik az országos viszonylatban átlagos önköltség alkalmazása. Az átlagos önköltség kevéssé reprezentatív és esetleges nagyságú is lehet. Szükséges megvitatni azt a kérdést, hogy kiegészítésképp nem volna-e helyes kiszámítani a határeseteket? Azoknak a határterületeknek, illetve gazdaságcsoportoknak a költségeiről van szó, amelyekre különösen erős hatást gyakorol a társadalmi munkamegosztás minden változása.

b. Ugyancsak kérdéses — a *lengyel delegáció szerint* —, hogy helyes-e az önköltségszámítás során csak a fő termelési körzeteiket, illetve a legnagyobb termelőket alapul venni? Ezzel kapcsolatban szükségesnek látszik megvizsgálni azt is, hogy a termelés bővítésének lehetőségei milyenek egy-egy adott gazdaságcsoportban, és az önköltség változásának milyen tendenciáira

számíthatunk a termelés volumenének növelésével, illetve csökkenésével.

Csaknem minden előterjesztés foglalkozott azzal a problémával, hogy milyen termékesoportokat, illetve termékeket kell bekapcsolni a nemzetközileg összehasonlítható önköltségszámításba. Nyilvánvaló, hogy valamennyi mezőgazdasági termék önköltségének nemzetközi célú kiszámítása felesleges. Néhány delegáció már eleve azt javasolta, hogy csupán azokra a termékekre kell szorítkozni, amelyek a szocialista világpiacon jelentős tételekben képezik az áruforgalom tárgyát. A *bolgár javaslat* pl. az előbbi megfontolásból kiindulva a következő termékeket említi meg mint olyanokat, amelyeknek önköltség-összehasonlítása Bulgária számára feltétlenül fontos: búza, kukorica, napraforgómag, gyapot, dohány, cukorrépa, alma, őszibarack, szilva, paradicsom, paprika, káposzta, gyapjú, tehéntej, borjúhús, bárányhús, sertés, tojás.

A *csehszlovák javaslat szerint* az önköltségmutatókat a következő termékeknél célszerű tanulmányozni: búza, rozs, árpa, csöves kukorica, cukorrépa, burgonya, len, karórépa, napraforgó, pillangósok szénája és réti széna. Az önköltséget az egységnyi termőterületre és az egységnyi termékre szükséges kiszámítani, ezenkívül a takarmánygabonánál és a szénánál egy takarmányegységre, az olajosnövényeknél pedig zsíregységre is. A tejnél az önköltséget egy tehenre és 100 liter tejre célszerű számítani, s e számítás során a borjútejet is kalkulálni kell, az újszülött borjút pedig a tehenészet mellékterméke gyanánt kell elszámolni. A csehszlovák költségyszámítás gyakorlatából kiindulva javasolják az önköltség kiszámítását a szarvasmarha- és a sertéshízlalásnál 100 takarmányozási napra és 1 kg élősúly-gyarapodásra, a baromfitenyésztésben 1 tojóra és 100 db. tojásra, a juhászatban 1 juhra és 1 kg gyapjúra.

Az élőmunka költségeinek elszámolása

A konferencia elé terjesztett anyagok szinte kivétel nélkül megkülönböztetett figyelmet szentelnek az élőmunka-költségek elszámolási problémáinak, hangsúlyozva, hogy az élőmunka költségei igen fontos költségneként jelentkeznek a növényi és

az állati termékek önköltségében. E kérdéssel kapcsolatban feladatként jelentkezik annak a KGST-országok számára közös és egységes mérési és értékelési módnak a kialakítása, amelynek segítségével az élőmunka összehasonlítható formában elszámolható és értékelhető.

Ebből kiindulva a *csehszlovák tervezet szerint* olyan mérték-egységet szükséges kialakítani, amelyik az egyszerű munka összemérhető mennyiségét fejezi ki. A jelenleg használatos mértékegységek közül számításba jöhet a munkaegység, az emberimunka-nap (napszám) és a munkaóra.

Ha a KGST-országok vizsgálandó szövetkezeteiben mindeütt — a helyi munkafeltételek mérlegelésével — egységes teljesítménynormákat állapítanak meg, és ha a meghatározott munkákat mindenütt egységesen sorolnák be a munkaigényszerű osztályokba, továbbá, ha a munkák munkaegységre való átszámításának koefficiensei is egységesek volnának, akkor a munkaegységet tekinthetnénk a munkák összehasonlítható mértékegységének, mert a vázolt esetben a munkaegység révén kifejezett egyszerű munkák elszámolása egységes alapelvek szerint történne. De jelenleg mindezek a feltételek hiányoznak, megteremtésük viszont széleskörű előkészítő munkát igényelne. Elsősorban felül kellene vizsgálni a teljesítménynormákat a megfigyelt termelőszövetkezetekben, és össze kellene hasonlítani az egyes munkáknak munkaigényszerűségük szerinti osztályozását a különböző országokban.

Az előbbiekből következik, hogy a munkaegység a munkák összehasonlítható egységes mércéje gyanánt csupán meghatározott korlátozottsággal és csakis átmenetileg használható. Még kevésbé alkalmas erre az emberimunka-nap (a napszám), mert ez mindössze a munkában eltöltött napokat veszi számba, függetlenül a munkaidő hosszától és a teljesített munka minőségétől. Legkielégítőbben az egyszerű munka egységnyi (egy órai) mennyisége tekinthető összehasonlítható élőmunka-mércének. Ennek meghatározásához — a csehszlovák delegáció véleménye szerint — az szükséges, hogy:

a. számba vegyék a KGST-országok vizsgált szövetkezeteiben a teljesített munkaórákat azokban a termelési ágazatokban, amelyeknek termékeit a vizsgálatba bekapcsolták;

b. a ténylegesen teljesített munkaórákat a munkák bonyolultsági fokának megfelelően helyesen meghatározott koefficienssekkel átszámítsák egyszerűmunka-órákra.

A ténylegesen teljesített munkaórák számbavételét viszonylag rövid idő alatt meg lehet valósítani nemcsak a kiválasztott termelőszövetkezetekben, hanem a szövetkezeti gyakorlat szélesebb körében is, s ez előmozdítja a munkatermelékenység pontosabb kiszámítását és a szövetkezeti tagok munkaerejének jobb kihasználását is. A tényleges munkaóráknak egyszerűmunka-órákra való átszámításához szükséges együttthatók kialakítása végett — e munka során szükséges számításba venni a munkák munkaigényességének mértékét és a munkák osztályozásával kapcsolatos követelményeket is — célszerű külön albizottságot szervezni agronómusokból, állattenyésztőkből, gépészekből és normázókból.

A termelésre fordított élőmunka mennyiségének értékeléséhez a KGST-ben részt vevő országok mezőgazdaságában dolgozó munkaerő újratermelési költségeiből kell kiindulni — hangsúlyozza a csehszlovák javaslat. A rendelkezésre álló adatokból ezeket a költségeket legkönnyebben az állami mezőgazdasági üzemek munkásainak munkabértarifája segítségével határozhatjuk meg. E bértarifák azokra a munkákra vonatkoznak, amelyeket a szövetkezeti tagok is végeznek, és lehetővé teszik a munka mennyiségéhez és minőségéhez igazodó munkadíjazást. Az állami gazdaságok munkásainak munkabérét úgy tekinthetjük, mint a mezőgazdasági munkaerő társadalmilag szükséges újratermelési költségeit a helyi viszonyok között.

A javasolt módszer megkívánja, hogy az egyes országokban meghatározzák az egyszerű munka egy órájának értékelési tarifáját. E munka során az állami gazdaságokban használt átlagos tarifátételekből szükséges kiindulni, s ezek segítségével a ténylegesen teljesített munkaórákat átszámíthatják egyszerűmunka-órákra.

A nemzeti valutákban kifejezett élőmunka-ráfordításokat át kell számítani egységes összemérhető alapra. Legcélszerűbbnek mutatkozik a rubelre való átszámítás, s közben az átszámítási kurzust olyképpen kell meghatározni, hogy az ne torzítsa el az egyes országokban számba vett ráfordítások színvonalát.

A *szovjet javaslat* kifejti, hogy a szocialista társadalomban a munkaerő újratermelési költségeinek jelentős részét az állam fedezi (egészségügyi, oktatási szolgáltatásokkal, nyugdíjbiztosítással stb.). Ennek megfelelően a szocialista országokban a nemzetközileg összehasonlítható önköltségmutatók kiszámításakor eldöntendő kérdésként jelentkezik, hogy a munkaerő újratermelési költségeit milyen mértékben szerepeltessük az önköltségben, figyelemmel arra, hogy a munkaerő újratermelési költségeinek egyénileg és társadalmilag fedezett nagysága az egyes országokban különböző.

Ez idő szerint valamennyi szocialista országban a mezőgazdasági termékek önköltségének kiszámítása során a munkadíj költségei között a munkaerő újratermelési költségeinek csupán azt a részét számolják el, amelyik a dolgozók személyi fogyasztásának fedezésére szolgál. Az a kérdés, hogy a munkaerő újratermelési költségeinek mekkora részét illesszük az önköltségbe, nem bír különösebb gyakorlati jelentőséggel akkor, ha a költségszámítás és a költségelemzés az egyes országokon belül történik. De mivel az egyéni és a társadalmi ráfordítások aránya a munkaerő újratermelésének összes költségeiben országonként igen eltérő, az önköltség összehasonlíthatósága érdekében — a szovjet javaslat szerint — a költségszámítás módszerét úgy célszerű javítani, hogy az önköltségbe a munkaerő összes újratermelési költségei belekerüljenek.

A *bolgár delegáció* egyetért azzal a javaslattal, hogy a KGST-országok viszonylatában szükséges kialakítani az élőmunka számbavételének közös mértékegységét. Úgy véli, hogy erre a célra a közismert okok miatt nem alkalmas sem a munkaegység, sem a munkanap. Helyesli a csehszlovák elképzelést, hogy a munkaórában számba vett és nyilvántartott élőmunkát a mezőgazdasági munkák egységes tarifálása alapján, speciális kulcsszámok kidolgozásával és érvényesítésével egyszerű munkára számítsák át.

Az előbbieket szerint megállapított munka értékelésekor számot kell vetni a munkaerő újratermelési költségeivel. A legmegfelelőbb munkaértékelés — bolgár vélemény szerint is — az állami mezőgazdasági üzemekben a munkabérezéshez kialakított tarifatételek alapján történhet. Ugyanakkor hozzátesszik,

hogy a szóban forgó kérdéssel együtt tanulmányozni kell azt is, vajon az egyéni, személyi fogyasztáshoz hozzátartozandó-e az a társadalmi, közös fogyasztás, amelyet a szövetkezeti tagok a nemzeti jövedelem újraelosztásának eredményeképpen kapnak.

A nemzeti jövedelem egy része az újraelosztáskor a parasztság társadalmi szükségleteit elégíti ki (egészségvédelem, népművelés stb.), ezenkívül maga a szocialista mezőgazdasági üzem is a szövetkezeti alapok egy részét közös szükséglet kielégítésére fordítja (kultúrház, bölcsőde, segélyezés stb.). Ezek az eszközök nagy jelentőségűek a munkaerő újratermelésének szempontjából. Az önköltségösszehasonlítás egységes módszerének kidolgozásakor a munkaerő újratermelésére felhasznált társadalmi eszközöket is figyelembe kell venni akkor, ha ebben a tekintetben a szocialista országok között lényeges különbségek tapasztalhatók.

A vitában kifejtett *magyar javaslat* szerint igen fontos probléma, hogy az önköltség nemzetközileg összehasonlítható mutatóit módszertanilag igyekezzünk elválasztani az egyes országok életszínvonalbeli különbségeitől.

Amikor az élőkommunka költségeit a nemzetközileg összehasonlítható önköltség-kategóriába beillesztjük, három lehetőség közül választhatunk:

a. Számba vesszük és közös nevezőre, egyszerű munkára vezetjük vissza az emberimunka-ráfordításokat. Ez elkerülhetetlenül szükséges teendő, ezért a *magyar delegáció* messzeemenően egyetért az erre vonatkozó javaslatokkal;

b. az élőkommunka költségét vagy az egyes országokban kifizetett közvetlen munkabér, vagy — amint a szovjet delegáció javasolja — a munkaerő újratermelésének teljes költsége, tehát a közvetlen munkabér és az ún. közvetett juttatások alapján számoljuk el.

Ez a megoldás valójában nagyrészt az életszínvonal függvényévé teszi mind az önköltség-színvonalat, mind az önköltségen belül a tárgyasult- és az élőkommunka-ráfordítások arányát. A magyar delegáció véleménye szerint ebben az esetben formai szempontból hasonló helyzet állna elő, mint amikor a szovjet kolhozokban az élőkommunka-ráfordítást a ténylegesen kifizetett munkaegység-értékkel számolták el. Ekkor ugyanis a

jobb kolhozokban a nagyobb részesedés, a tagság magasabb életszínvonala következtében az önköltség is nagyobbnak tűnt, mint a gazdaságilag gyengébb kolhozokban.

A magyar előterjesztés külön megemlíti, hogy módszertani szempontból rendkívül bonyolult, szinte megoldhatatlan feladatnak látszik a közvetlen munkabéren felüli rész nemzetközileg összehasonlítható kiszámítása még megközelítő pontossággal is:

c. az élőmunka-költség nemzetközileg elképzelhető harmadik, és a magyar delegáció álláspontja szerint legcélravezetőbb elszámolási módja a következő: az emberimunka-ráfordítások számbavétele munkaórában, a különféle munkák közös nevezőre hozása, és az így kiszámított munkamennyiségnek valamennyi KGST-ország számára egységes, társadalmilag — illetve pontosabb kifejezéssel: a szocialista világgazdaság méretében — szükséges és indokolt nagyságú munkadíjjal való értékelése.

Ezzel a javaslattal homlokegyenest ellentétben a *bolgár delegáció* hangsúlyozza, hogy ha valamennyi országra a munkaráfordítások értékelésének egységes tételét állapítják meg, akkor az önköltségkalkuláció ezt a költségelemet tekintve normatív jellegűvé válik, és nem az önköltség színvonalát, hanem csupán a munkaráfordítások volumenét jellemzi. Ez más szóval azt is jelenti, hogy a bolgár álláspont szerint az országoként kialakult életszínvonalbeli különbségeknek tükröződniük kell az összehasonlítható önköltségben is.

A *lengyel előterjesztés* készítői szerint az összehasonlítható önköltség kiszámítása során számos egyéb probléma mellett a fő nehézség az élőmunka költségének elszámolásával kapcsolatos. A KGST-országok mezőgazdaságában ugyanis különböző a munka gépesítettségének a foka, és különböző mértékben alkalmaznak szakembereket, továbbá az életszínvonalbeli különbségek miatt különböző a bérszínvonal. Hogyan mérlegeljük ezeket az önköltség kiszámítása és összehasonlítása során?

a. Naturális formában (pl. munkaórában) vegyük-e először számba a munkaráfordításokat, és azután valamilyen kialakítandó díjtétellel értékeljük? Ebben az esetben elmosnánk az egyszerű és a bonyolult munka különbségeit, valamint a bérszínvonal országoként eltérő voltát, és ez nem lenne helyes;

b. vagy pedig tekintsük alapnak az adott ország bértételeinek megfelelő munkaköltségeket, és azt számítsuk át valamilyen összehasonlítható valutára? Ebben az esetben számításba kell venni a bérszínvonalból adódó különbségeket. Vagy lehetséges — tekintettel az egyes országok életszínvonalának jövőbeni kiegyenlítődéseire — csupán a munka szakképzettségében levő különbségeket számításba venni, és valamennyi ország számára egységes tarifát alkalmazni?

c. Mérlegelendő az is, hogy a mezőgazdasági termelés különböző társadalmi szektorokban történik. Ezt figyelembe véve vajon milyen egységes alapelvek szerint valósítható meg a munkaráfordítások értékelése?

Egyéb módszertani kérdések

A beérkezett anyagok nem törekedtek az önköltségszámítás minden módszertani kérdésének tisztázására. Nyilván az előzetes koordináció hiánya miatt az egyes delegációk ötletszerűen emelték ki azokat a problémákat, amelyeket a nemzetközi összehasonlítás szempontjából fontosnak tartottak javaslataikban részletesebben megvilágítani. Ezzel magyarázható, hogy az itt következő rövid összefoglalóban több esetben nem áll módunkban vitaszerűen szembeállítani az egyes kérdésekben elfoglalt különböző álláspontokat.

A gépállomási munkák költségeit a legtöbb KGST-hez tartozó országban a ténylegesen kifizetett munkadíjat felvásárlási áron vagy — ahogyan a csehszlovák delegáció előterjesztése is javasolja — realizálási átlagáron értékelik.

A csehszlovák delegáció úgy véli, hogy az összehasonlítható önköltség kiszámítása során — éppen az összehasonlíthatóság miatt — azokban az országokban, ahol a gépállomási munkákkal kapcsolatban kedvezmények és ártámogatások vannak érvényben, szükséges a gépállomási munkák tényleges költségeinek meghatározása végett kimutatni a kedvezmények nagyságát is.

Ezt a problémát más nézőpontok alapján és lényegesen kibővítve tárgyalja a *szovjet előterjesztés*. Nem választja szét a

termelőszövetkezetek saját tulajdonában levő és segédüzemként működő traktorpark költségeinek, valamint a gépállomási munkák költségeinek elszámolását. Eszerint a gépi munkák költségei tartalmazzák az üzem- és a kenőanyagok, a tartalékalkatrészek és a műszaki karbantartáshoz, a folyó javításhoz felhasznált anyagok értékét, az amortizációs levonásokat, a munkadíjakat (beleértve a javítással, az üzemanyag és a víz szállításával kapcsolatos munkadíjakat).

A szovjet delegáció véleménye szerint a népi demokratikus országokban a két önálló üzem — a gépállomások és a szövetkezeti gazdaságok — létezése megkívánja, hogy az önköltség-számítás során ráfordításaikat együttesen kalkulálják.

Néhány országban (Csehszlovákiában, Magyarországon és Romániában) javasolják, hogy az önköltségbe a gépállomási munkákért fizetett tényleges pénzbeni és természetbeni díjakat számolják el, a természetbeni munkadíjat felvásárlási áron értékelve.

A gépállomások átszervezéséig a Szovjetunióban vitáztak arról, hogy a kolhoztermelés önköltségébe a gép- és traktorpark munkájának tényleges költségeit vagy pedig a természetbeni munkadíjat számítsák-e be (az utóbbit valamilyen áron kifejezve).

A Szovjetunió viszonyai között — a *szovjet terv* tervezet készítői szerint — nem helyes és nem is lett volna célszerű a természetbeni munkadíjat beszámítani az önköltségbe, mert a természetbeni munkadíj elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt a *termelési eredmények* részeként, nem pedig *termelési ráfordításként* fogható fel.

A természetbeni munkadíjtételek differenciált színvonala a Szovjetunióban annak idején feltételezte, és nyilván más országokban most is feltételezi, hogy e munkadíjak nem csupán a gépállomás tényleges ráfordításainak pótlását, hanem a különbözeti járadék egy részének elvonását is szolgálják.

Az önköltség kiszámítása és összehasonlítása során — jegyzi meg a szovjet javaslat szerzői — az üzem- és a kenőanyagok, a műszaki karbantartás és a javítás, az amortizációs leírások stb. tényleges nagyságát szükséges kalkulálni. E nézet helyességét bizonyítja az is, hogy az ennek alapján számított

önköltség mint objektív közgazdasági kategória összehasonlítható maradt a gépállomások átszervezése után is.

E kérdés megoldásakor abból kell kiindulni, hogy az önköltség a termelési ráfordítások pénzbeni kifejezése, vagyis a termelés kategóriája, s ugyanakkor a gépállomásoknak fizetett természetbeni munkadíj mint a termelési eredmények egyik része a termékek elosztási viszonyait tükrözi, ezért sem tekinthető az önköltség elemének.

Egyéb beérkezett javaslatok szerint a saját traktorok munkáját a gépállomási munkától elkülönítve kell nyilvántartani, és a saját traktorok munkájával kapcsolatos ráfordításokat, mint pl. az üzem- és kenőanyagokat beszerzési áron értékelve, a javítási költségeket (a generáljavítások költségei nélkül), az amortizációt és az élőmunka költségeit az egyes termelő ágazatok között a ténylegesen teljesített munkamennyiséggel arányosan kell szétosztani. A költségek ágazatok közötti szétosztásának vetítési alapja lehet a traktorvezetők ágazati bontásban nyilvántartott munkaórája vagy munkaegysége is.

Egyetértés alakult ki abban, hogy az anyagköltségek közül a *saját termelésű anyagokat* (vetőmagot, takarmányt) önköltségen kell elszámolni. Ez az elv már most is csaknem hiánytalanul érvényesül a szocialista országok költségszámítási gyakorlatában. A betervezett anyagok bírálják azokat a közgazdászokat, akik helyesebbnek tartanák a saját termelésű anyagoknak árakkal (felvásárlási vagy piaci árral) való értékelését, hogy ily módon közelebb kerüljenek azok értékéhez. Nyilvánvaló, hogy a felvásárlási árak tiszta jövedelmet is tartalmaznak. Amennyiben a saját termelésű anyagokat felvásárlási áron értékelnénk, tisztajövedelem-elemek is belekerülnének az önköltségbe, és ezzel gyakorlatilag megnövekedne az önköltség nagysága.

Még nem teljes az egyetértés a tekintetben, hogy a saját termelésű anyagokat, ha az előző év terméséből származnak, az előző évi vagy a tárgyévi önköltségen helyes-e elszámolni. Bár gyakorlatilag — Lengyelország kivételével, ahol minden esetben a tárgyévi önköltséget használják — az előző évi, tehát a felhasznált termék tényleges önköltsége szerint történik az elszámolás.

Egyébként a takarmányozás költségeinek elszámolásával kapcsolatban olyan észrevételek is elhangzottak, hogy az összehasonlíthatóság érdekében helyes lenne az egységnyi termékre jutó takarmányráfordítást naturálisan is kimutatni, mégpedig a tápanyagtartalom alapján.

A *csehszlovák javaslat* részletesen foglalkozik a *trágyázás költségeinek* elszámolásával. A javaslat szerzői úgy vélik, hogy az önköltség összehasonlíthatósága érdekében célszerű lenne, ha a műtrágya beszerzési áron számított költségei mellett feltüntetnék a felhasznált műtrágyák mennyiségét is tiszta hatóanyagban (nitrogénben, foszforban, káliumban).

A szerves trágya és a trágyalé értékének kiszámításakor szükséges, hogy egyfelől a felhasznált mennyiségeket meghatározzák, másfelől az értékelés, a pénzbeni kifejezés legalkalmasabb formáját megtalálják. Csehszlovákiában ez ideig nem határozták meg az egyes növényekre felhasznált trágyalé mennyiségét. Egyszerű elszámolás megvalósítása végett a csehszlovák tervezet javasolja, hogy a tényleges trágyalétermelésből kell kiindulni. (Ez kiszámítható az állatfajok és koresoportok alapján képzett együttthatókkal.) Az így kiszámított mennyiséget egységes módszerrel szükséges értékelni, a kiszámított értékösszeget az egyes kultúrák között területi arányuk szerint kell szétosztani. Az intenzívebben trágyázott kultúrák területét nagyobb értékű együttthatóval (pl. kétszeresen), a kevésbé intenzíven trágyázott területeket pedig alacsonyabb értékű együttthatóval (pl. a rétet $\frac{1}{2}$ -del, a legelőt $\frac{1}{4}$ -del) számíthatjuk. A trágyalé ára meghatározható az 1 q trágyalében megtalálható tiszta tápanyagtartalomnak megfelelő műtrágyaárak alapján. Csehszlovákiában 1 q trágyalét 3 korona értékűnek tekintenek.

Egyéb javaslatok szerint elszámolható az istállótrágya feltételes áron is. *Bulgáriában* viszont az istállótrágya költségeit a szabadpiaci árakkal számolják el. Ugyancsak a bolgár tervezet említi, hogy amennyiben az istállótrágya mennyiségét nem tudják a nyilvántartásokból megállapítani, akkor az állatállomány nagyságából kiindulva a következő normatívákkal becsülik az egyes állatfajok évi trágyatermelését: ló 4,2 t, ökör 4,7 t, sertés 1,2 t.

Magyarországon a csehszlovák javaslatától eltérő a trágyázási költségek ágazatok közötti felosztásának módja, amennyiben a felhasznált trágya értékéből — négyéves utóhatást feltételezve — 40 %-ot az istállótrágyát közvetlenül felhasználó növénytermelési ágazatra terhelnek. A trágyaköltség fennmaradó részét, vagyis 60 %-ot a számítások egyszerűsítése végett a nem trágyázott növények között a vetésterület arányában osztják szét. A talajgazdagító növényeket közvetett trágyaköltséggel nem terhelik. A trágyázással kapcsolatos élőmunka- és fogatmunka-felhasználás viszont a közvetlenül trágyázott növényeket terheli.

A *szovjet javaslat* szerint helyesebb lenne, ha a trágyázás költségeiből csak a trágyázott növények részesednének, mégpedig vetésterületük arányában. Ezzel szemben a *lengyel közgazdászok* úgy vélik, hogy a trágyázási költségeket minden megkülönböztetés nélkül az üzemben termelt valamennyi növény között arányosan, azaz a vetésterületből való részesedés alapján kell szétosztani.

Az *amortizációs költségek* helyes meghatározásának és összehasonlíthatóságának előfeltétele, hogy rendelkezziünk megbízható adatokkal az állóeszközök beszerzési áráról, és helyesen határozzuk meg a fizikai elhasználódás időtartamának számbavételével az amortizációs leírásokat. Ez könnyen elérhető akkor, ha az általános leltározás már megvalósult. Ha ez még hiányzik, az állóeszközöket a termelőszövetkezetekben fel kell értékelni, mérlegelve beszerzési árukat, és ki kell alakítani a megfelelő amortizációs kulcsokat.

A *szovjet tervezet* külön foglalkozik a haszonállatok amortizációjával. Helyteleníti azokat az elgondolásokat, amelyek szerint a haszonállatok amortizációs költségeit az egyéb állóeszközökhöz hasonlóan kívánják kalkulálni. A szovjet tervezet szerint ezek az elgondolások nem megalapozottak, mert a haszonállatok a termelési folyamatban nem veszítik el értéküket. A szovjet javaslat készítői ajánlják, hogy valamennyi országban alkalmazták a Magyarországon használt módszert, vagyis a törzsállomány amortizációs leírását annak a különbségnek az alapján határozzák meg, amely a törzsállatok vásárlási áron kifejezett értéke és a selejtezési súlyértéke között megállá-

pítható, számításba véve a törzsállatok használatának időtartamát.

A *bolgár javaslat* szükségesnek ítéli az amortizációs leírások normáiban mutatkozó különbségek áthidalását. Az amortizációs levonások normája szintén szorosan kapcsolódik az önköltség-összehasonlítás módszeréhez. Az amortizációs normák nagysága hatást gyakorol az önköltség színvonalára.

Az egyes országokban különbözőképpen állapítják meg az amortizációs normákat, és e különbségek kiküszöbölése szükséges az összehasonlításhoz.

Csaknem mindegyik előterjesztés foglalkozik az általános költségek ágazatok közötti szétosztásának módszerével. Jelenleg a legtöbb szocialista országban — így pl. a Szovjetunióban és Bulgáriában — az általános költségeket a munkadíjak közvetlen költségeivel arányosan osztják szét. Indokolásképpen felhozzák, hogy ez az eljárás helyes, mert a közvetett költségek túlnyomó része az irányító, adminisztratív dolgozók munkadíjának költségeiből adódik.

Csehszlovákiában úgy vélik, hogy ennél helyesebb, ha a közvetett munkaköltségeket a közvetlen munkaköltségekkel, a közvetett anyagköltségeket pedig a közvetlen anyagköltségekkel arányosan osztják szét. Magyarországon viszont harmadik megoldásként csak a közvetett munkaköltségeket osztják szét a közvetlen munkaráfordítások arányában. Az önköltség-számításkor Magyarországon az egyéb közvetett költségeknél, ha azok főágazati általános költségként jelentkeznek, a növénytermelésben a vetésterület szerkezetének megfelelő, az állattenyésztésben pedig a számosállatban kifejezett állatállomány-nal arányos felosztást alkalmaznak. A közvetett munkaköltségeken kívüli egyéb üzemi általános költségekből viszont az egyes ágazatok a gabonaegységben kifejezett termelési volumen-nel arányosan részesednek.

A konferencia elé terjesztett *szovjet javaslat* szerint minél gépesítettebb a termelés, és minél magasabb a dolgozók szak-képzettsége, annál kevesebb személy és munkadíj szükséges a termelés irányításához. Amennyiben a közvetett költségek nagysága a termelésben részt vevő emberek számától függ, az irányító személyek munkadíját indokolt lehet a termelésben

részt vevők munkadíjának közvetlen költségeivel arányosan szétosztani. De a különböző termékek gépesítettségi színvonalában meglevő lényeges különbségekkel számot vetve meg kellene fontolni, hogy a közvetett költségeket nem lenne-e célszerű az összes közvetlen költségekkel arányosan szétosztani. Ezzel megszüntethető az a fogyatékoság is, hogy a munkadíjjal arányos szétosztáskor a közvetett költségekből egyik termékre túlságosan sok, a másokra pedig indokolatlanul kevés jut.

Jelenleg még igen változatosak azok a megoldási módok is, ahogyan a termelési költségeket megosztják az *iker- és melléktermékek között*. A *szovjet* agrárközgazdászok pl. azt javasolják, hogy a tehenészet termelési költségeit úgy osszák meg a tej és a borjú között, hogy minden újszülött borjút 100 kg tejjel tegyenek egyenlővé. A *csehszlovák* közgazdászok szerint viszont egy újszülött borjú 200 liter tej önköltségen számított értékével egyenlő. *Lengyelországban* 1 kg borjú-súlygyarapodást 6 liter, *Magyarországon* 7 liter tejjel tekintenek egyenértékűnek. A módszerbeli eltérések egyéb mellék- és ikertermékek esetében is hasonló módon nyilvánulnak meg. A *bolgár álláspont* szerint pl. általában helyes, ha a melléktermékeket felvásárlási áron értékelik, és az így kapott összeget levonják az ágazat termelési költségeiből. A *csehszlovák tervezet* szerint ez az eljárás csak a különböző szalmáknál alkalmazható, de ebben az esetben is csak a többéves átlagárakon való értékelés a helyes.

A *szovjet delegáció* gazdaságilag megalapozatlannak minősítette azt az eljárást, amikor a mellék- és ikertermékek értékét a főtermékek összes ráfordításainak előre meghatározott százalékában próbálják kifejezni. Ezzel szemben javasolja, hogy a mellék- és ikertermékeket megfelelő átszámítási kulcsok segítségével egyazon termékfajtákra, főtermékegységre számítsuk át. Az átszámítási kulcsok egyes esetekben az érvényben levő állami felvásárlási árak alapján, más esetekben, pl. a takarmányoknál, a tápérték alapján alakíthatók ki. Miután valamennyi mellék- vagy ikerterméket átszámítunk egyazon termékfajtára, az egységnyi átszámított termékre jutó ráfordításokat, az egyes mellék- vagy ikertermékek önköltségét meghatározhatjuk az átszámítási kulcs segítségével. (Megjegyezzük, hogy ez a szovjet javaslat elvileg teljes mértékben megegyezik

a Magyarországon alkalmazott önköltségszámítás gyakorlatával, csupán az egyes mellék- és ikertermékek átszámításához javasolt, illetve alkalmazott kulcsok térnek el.)

3. AZ ÖSSZEHASONLÍTHATÓ ÖNKÖLTSÉGMUTATÓK KIDOLGOZÁSÁVAL KAPCSOLATOS FELADATOK

A tárgyalási alapul szolgáló előterjesztések egyöntetűen megegyeznek abban, hogy a mezőgazdasági önköltségszámítás egységes módszerének kidolgozására és a költségösszehasonlítás módszereinek kimunkálására speciális munkacsoportot kell szervezni a KGST-országok agrárközgazdászaiból. A munkacsoport lehetséges feladatait a *szovjet javaslat* foglalja össze a legtömörebben. Eszerint a következő kérdések megoldását kell célul kitűzni:

1) A mezőgazdasági önköltség-összehasonlítás módszerének kidolgozását célzó kiinduló tételek meghatározása:

a) olyan költség szerkezet megállapítása, amelynek megfelelően kiszámítandó az önköltség,

b) az egyes országokban nemzeti valutában kiszámított önköltség adatok átszámítási lehetőségeinek biztosítása, kialakítva a valuták összehasonlíthatóságát;

2) meghatározni a költségösszehasonlításba bevont termékeket és az összehasonlításra kerülő ráfordítási összetételt:

a) kiválasztani azokat a termékeket, amelyekre vonatkozólag megvalósul az önköltség-összehasonlítás,

b) módszertani javaslatok kidolgozása a kalkulációs rendszerre és az önköltség számításba bekapcsolt ráfordítások összetételére vonatkozólag,

c) megszervezni a kölcsönös adatszerét és tájékoztatást a KGST országai között az önköltség kalkuláció és a költség szerkezet jelenlegi rendszereiről.

A *csehszlovák javaslat* a nemzetközi szinten megoldandó problémák mellett olyan kérdéseket is felvet, amelyek a nemzetközi összehasonlítástól függetlenül is előfeltételei az önköltség számításnak:

a. El kell érni, hogy az elsődleges nyilvántartás és a számvitel egységes rendszere pontos adatokat tartalmazzon az élő- és a tárgyasultmunka-ráfordításról, és biztosítani kell, hogy egységesen jelöljék ki azokat a termékfajtákat, amelyeknek az önköltségét ki kell számítani;

b. olyan számítási rendszer kialakítása szükséges, amely kizárja a vizsgált adatok összehasonlíthatóságára gyakorolt — a mezőgazdasági üzemek gazdálkodási színvonalának és termelési feltételeinek különbözőségéből (az élőmunka, a félkésztermék értékeléséből stb.) adódó — kedvezőtlen hatásokat;

c. ki kell dolgozni a legmegfelelőbb átszámítási koefficien-
seket, amelyek segítségével összehasonlítható bázisra lehet átszámítani az élőmunka- és néhány fajta anyagi ráfordítás (pl. a trágya, a takarmány, az üzemanyagfelhasználás) különböző hatékonyságát;

d. együttthatók alakítandók ki avégett, hogy a nemzeti valutákat átszámítsuk olyan egységes pénznemre, amelynek alapján a kiszámított önköltségek összehasonlíthatók;

e. a résztvevő országokban ki kell választani elegendő számú reprezentatív üzemet, amelynek termelési önköltségét vizsgálják, és e kiválasztást oly módon kell megvalósítani, hogy ezeknek az üzemeknek az összes mezőgazdasági üzemekben elfoglalt számaránya alapján egységes legyen, s jellemezze a gazdálkodási színvonalat, a fő termelési körzetek és a vetésterületi csoportok részesedését.

Ugyanésak a *csehszlovák javaslat* szerint külön albizottságnak kellene foglalkoznia a nyilvántartási és számviteli rendszer tanulmányozásával.

A *bolgár delegáció* a következő legfontosabb kérdések tudományos vizsgálatát tekinti a munkacsoport feladatának:

a. Az önköltségszámítás néhány módszertani kérdésének pontosabb kidolgozása (pl. a közvetett költségek elosztásának, valamint a mellék- és ikertermékek értékelésének módja);

b. meg kell határozni azokat az értékben-árakban tapasztalható tényezőket, amelyek akadályai a nemzetközi önköltségösszehasonlításnak, és ki kell alakítani e tényezők kikapcsolásának módszereit. Ezen a területen különösen nagy figyelmet érdemelnek a következő kérdések: A mezőgazdasági termelésben

felhasznált importált anyagok értékelése és az állami költségvetéssel kapcsolatos tényezők szerepe a mezőgazdasági termékek önköltségének kialakításában;

c. meg kell határozni a termelési költségek olyan alkalmas csoportosítását, amelyik lehetővé teszi a nemzeti valutákban kiszámított önköltségek átszámítását az egyezményes összemérési valutára;

d. ki kell választani azokat a termékeket, amelyeknek az önköltségét összehasonlíttjuk, és módszertani javaslatokat kell kidolgozni az önköltség összetételére, valamint az önköltségbe foglalt ráfordítások pontosabb számbavételére;

e. meg kell határozni azoknak a szocialista mezőgazdasági üzemeknek a számát, amelyeknek az önköltségeit a megfelelő összetételben kiszámítjuk, és ki kell dolgozni az üzemek kiválasztásának módszerére vonatkozó javaslatokat.

4. HATÁROZAT A MEZŐGAZDASÁGI ÖNKÖLTSÉG-MUTATÓK ÖSSZEHASONLÍTÁSÁNAK MÓDSZERÉRŐL SZÓLÓ JAVASLAT TÁRGYÁBAN

A tanácskozáson elhangzott felszólalásokból kialakultak a közös módszertan kidolgozásának alapvető tételei és fő elvei. Ezek a következők:

Az önköltség-összehasonlítás szükséges, mert az önköltség ismerete a szocialista országok közötti ésszerű mezőgazdasági specializáció és területi elhelyezés tanulmányozásának egyik legfontosabb feltétele. Az önköltség rendszeres tanulmányozása adatokat nyújt a szocialista országok mezőgazdasági külforgalmában használatos árak helyesebb, pontosabb kialakításához. Az önköltség tanulmányozása ilyen összehasonlítható formában lehetővé teszi az élő- és a tárgyiasult munka termelékenységének értékelését, mérlegelve a termelés belterjességében, műszaki és technológiai színvonalában, a munkaerő újratermelési költségeiben és az egyes országok mezőgazdaságának társadalmi-gazdasági szerkezetében megtalálható különbségeket. Az önköltség meghatározása segíti az ipari és a mezőgazdasági termelés közötti gazdasági kapcsolatok megvilágítását, különös tekintet

tettel az iparnak szállított mezőgazdasági eredetű nyersanyagokra és a mezőgazdaságban használt ipari eredetű termelőeszközökre.

A felsorolt problémák megoldása az önköltség kiszámításának segítségével csak akkor lehetséges, ha az önköltséget egységes módszer alkalmazása útján határozzák meg. A tanácskozáson egyetértés alakult ki abban, hogy a módszer kidolgozásakor a következő általános, közösen elfogadott alapelveket kell szem előtt tartani:

1) Törekedni kell arra, hogy a termelési ráfordítások lehetőleg minél nagyobb részét természetes mutatókban fejezzék ki,

2) valamennyi érdekelt országban egységesen alkalmazható módszert kell kimunkálni a közvetett költségek szétosztására,

3) ki kell alakítani az iker- és a melléktermékek önköltség-számításának egységes módszerét,

4) a számítást viszonylag kevés, de egységesen meghatározandó számú költségnemre kell elvégezni.

A tanácskozáson elhangzott felszólalásokból világossá vált, hogy az összehasonlítás módszerének kidolgozásakor:

1) célszerű, ha az élőmunka-ráfordítást munkaóra-egységekben határozzák meg, és ezt az elvet egységesen megvalósítják,

2) a munkaerő újratermelésének egyéni költségeit egységesen az állami mezőgazdasági üzemek dolgozóinak bértarifáiból kiindulva kell elszámolni,

3) meg kell vizsgálni az élő-, valamint a tárgyasultmunka-ráfordítások átszámításának, közös nevezőre hozásának lehetőségét a KGST Közgazdasági Állandó Bizottságában kidolgozandó valutakulcsok segítségével,

4) a nagy mennyiségben használt és termékek szerint külön is nyilvántartott anyagokat nem csupán az eddigi gyakorlatnak megfelelően pénzfornában, hanem fizikai mennyiségben is el kell számolni,

5) azokat a ráfordításokat, amelyeknek nyilvántartása csupán összevontan történik, valamilyen kialakítandó módon pénzben, és ahol lehetséges, természetes formában is szét kell osztani az ágazatok között,

6) azokat a költségnemeket, amelyeket ez idő szerint naturális egységekben nem lehet kifejezni, pénz formában kell számításba venni. Az ilyen költségeknek közös, összehasonlítható valutára való átszámításakor mérlegelni kell e költségek arányát az egyes országok valutájában kifejezett összes költségekben,

7) az önköltség-összehasonlítást egyelőre néhány fontosabb termékre vonatkozólag kell elvégezni, később az ilyen termékek száma fokozatosan növelhető,

8) a szövetkezeteknek nyújtott gépállomási szolgáltatások munkadíjának elszámolásakor a gépállomások tényleges költségeit vagy más elszámolási módot lehet alkalmazni,

9) meg kell határozni az újratermelés folyamatában felhasználandó saját termelésű termékek legmegfelelőbb elszámolási és értékelési módját,

10) vizsgálni kell az állóeszközök amortizációja kiszámításának olyan lehetőségét, amely összhangban van a beszerzési árral és az adott országban alkalmazott amortizációs normákkal.

A tanácskozás résztvevői arra a következtetésre jutottak, hogy az önköltség-összehasonlítás feladatának bonyolultsága és az egyes országokban használt módszerek számottevő különbségei, valamint a mezőgazdaságban megtalálható társadalmi-gazdasági különbségek, a nemzeti jövedelem elosztásával és újraelosztásával kapcsolatos viszonyok különbségei megkívánják külön munkacsoport megszervezését a szocialista országok szakembereiből. E munkacsoport feladata:

1) 1961. február 28-ig kidolgozni az önköltség-összehasonlítás módszerére vonatkozó javaslatot, figyelemmel a KGST Közgazdasági Állandó Bizottságának megfelelő munkacsoportjában kidolgozandó módszerekre (vö. a Közgazdasági Állandó Bizottság 1959. november 17—19-i ülésének határozatával),

2) meg kell határozni — az önköltségmutatók összehasonlítását célzó részletes módszertani javaslat alapján — azoknak a mezőgazdasági termékeknek a körét, amelyeknek a nómenklatúráját a KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága fogja jóváhagyni.

Az említett munkacsoport az egyes országok következő képviselőiből áll: KLADCSIKOV (Szovjetunió), TRIFONOV (Bul-

gária), SVOBODA (Csehszlovákia), RYCHLIK (Lengyelország), FEKETE (Magyarország), SAACHSE (NDK). Románia képviselőjét később jelölik ki.

A csehszlovák delegáció vállalta, hogy a javaslat első tervezetét — a tanácskozás határozatainak és vitaanyagának felhasználásával — legkésőbb 1960. december 31-ig eljuttatja a munkacsoport valamennyi tagjának. A munkabizottság tagjai megjegyzéseiket intézetük igazgatójának egyetértésével legkésőbb 1961. január 31-ig eljuttatják a bizottság csehszlovák tagjának.

A tanácskozás résztvevői szükségesnek tartják, hogy a munkabizottság a megjegyzéseket megvitassa, és a közös módszertan végleges szövegét 1961. februárjában Prágában elkészítse.

II.

A VETŐMAGTERMELÉS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁGÁNAK MÉRÉSE

I. A VETŐMAGGAZDÁLKODÁS RENDJE ÉS A VETŐMAG- TERMELÉS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁGA A SZOVJETUNIÓBAN

A vetőmaggazdálkodás fejlődése és jelenlegi szervezete

A hozamok növeléséért és az önköltség csökkentéséért vívott harcban igen nagy a jelentőségük a kiváló minőségű, fajtatiszta vetőmagvaknak.

A Szovjetunióban a vetőmaggazdálkodásnak és a mezőgazdasági üzemek kiváló, fajtatiszta vetőmagvakkal való ellátásának rendszerét már 1937-ben kialakították, amikor még a szocialista mezőgazdasági üzemek aránylag kisméretűek voltak. 1959-ben elit gabonavetőmagvak (kukorica kivételével) termelésével 160 tudományos kutatóintézmény és 230 elitvetőmagtermelő kolhoz és szovhoz foglalkozott, amelyek a kiváló anyagot továbbsszaporításra a járási vetőmagtermelő gazdaságoknak (rajszemhoz) adták át. A 3710 járási vetőmagtermelő gazdaságból (3286 kolhozból és 424 szovhozból) a gabonaátvevő-helyeken keresztül jutnak a fajtatiszta vetőmagvak további szaporítás végett a kolhozok és a szovhozok vetőmagtermesztő tábláira.

A fajtatiszta gabonavetések 1959-ben az Ukrán, a Tadzsik és az Örmény Köztársaság üzeimeiben 99%-ra, Grúziában 98%-ra, Moldáviában 97%-ra emelkedtek.

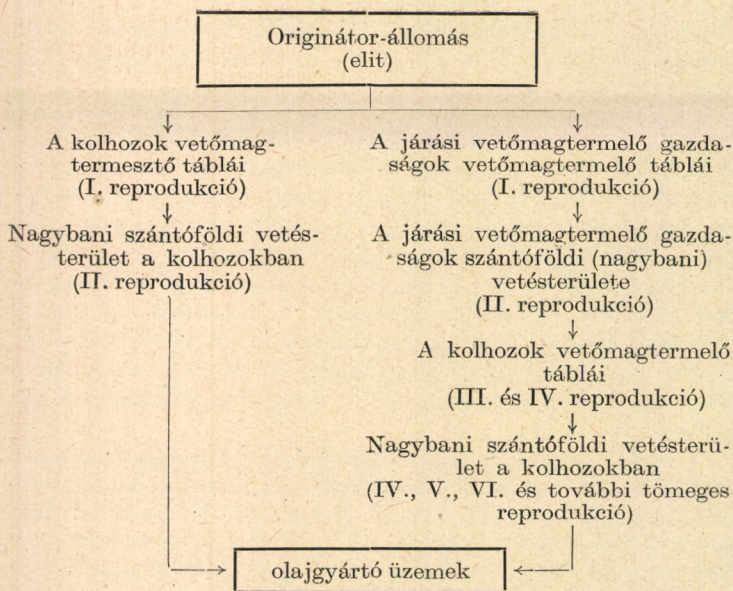
A mezőgazdasági termelés színvonalának további emelése megkívánja, hogy valamennyi gazdaság áttérjen fajtatiszta vetőmagvak használatára és új, a mostaninál kiválóbb fajták alkalmazására. E feladat megoldását kívánja előmozdítani a fajtatiszta gabona-, olajosnövény- és fűvetőmagvakkal való gazdálkodás nemrég kialakított rendszere. A mezőgazdasági szervek feladata, hogy az 1960—1963. években be-

fejezzék a kiváló minőségű, fajtatiszta vetőmagvak alkalmazására való áttérést a gabona- és az olajosnövények termesztésében.

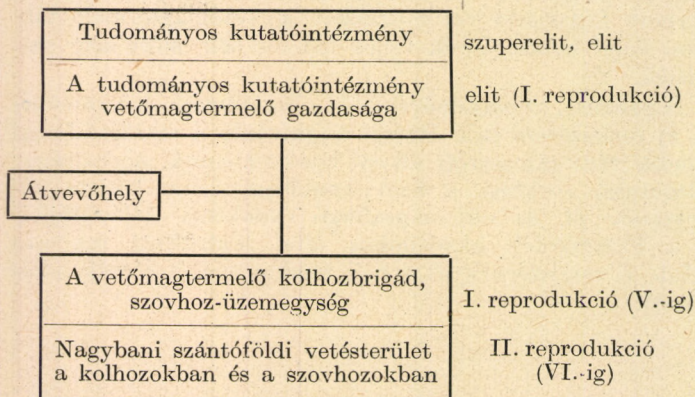
Az 1960-ban kialakított rendszer szerint a mezőgazdasági üzemek az elit és az elsőszaporítású gabona- (kivéve a kukoricát), valamint olajosnövény-vetőmagvakat közvetlenül kapják a tudományos kutatóintézetektől, a tangazdaságoktól, a mezőgazdasági főiskoláktól, amelyek a mezőgazdasági üzem szükségleteinek megfelelő mennyiségben, a fajtafelújítás és a fajtacserre igényeinek teljes fedezésére termelik a vetőmagvakat. A kolhozok és a szovhozok a fajtatiszta vetőmagvak termelését az említett kultúrákból olyan méretekben szervezik meg, amelyek teljesen kielégítik üzemi szükségleteiket, valamint a biztonsági és az átmenő tartalékalapok igényeit.

Az új rendszerben tehát a tudományos kutatóintézmények töltik be az új fajták originátorának, a fajtafelújítónak a szerepét és az elit, a szuperelit vetőmagvakat átadják az állami központi kísérleti állomásoknak, a körzeti és ágazati tudományos kutatóintézeteknek, valamint a mezőgazdasági főiskolák tangazdaságainak avégett, hogy azok megkezdjék a szaporítást, és megszervezzék a kialakított körzeti fajtáknak megfelelően a kerületeknek (határvidékeknek) és a köztársaságoknak a fajtatiszta vetőmagvakkal való ellátását. A kolhozok és a szovhozok a kapott fajtatiszta vetőmagvakat a vetőmagtermelő tábláikon helyi szükségleteik teljes fedezésének mértékéig szaporítják.

A gabona-, az olajosnövény- és a fűvetőmagvak termelésének új rendszerére való áttérés megkívánta a mezőgazdasági termelés iránt támasztott állami követelmények módosítását. A legutolsó években a Szovjetunióban széles körben alkalmazzák pl. az elit napraforgó évenkénti fajtafelújítását a Pusztovojt akadémikus által kialakított rendszer szerint. E rendszernek és a régi rendszernek a sémája a következő:

A gabonafélék és az olajosnövények vetőmagjaival való gazdálkodás mostani rendszere a Szovjetunióban a következő sémával ábrázolható:

A fajtafelújításnak és a fajtacserének a menetét, határidőit a kolhozok és a szovhozok számára a kerületi (határvidéki) mezőgazdasági igazgatóságok és a köztársasági földművelésügyi minisztériumok állapítják meg az állami kísérleti állomások javaslatai alapján, illetve az utóbbi szervek funkcióit teljesítő körzeti és ágazati tudományos kutatóintézetek javaslata alapján.

A fajtafelújítás menetének és határidejének kialakításakor számot vetnek a kultúrák és a növényfajták biológiai sajátosságaival, valamint a legnagyobb gazdasági hatékonyságot biztosító rendszabályok lehetőségeivel. Ezenkívül különösen nagy figyelmet fordítanak arra, hogy a fajtafelújítás a kolhozok és a szovhozok nagybani termőterületén legfeljebb II. reprodukciójú vetőmagvakkal történjék.

A vetőmagtermelés gazdaságossága és hatékonysága

1960. július 1. óta a kolhozok és a szovhozok az elit és az I. reprodukciójú gabona- és olajosnövény-vetőmagvakat csakis a felvásárló szerv útján, a fajtatisztasághoz igazodó, pótlékolt, előre megállapított árakon adhatják el. Az új felvásárlási árak színvonalának meghatározásakor mérlegelik annak szükségességét, hogy a kolhozok az átlagos körzeti termelési feltételek alapján fedezzék termelési ráfordításaikat, valamint számot vetnek a munkatermelékenység növelésével, az önköltség csökkentésével és a szocialista bővített újratermelés megvalósításához megkívánt felhalmozás megteremtésével.

A felvásárlási árak megteremtik a kolhozok és a kolhoztagok fokozott anyagi érdekeltségét a fajtatiszta és a hibrid vetőmagvak termesztésének bővítésében, mert ezekért számottevő felárat kapnak (lásd a 48. oldalon levő táblázatot).

A fajtatisztaság után fizetett nagy összegű felárak fontos gazdasági ösztönzők a termelőüzemek számára.

A vetőmagtermelés gazdasági hatékonysága és az itt felhasznált különféle agrotechnikai eljárások alkalmazásának hatékonysága a következő mutatókkal jellemezhető:

A gabonafélékre megállapított feldárak

Vetőmag	Fajtatisztasági kategória	Vetőmagstandard-osztály	Minőségi felár a felvásárlási ár százalékában					
			kemény búza	fajtatiszta kukorica és hibrid populációk	pohánka	hüvelyes	rozsa	őszi búza és őszi árpa
Szuperelit kondicionált vetőmag	—	—	300	300	300	300	300	300
Elit kondicionált vetőmag	—	—	200	200	200	200	200	200
I. és II. szaporítású gabonavetőmag, a többi reprodukciós fokok korlátolt mennyiségben meglevő és perspektívikus fajtái	I I I I II II II II	I II III * I II II III *	130 120 110 80 90 85 80 55	130 120 110 80 130 120 110 80	90 85 80 50 — — — —	90 85 80 50 70 65 60 40	80 75 70 40 — — — —	55 50 45 25 45 40 35 20

* Nem osztályozott.

— az adott eljárás (rendszabály) alkalmazásának eredményeképp elért többlettermés (natúrális és pénzformában kifejezve),

— az adott minőségi vetőmag előállítására fordított pótlólagos ráfordítás,

— az adott vetőmagfajtával elért jövedelem egy ha-ra és egységnyi termékre vonatkoztatva.

A mezőgazdasági termelés egyik legfontosabb hatékonysági mutatója az önköltség. Az élő- és a tárgyiasultmunkaráfordítás csökkentését célzó eljárások vázolására ismerteti a szovjet előterjesztés a növénytermelés önköltségszerkezetét a Moldvai Köztársaság karpinenszki körzetének *Lenin* kolhozában:

Önköltségszerkezet (%-ban)

Költségelemek	Növénytermelés összesen		Őszi búza	Kukorica	Napraforgó
	1957	1958			
Munkadíj	51,2	51,6	42,8	50,5	48,0
Vetőmag	10,9	18,6	10,2	5,1	6,1
Trágya	—	—	1,7	—	—
Traktor	—	—	13,9	5,3	5,9
Autószállítás	6,5	2,7	2,8	3,0	7,5
Igásfuvar	6,1	8,5	6,9	8,9	7,5
Amortizáció	1,9	5,5	11,2	12,6	13,0
Közvetett költségek	23,4	13,1	10,5	14,6	12,0
Összes ráfordítás	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A növénytermelési önköltségben legnagyobb hányadot a munkadíj foglal el. Az átlaghozamok fokozása ezért a munkaráfordítások csökkentésének és az egységnyi termékre jutó élő- és holtmunka-ráfordítás csökkentésének az egyik leghatékonyabb eszköze. Ezt bizonyítják az altaji határvidék szovhozainak adatai:

Szovhoz csoportok a gabonafélék átlaghozama alapján (q/ha)	Szovhozok száma a csoportban	Átlaghozam a csoportban (q/ha)	Az 1 q gabonára jutó munkaráfordítások (emberi munka-óra)	1 q gabona önköltsége (rubel)
10 q-nál kevesebb	20	7,9	3,0	33,6
10,1—15 q	11	12,5	2,3	27,5
15 q-nál több	12	15,8	1,9	24,0

A szovhozoknak az egységnyi termékre jutó ráfordítás-nagyság szerinti csoportosításából kitűnik, hogy e ráfordítások csökkenésével egyidejűleg az önköltség is kisebbedik (lásd az 50. oldal felső táblázatát).

A gabonatermelés önköltségének csökkentésére számottevő lehetőséggel rendelkeznek a szovjet mezőgazdasági üzemek, mindenekelőtt a nem szántóföldi munkáknak, a betakarí-

Szovhozecsoportok az 1 q búzára jutó munkaráfordítások szerint	Szovhozok száma a csoportban	Átlagos munkaráfordítás a csoportokban (emberi munka-óra)	1 q gabona önköltsége (rubel)
2 munkaóránál kevesebb	12	1,8	23,5
2,1—2,5 munkaóra	13	2,4	27,9
2,5-nél több	18	2,9	32,6

tást követő műveleteknek (a gabona szállításának, szárításának, tisztításának és a vetőmag osztályozásának) a gépesítésében. Míg 1959-ben a kolhozokban a legfontosabb mezőgazdasági munkáknak, a szántásnak, a vetésnek, a betakarításnak a munkáit a gabonatermelésben 90—99%-ig géppel végezték, addig az úgynevezett nem szántóföldi munkák gépesítési színvonala nagyon alacsony. E munkák gépesítésének elmaradottsága okozza javarészt a mezőgazdasági munkatermelékenység viszonylag alacsony színvonalát. Ezt mutatja az 1 q gabona előállítására jutó munkaráfordítások adata az altaji határvidék szovhozaiban:

Munkafajta	1 q gabonára jutó munkaráfordítás	
	munkaóránban	százalékban
Talajmunka	0,50	20,8
Vetés	0,19	8,0
Betakarítás	0,65	27,1
Szárítás és osztályozás a szérűn	0,85	35,4
Egyéb	0,11	8,7
Összesen:	2,30	100,0

Az 1 q gabonára jutó munkaráfordítások az altaji szovhozokban 1957-ben összesen 2,3 emberimunka-órát tettek ki, s ebből a gabona szárítására és tisztítására 0,85 emberimunka-óra, vagyis az összes ráfordításoknak 35,4 százaléka jutott. Az említett munkákra jutó összes munkaráfordítás 1957-ben

nagyobb volt, mint a talajművelésre és a vetésre fordított ráfordítások összege.

Az élő- és a tárgyasultmunka-ráfordításokkal való takarékoságban fontos szerepet tölthet be a helyes munkaszervezés, valamennyi munkának a gazdaságilag legalkalmasabb gépcsoporttal való elvégzése. Az omszki kerület *Moszkalenkovszkij* szovhozának III. számú üzemegységében pl. 1959-ben valamennyi mezőgazdasági munkát az előre elkészített technológiai táblázatnak megfelelően végezték el, gépek alkalmazásával megrövidítették az egyes mezőgazdasági munkafolyamatok időtartamát, javították a munka minőségét, és kikapcsolták a kézi munkát. Mindez lehetővé tette az egységnyi vetésterületre jutó ráfordítások számottevő csökkentését:

Az 1 ha gabona-vetésterületre jutó ráfordítások

Megnevezés	A III. sz. üzemegységben		A többi üzemegységekben (átlagos adatok)	
	rubel	munkaóra	rubel	munkaóra
A vetőmag beszerzésének és előkészítésének költsége	55,7	1,32	65,4	1,72
Talajelőkészítés	64,3	3,36	69,1	4,97
Vetés	13,9	1,37	18,6	2,11
Növényápolás	0,3	0,16	0,1	0,06
Betakarítás, tisztítással és osztályozással együtt ...	78,2	4,18	111,8	9,31
Összes közvetlen költség..	212,4	10,39	265,0	18,17
Közvetett költségek	30,9	—	40,9	—
Összesen:	243,3	—	305,9	—

A III. számú üzemegységben tehát az 1 ha gabona-vetésterületre jutó ráfordítás 62,6 rubellel alacsonyabb volt, mint a többi üzemegység átlagos ráfordítása.

A néhány gabonafélének és a lennek 1 q minőségi vetőmagjára jutó ráfordításokat mutatják a *Krasznij majak* kolhozban (Gorkij kerület) a következő adatok:

Megnevezés	Önköltség (rubel és kopek)	Realizálási ár (rubel és kopek)	Realizálási ár az önköltség százalékában
Őszi rozs	65—20	139—32	213,6
Őszi búza	49—70	126—47	254,4
Zab	52—40	106—13	202,5
Hosszúrostú lenmag	388—33	1135—37	292,3

Ezek az adatok meggyőzően mutatják a minőségi vetőmagvak termelésének nagy gazdasági hatékonyságát (jövedelmezőségét).

Hibridkukorica-vetőmagvak termesztése igen nagy jövedelmet hoz a kolhozoknak. Ez kitűnik sok kolhoz példájából. Számottevő gazdasági hatékonysággal jár természetesen a hibrid vetőmagvak alkalmazása. Ezt áttekinthetjük a krasznodári határvidéken használt *Vir-42*-es hibridkukorica-vetőmag használatának gazdasági hatékonysága kapcsán is. E hibrid vetőmag q-ját a kolhozok 240 rubelért vásárolják, ugyanakkor 1 q *Sterling* fajtájú, saját termelésű vetőmag értéke csupán 27 rubel volt. E különbség következtében az 1 ha-ra jutó ráfordítások nagysága a *Vir-42*-es hibrid vetőmag alkalmazásánál 720,3, a *Sterling* vetőmag alkalmazásánál 682 rubel volt. A hibrid vetőmagnál jelentkező költségtöbblet nagyon jól megtérült, amint ezt a következő táblázat is mutatja:

*A hibridkukorica-vetőmag alkalmazásának gazdasági hatékonysága**

Kísérleti körzet	A kutatási évek száma	Termésátlag (q/ha)		Tiszta jövedelem (rubel/ha)	
		<i>Sterling</i>	<i>Vir-42</i>	<i>Sterling</i>	<i>Vir-42</i>
Északi	2—6	22,8	30,4	344	570
Központi	3—5	37,2	47,7	818	1141
Keleti	4—5	38,0	47,6	845	1140
Déli	2—5	45,0	55,6	1076	1404

* A kukoricatermés átszámítása a fajtavizsgált táblák adatai alapján történt.

A napraforgó-vetőmag fajtafelújításának hatékonyságát a krasznodári határvidék plasztunovi körzetének *Lenin* kolhozában fejezték ki számszerűen.

Megnevezés	Vetőmag	
	tömeges reprodukció	I. reprodukció
Termésmennyiség (q/ha)	17,8	20,3
Költségek (rubel)		
1 q-ra	31,5	28,7
1 ha-ra	560	582
Tiszta jövedelem 1 ha-ra (rubel)	1450	2746

A közölt adatok a szovjet beszámoló készítői szerint azt mutatják, hogy az 1958-ban megállapított egységes vetőmag-árak magasfokú gazdasági hatékonyságot biztosítanak a termelőknek, és nagy jövedelem elérését teszik lehetővé az e vetőmagvakat használó gazdaságok számára. A vetőmaggazdálkodás új rendszere tehát előmozdítja a vetőmagtermelés hozamainak fokozását, az önköltségsökkenést és a nagyfokú jövedelmezőséget.

2. ÁLTALÁNOS ALAPELVEK A VETŐMAGTERMELÉS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁGÁNAK MEGHATÁROZÁSÁRA

A minőségivetőmag-használat hatékonyságának értékelésekor — a *lengyel javaslat* szerint — a gazdasági elszámolásra kell támaszkodni, vagyis azokra az adatokra, amelyeket a minőségi vetőmagvakat termelő és felhasználó gazdaságok (intézmények) szolgáltatnak. Az ilyen adatok Lengyelországban ez idő szerint még nagyon gyérek, és nem képeznek szilárd alapot határozott következtetések levonására.

A vetőmaghasználat hatékonyságának vizsgálatakor össze kell hasonlítani az állami költségvetésből származó termelési költségek nagyságát azoknak az eredményeknek a pénzbeni

értékével, amelyek az adott minőségi vetőmag használatából a szokvány s gyakran degenerálódott helyi vetőmagvak alkalmazásához képest jelentkeznek. A minőségi vetőmagvak használatának gazdasági hatékonyságát teljességgel csak több szempont együttes mérlegelése után közelíthetjük meg. Az egyes szempontokból végzett számítások, gazdasági elszámolások gyakran ellentétes eredményeket adnak. Pl. egészen más képet mutathatnak a vetőmagtermelők, a vetőmagfelhasználók és az átfogó népgazdasági vezető szervek által végzett számítások. A vetőmagtermelés hatékonyságára vonatkozó gazdasági viszonyokat rendszerint úgy célszerű kialakítani, hogy a termelő és a felhasználó számára egyaránt előnyös, hasznot hozó legyen, mert ez szükséges előfeltétele a vetőmag-gazdálkodás népgazdasági szempontból maximális hatékonyságának.

A vetőmagtermelés hatékonyságának értékelését az összes többi gazdaságossági számításhoz hasonlóan a ráfordításoknak (a költségeknek) és a hozamoknak, valamint a gazdaság hasznának összevetése alapján kell elvégezni, vizsgálni kell továbbá a vizsgált és más vetőmagfajták hatását az átlaghozamok alakulására, a termékminőségre és az önköltségre.

A minőségi vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának meghatározását célzó módszer kialakításakor a következő főbb *alapelveket* kell figyelembe venni:

1) A vetőmagtermelés összes költsége meghatározásának lehetősége valamennyi érdekelt országban,

2) a minőségivetőmag-használat összes előnyeinek meghatározása azonos módszerekkel az érdekelt országokban,

3) az új vetőmagfajták (változatok) létrehozására, termesztésben tartására és tökéletesítésére fordított pénzüsszegek nagyságának meghatározása,

4) az egyes termelési területeken alkalmazott vetőmagfajták gazdasági előnyeinek (hasznosságának) meghatározása a minőségi és a szokvány-vetőmagvak árárányának megállapítása végett,

5) összehasonlító vizsgálati eredmények:

a) a minőségi vetőmagvak és a nem minőségi (szokvány) fajták tekintetében,

b) az azonos minőségi vetőmagvak különféle változataira vonatkozólag,

c) a hazai és a külföldi eredetű fajtákra,

6) a meghatározott minőségű vetőmagvak szaporításának költségei,

7) a vetőmaggazdálkodás támogatását jelentő speciális ártámogatások, kedvezmények és juttatások hatásának kikapcsolása az egyes országokban alkalmazott vetőmagvak hatékonyságának reális összehasonlíthatósága végett,

8) a KGST országaiban alkalmazott összehasonlító vizsgálati módszerek egységesítése.

A minőségi vetőmag alkalmazásának *népgazdasági* eredményeit, előnyeit igen nehéz megközelítő pontossággal is felmérni. Ezeket az eredményeket — egyebek között — a következő tényezők befolyásolják:

a. A vetőmagváltozatok száma és gazdasági értéke,

b. a minőségi vetőmaggal bevetett terület nagysága,

c. a vetőmag kívánatos kicserélésének gyakorisága,

d. a helyi vetőmagvak gazdasági értéke, amelyekhez az újonnan alkalmazandó vetőmagvak gazdasági mutatóit viszonyítjuk,

e. a minőségi vetőmagvakat alkalmazó gazdaságok agrotechnikai színvonala, amely jelentős mértékben meghatározza a minőségi vetőmag használatának hatékonyságát,

f. az adott vetőmagfajta alkalmazásának rajonizálása, mérlegelve a vetőmag adott talaj- és éghajlati viszonyok közti alkalmasságát.

A lengyel javaslat sémát is közöl a gazdasági hatékonyság hozzávetőleges értékelésére:

A minőségi gabona-vetőmag és a minőségi burgonya-vetőgumó használatának hatékonysága (hozzávetőleges értékelés)

Gabona

I. évi átlaghozam-növekedés	15 %	—	2,0 q/ha
II. évi	11 %	—	1,5 q/ha
III. évi	7,5 %	—	1,0 q/ha
IV. évi	4,0 %	—	0,5 q/ha

Az összes hozamnövekedés 4 év alatt 5,0 q/ha

A vetőmagnorma kb. 1,6 q/ha, vagyis 1 q minőségi vetőmag a négy évben mintegy 3 q termésnövekedést eredményezett.

A minőségi vetőmaghasználat hatékonyságának értékmutatója: $3 \text{ q} \times 300 \text{ Zl/q} = 900 \text{ Zl}$.

Burgonya

I. évi termésnövekedés kb. 20 % — 26 q/ha

II. évi termésnövekedés kb. 15 % $\times$ 3—60 q/ha

(A háromszoros növekedés a széleskörű elterjedés eredményeként adódik.)

III. évi termésnövekedés kb. 10 % $\times$ 3—40 q/ha

IV. évi termésnövekedés kb. 5 % $\times$ 5—20 q/ha

146 q/ha

A vetőmagnorma kb. 25 q/ha, tehát 1 q minőségi vetőgumó alkalmazása a 4 év folyamán mintegy 5,8 q terméktöbbletet jelentett.

A hatékonyság értékmutatója: $5,8 \text{ q} \times 60 \text{ Zl/q} = 348 \text{ Zl}$.

A *bolgár tervezet* szerint a gazdasági hatékonyság a vetőmagtermesztés esetében is szintetikusán jellemzi a gazdasági előnyöket. (Bulgáriában 1957-ben a Minisztertanács határozatával a Földművelésügyi Minisztériumban igazgatóságot szerveztek, amely a minőségi vetőmagvak termelését, felvásárlását és elosztását irányítja.) A téma kapcsán két fő kérdésről kell beszélni:

1) magának a *vetőmagtermelésnek* a gazdasági hatékonyságáról,

2) a minőségi vetőmagvak *alkalmazásának* gazdasági hatékonyságáról.

A *vetőmagtermelés* gazdasági hatékonyságának felmérése arra szolgál, hogy helyesen specializáljuk és osszuk meg az egyes országrészek között a vetőmagtermesztés feladatát. A gazdasági elemzéssel feltárhatjuk a jövedelmezőség növelésének útjait.

A gazdasági hatékonyságot a következő mutatórendszerek alkalmazásával jellemezhetjük:

1) Az egységnyi területen megtermett vetőmag mennyisége,

2) a termett vetőmag önköltsége,

- 3) a munkatermelékenység,
- 4) a bruttó jövedelem,
- 5) a tiszta jövedelem és a termelés jövedelmezősége.

3. AZ ÖSSZEHASONLÍTÁS FŐBB SZEMPONTJAI ÉS MUTATÓI

A vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának értékelése a KGST-országokban a közös elvek alapján kialakítandó határozatok nyomán valósulhat meg. Ilyen irányú kezdeményezés nyilvánult meg a lengyel delegáció részéről a KGST munkacsoportjának 1958. évi ülésén, ahol kíváncsún tartották a vetőmagvak szabadpiaci és felvásárlási árára vonatkozó rendszabályok bizonyos összehangolását.

Az egyes országok valutapolitikai eljárásai jelenleg még kizárják a vetőmagtermelés költségeinek valamiféle közös valutában való kifejezését és reális összemérését. Célszerű pedig mind a termelési költségeket, mind a termelési eredményeket átszámítani egy összehasonlítható pénzfomrára éppen úgy, mint a vetőmagvak kezelésének és forgalmazásának ráfordításait összehasonlítható formában kifejezni valamennyi KGST-ország vonatkozásában. Elképzelhető az is, hogy a ráfordítások és a termelési érték összehasonlítható kiszámítása végett valamilyen terméket, pl. a búzát veszik elszámolási alapul. Ilyen módon 1 kg búzára számítanánk át a többi termékek megfelelő adatait.

Az összehasonlító vizsgálathoz — a lengyel javaslat szerint — a következőket kell mérlegelni az elmúlt évi adatok alapján:

- 1) Az azonos fajta standard vetőmagvak mennyiségét,
- 2) a vetőmagváltakozatok értékét a vizsgált vetőmagvakhoz képest.

Az összehasonlító vizsgálatokat a népgazdasági jövedelmezőség szempontjából kell elvégezni, vagyis mérlegelni kell a következő elemeket:

- 1) Az egységnyi termékre jutó kormányzati támogatások pénzben kifejezett értékét és az adminisztratív kiadások nagyságát,

- 2) a tudományos intézetek és kísérletek kiadásainak fedezésére szolgáló közvetett összegeket,
- 3) a minőségi vetőmagtermelés költségeit,
- 4) a vetőmagvak kezelésének és forgalmazásának egységnyi termékre jutó költségeit.

Az önköltség

A vetőmaggazdálkodás hatékonyságának vizsgálatakor nagy figyelmet érdemel a költségeknek és az önköltségnek a vizsgálata. A vetőmaggazdálkodás *összes költségeit* — a *lengyel tervezet* szerint — a következő tételekből lehet összeállítani:

A. A termesztés költségei :

a. Olyan állandó és közvetlen költségek, mint a speciális épületek, felszerelések, gépek és eszközök fenntartására fordított kiadások (a munkaeszközök amortizációs költségeivel együtt),

b. olyan közvetlen költségek, mint a vetőmag, a trágya, a növényvédelem, a gépi és az igaerő-szállítás ráfordításai, valamint az élőmunka költségei,

c. a közvetett költségek, mint a gazdasági vezetés költségei, a biztosítási díjak és az adók.

B. A szaporítás és a forgalombahozatal költségei :

a. Folyamatos költségek: raktárak, tisztítótelepek fenntartása, továbbá gépek, felszerelések és szállítóeszközök működtetése (a munkaeszközök amortizációs leírásaival együtt),

b. a személyi állomány (fizikai dolgozók, intézeti munkatársak, adminisztratív dolgozók) fizetése,

c. egyéb költségek (a szerződéskötéssel, a termeltetők szakismereteinek bővítésével, a propagandával kapcsolatos anyagi és személyi kiadások).

A vetőmagtermelés teljes önköltsége — a *bolgár javaslat* szerint — egyszersmind a termelés gazdasági hatékonyságának egyik legfontosabb mutatója. A teljes önköltség összetevődik:

- a. az egyes gazdaságok termelési ráfordításaiból,
- b. a vetőmag kezelésének és tárolásának költségeiből,
- c. a vetőmag szállítási költségeiből.

E három nagy költséges csoport a következő elemekből áll:

Közvetlen költségek :

- 1) A termelésben közvetlenül részt vevők munkadíja,
- 2) az igásállatok és a szállítóeszközök munkájának költségei,
- 3) a szerves- és a műtrágya-felhasználás,
- 4) a növényvédelem költségei,
- 5) a vetőmagvak és a szaporítóanyagok költségei,
- 6) az állóeszközök amortizációja,
- 7) a gépállomási munkadíj,
- 8) egyéb közvetlen költségek.

Közvetett költségek :

- 1) A főágazati általános költségek,
- 2) az üzemi általános költségek.

A vetőmagtermelés *önköltségének* kiszámításakor Bulgáriában a következő módszereket alkalmazzák:

A termelőfolyamatban közvetlenül részt vevő dolgozók munkadíját az állami gazdasági munkabérek alapján számítják.

A felhasznált saját termelésű anyagokat önköltségükön számolják el.

Az igásállatok munkájának és a teherautószállításnak a költségét az 1 fogatnapra és az 1 t/km-re jutó önköltség alapján kalkulálják.

A többi költségeket tényleges nagyságuknak megfelelően számítják be az önköltségbe.

Az általános költségeket a közvetlen költségekkel arányosan osztják szét.

A mellékterméket néhány vetőmagfajtára vonatkozólag pénzformában fejezik ki, és levonják a főtermék önköltségéből.

A vetőmagtermelés teljes önköltségébe beletartoznak a kezeléssel, tisztítással és tárolással kapcsolatos költségek is, továbbá a szállítási költségek. Az utóbbiakat a vasúti és a teherautószállítás díjszabásai alapján számítják.

Egyéb hatékonysági mutatók

A vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának értékelésekor — a *bolgár javaslat* szerint — főleg két összehasonlító mutatót kell kiszámítani: az egységnyi területre jutó termékmennyiséget és az önköltséget. A vetőmagtermelés hatékonyságának értékelésére a közgazdasági mutatókon kívül egyéb mutatók is igénybevehetők, amelyek a megtermelt vetőmag minőségét és természeti tulajdonságait jellemzik.

A vetőmag gazdasági hatékonysága teljesen csupán a vetőmagfelhasználás eredményeinek felmérésével együtt fejezhető ki. A gazdasági hatékonyság mutatói tehát a hatékonyság általános értelmezésének megfelelően a következők:

1) A minőségi vetőmag alkalmazásával elért többlettermék mennyisége naturális és pénzbeni formában kifejezve és egységnyi területre, valamint 1 munkanapra vonatkoztatva,

2) a minőségi vetőmagtermelést terhelő többletráfordítások (költségek),

3) a minőségi vetőmag használatával elért tiszta jövedelem.

Végző fokon a minőségi vetőmag használatának gazdasági hatékonyságát az egységnyi területre és az 1 munkanapra jutó tiszta jövedelem növekedésével mérhetjük. Ez azt jelenti, hogy minél kisebb ráfordítással minél több értéket takarítunk be egységnyi területről, annál nagyobb a vetőmagtermesztés gazdasági hatékonysága.

A *bolgár javaslat* szerint a vetőmagtermelés hatékonyságának egyik fontos mutatója — a munkatermelékenység és a bruttó jövedelem színvonala mellett — a termelés jövedelmező-

ségi mutatója. A vetőmagtermelés jövedelmezősége — a bolgár tervezet szerint — a következő formából számítható ki:

$$R = \frac{M}{C + V},$$

ahol:

R = jövedelmezőség

M = tiszta jövedelem

C = anyagi ráfordítások

E = élőmunka-költség.

A csehszlovák küldöttség anyaga szerint is a vetőmag-termesztés gazdasági hatékonyságának fő mutatója az úgynevezett teljes önköltség, amely magában foglalja

a. a termelőüzem költségeit,

b. a vetőmag kezelésének költségeit,

c. a szállítási költségeket,

d. a szelekcióval kapcsolatos kiadásokat.

A teljes önköltségen kívül felhasználhatjuk a vetőmag-termesztés gazdasági hatékonyságának jellemzésére a következő mutatókat:

$$EF = \frac{HP}{VN}$$

$$R = \frac{HP - VN}{VN} \times 100$$

$$P = \frac{V}{ZsP},$$

ahol:

EF = az önköltség ún. gazdasági hatékonysága

R = jövedelmezőség

P = az élőmunka termelékenysége

HP = a bruttó termelés

VN = az önköltség

V = a termékmennyiség naturális (súly) formában

ZsP = az élőmunka munkaidő-egységben.

Az említett fogalmak tartalma a következőkben körvonalazható:

Az önköltség gazdasági hatékonysága jelzi a bruttó termék és az önköltség viszonyát, és kifejezi az önköltség hatékonyságát,

vagyis a költségegységre jutó bruttó termék nagyságát (volumenét).

A jövedelmezőség mutatja a tiszta jövedelemnek az önköltséghez való viszonyát, és százalékosan kifejezi a vetőmagtermesztés rentabilitását.

Az élőmunka-termelékenység mutatója jelzi a természetes formában kifejezett termékmennyiségnek egységnyi munkaidőre jutó nagyságát.

4. A SPECIALIZÁLÁS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁGÁNAK MEGHATÁROZÁSA

A vetőmagtermesztés teljes önköltségének meghatározása — hangsúlyozza a *csehszlovák* tervezet — lehetőséget ad a specializáló hatékonyságnak vizsgálatára.

A vetőmagtermesztés specializálása alapján akkor tekinthető hatékonynak, ha a vetőmag teljes önköltsége a vetőmagtermesztésre specializált országban (országrészen), valamint a szállítási költség együttesen kisebb a felhasználó országok (országrészek) teljes önköltségénél.

A vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának értékelése szempontjából döntő jelentőségű az önköltségszámítás összehasonlítható módszere és olyan közös mérőeszközök kialakítása, amelyek lehetővé teszik a közös értékbeni mutatóra való átszámítást. Az összehasonlíthatóság egyik legfontosabb feltétele a gazdasági hatékonyság meghatározásának.

A specializáció hatékonyságának értékelésekor az említett gazdasági mutatókkal együtt figyelni kell a következőkre is:

a. A termelési hagyományok, a dolgozók tapasztalatai és szakképzettsége,

b. a termelés további bővítésének és a hatékonyság fokozásának lehetőségei az egyes országokban (országrészekben),

c. a szelekció távlatai,

d. a nemesítés és a vetőmaggazdálkodás szervezetének hatása a vetőmagvak és a szaporítóanyagok önköltségére,

e. az épületekkel és a gépekkel való ellátottság,

f. a termelés technológiája, a munkaerő kihasználásának kérdései, az időszaki munkacsúcsok,

g. a növénytermelés és az állattenyésztés kapcsolata, valamint a vetésforgók, a növényi és az állati kártevők hatása,

h. a termelési szerződésekkel kapcsolatban szerzett tapasztalatok az egyes országokban.

A specializáció kialakítására és hatékonyságára a gazdasági hatékonyság jellemzőin kívül mindenekelőtt a vetőmagvak minőségi tulajdonságai vannak hatással. Nehéz összehasonlításokat tenni a vetőmagvak különböző minőségi ismérvei, származási jellemzői, tápanyagértékei és egyéb jellemvonásai tekintetében, amelyek pedig jelentősen befolyásolják a specializáció eredményességét. Ezért feltétlenül szoros együttműködésre van szükség a közgazdászok és a mezőgazdasági szakemberek között a vetőmaggazdálkodás fejlesztése és a vetőmagtermelés specializálása végett, mert csakis így alakítható ki az egyes vetőmagfajták összehasonlító értékelésének helyes módszere.

5. HATÁROZAT A VETŐMAGTERMELÉS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁGÁNAK MÉRÉSÉT CÉLZÓ EGYSÉGES MÓDSZERRŐL

A szovjet, a lengyel, a bolgár és a csehszlovák küldöttségek írásban átnyújtott anyaga, valamint a vita alapján a tanácskozás a következőket állapította meg:

1) A vetőmagtermesztés közgazdasági oldalai ez ideig nem kerültek alapos tanulmányozásra, ezért kívánatos előtérbe helyezni a témával kapcsolatos gazdasági fogalmak helyes értelmezését és pontosabbá tételét, mert ez megkönnyíti a számítási módszer kidolgozásának munkáját;

2) mivel a vetőmagtermelés gazdasági értékelése rendkívül bonyolult, ki kell alakítani olyan módszerei mutatókat, amelyek segítségével meghatározhatjuk a tényleges ökológiai és közgazdasági feltételeket, és kiválaszthatjuk a mutatókat a vetőmagtermelés valóban előnyös specializálásához;

3) a módszerei javaslatok kidolgozásakor az önköltséget alkotó költségnemek tartalmát világosan és pontosan kell meghatározni. A vetőmagtermelés önköltségének kiszámításakor

fel kell használni azt az összehasonlító önköltségszámítási módszert, amelyet a tanácskozás első napirendi pontjával kapcsolatosan létrehozott munkabizottság alakít majd ki;

4) a módszeri javaslat kidolgozásakor célszerű meghatározni azoknak a termékeknek a körét, amelyekre vonatkozólag a vetőmagtermelés specializálása megvalósul. Ez lényegesen pontosabbá teszi a követendő módszer iránti igények megfogalmazását;

5) a vetőmagtermelés gazdasági hatékonyságának módszertani kérdéseit oly módon célszerű kidolgozni, hogy egyszersmind a KGST-országok közötti specializáció gazdasági hatékonyságának tanulmányozása is előrehaladjon, figyelemmel az érdekelt országokon belül megvalósuló specializálás népgazdasági hatékonyságára.

A tanácskozás úgy véli, hogy a téma bonyolultsága és az ide vonatkozó nézetek figyelemre méltó eltérései miatt külön munkacsoportot indokolt szervezni a részt vevő országok szakembereiből, s ennek a munkacsoportnak legyen feladata az egységes módszer tervezetének végleges kidolgozása.

a. A tanácskozás felkérte a részt vevő országok delegációit, hogy jelölje ki az említett munkacsoportba országának képviselőjét.

b. A tanácskozás egyetértett abban, hogy a lengyel küldöttséget bízzák meg az egységes módszertervezet első változatának kidolgozásával, amelynek összeállításakor szükséges mérlegelni a tanácskozás anyagát és vitáját, valamint az ide vonatkozó kiegészítő javaslatokat.

c. A tanácskozás felhívja a küldöttségeket, hogy amennyiben ebbe a munkacsoportba még nem jelölték ki képviselőjüket, ezt levélben legkésőbb 1960. október 31-ig a lengyel megbízottnak tegyék meg, s amennyiben írásos javaslatukat a tanácskozáson nem terjesztették elő, ezt, valamint esetleges kiegészítő megjegyzésüket 1960. október 31-ig juttassák el a lengyel félnek.

(Megjegyzés: a magyar küldöttség a munkacsoportba LŐRINCZ GYULÁT jelölte.)

d. A tanácskozás elhatározta, hogy a további munka irányításával megbízott lengyel delegátus a módszertervezet első

változatát írásos formában legkésőbb 1961. május 1-ig juttassa el a munkacsoport többi tagjainak.

A munkacsoport tagjai megjegyzéseiket — az Agrárgazdaságtani Intézet igazgatójának egyetértésével — legkésőbb 1961. augusztus 1-ig juttatják el a munkacsoport lengyel képviselőjének.

e. A tanácskozás szükségesnek tartja, hogy a munkacsoport tagjai az írásos megjegyzések megvitatása és a végleges módszertani tervezet kidolgozása végett 1961. decemberében Varsóban összejöjjenek.

III.

A SZÖVETKEZETI MUNKADÍJAZÁS FEJLESZTÉSE

1. A GARANTÁLT PÉNZBENI MUNKADÍJAZÁSRA VALÓ ÁTTÉRÉS FŐBB OKAI ÉS ELŐZMÉNYEI

A garantált pénzbeni munkadíjazásra való áttérés főbb elméleti és gyakorlati rugóiról, valamint a történelmi előzményekről, az általános érvényű és a sajátos, helyi jelenségekről a küldöttségek írásbeli beszámolóikban és felszólalásaikban a következő összefoglaló értékeléseket adták.

Szovjetunió

Az állami üzemek gyakorlatától eltérően a kolhozok többségében a munkadíjazás jelenleg a természetbeni és a pénzbeni jövedelem egy részének munkaegységek szerinti szétosztásával valósul meg.

A kolhozépítés első éveiben, amikor a kolhozok mind termelési méreteiket, mind pedig jövedelmüket tekintve kicsinyek voltak, és amikor a szövetkezeti tagoknak főképpen természetbenieket (kenyérgabonát, takarmánygabonát, zöldséget és egyebeket) osztottak ki személyes jövedelemként az év második felében, akkor a munkaegység — mint a munkamennyiség és -minőség mérésének, valamint a jövedelemelosztásnak mércéje — a lehető legegyszerűbb s az akkor egyetlen lehetséges munkadíjazási forma gyanánt érvényesült. Ez a munkadíjazási forma a jövedelemelosztás egyéb formáihoz (a lélekszám, a részjegy, a bevitt földterület szerinti elosztáshoz) képest jobban megfelelt a munkadíjazás szocialista alapelveinek. Így tehát a kolhozépítés első időszakában a munkaegység haladó jellegű volt, és pozitív szerepet töltött be a kolhozok szervezeti-gazdasági erősítésében.

A termelés közgazdasági feltételeinek megváltozásával — mint ismeretes — a munkadíjazási formák is változni kezd-

tek a kolhozokban. A tudományos vizsgálatok azt mutatják, hogy a szövetkezeti munka munkaegység szerinti díjazása már nem felel meg a kolhoztermelés korszerű követelményeinek, és fékezi a szövetkezeti gazdaságok további fejlődésének ütemét.

Az árutermelés és a jövedelmezőség növekedésével, a munkadíj nagyságának és benne a pénzbeni részesedés arányának megnövekedésével a kolhozokban létrejöttek a közgazdasági feltételek és lehetőségek haladóbb munkadíjazási formák alkalmazásához, a garantált pénzbeni munkadíjazásra való áttéréshez.

A munkaegység szerinti jövedelemelosztáskor a kolhozokban a munkadíjalapot az a pénzösszeg és termékmennyiség képviseli, amely a természetbeni és a pénzbeni jövedelemből a szövetkezeti alapok képzése, a termelési kiadásoknak, valamint a jövedelemadónak és a biztosítási díjaknak a kifizetése után megmarad. Ez a fennmaradó jövedelemrész az egyik kolhozban lehet túlságosan kevés, ezért alacsony a munkaegységre fizetett jövedelem is. De ez a fennmaradó összeg lehet a másik kolhozban túlságosan is nagy, s ekkor a munkaegységre aránytalanul nagy összeget fizetnek ki. Végeredményben a különböző természeti és gazdasági körzetek kolhozaiban, sőt egy adott körzet határain belül is lényeges eltérések tapasztalhatók a kolhoztagok munkadíjának színvonalában, s az így kialakult helyzet ellentmond a szocializmus objektív „egyenlő munkára egyenlő bér” törvényének, és sok kolhozban sérti a tagoknak a közös munkában való anyagi érdekeltségét.

A munkaegység szerinti jövedelemelosztáskor nincs pontosan meghatározva sem a munkaegységre jutó munkadíj nagysága, sem a kolhoztagok közös munkájának színvonala, sőt időbeli eltérés is van a munka teljesítése és díjazása között.

Sok kolhoz a munkadíjazás fejlesztése, a munkatermelékenység növekedését biztosító módszerek kialakítása végett tekint a munkaegységtől, és a teljesített munkanormák, vagy pedig a termékegység szerinti pénzbeni garantált munkadíjazásra tér át.

A pénzbeni munkadíjazásra való áttérés a kolhozokban törvényszerű, a kolhozrendszer új fejlődési szakaszának a következménye.

Az új munkadíjazási rendszer alkalmazását előmozdította a széles körben elterjedt készpénzelőlegezés, amelyet a kolhozok a közös gazdaságban teljesített munkaegységekre fizettek ki. A kolhoztagok munkadíja egy részének előlegezése a párt- és kormányhatározatok alapján bontakozott ki.

A munkadíjazás fejlesztésére kiemelkedően nagy figyelmet fordított az SzKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának 1956. május 6-i határozata, amely javasolta a kolhozoknak, hogy honosítsák meg a havi előlegosztást, s e célra használják fel folyamatos pénzbevételeiknek legalább 25%-át, valamint a felvásárlási szervektől kapott pénzbeni előleg 50%-át.

Már 1956-ban megkapták a kolhoztagok előlegként a munkaegység szerint szétosztott gabona 61%-át és a pénzbeni munkadíjazás alapjának 76,5%-át. Az 1957—1959. években a természetbeni és a pénzbeni előleg kifizetése még jobban elterjedt. A havi előlegezés egy új, korszerűbb munkadíjazási rendszerhez vezető átmeneti lépcsőfok gyanánt honosodott meg a kolhozokban.

1960-ban a garantált pénzbeni munkadíjazást már az összes kolhozok több mint $\frac{1}{10}$ -e alkalmazta, és az ilyen artyelyek száma szakadatlanul növekszik. Csaknem minden egyes szövetségi köztársaságban találhatók olyan körzetek, ahol valamennyi kolhoz áttért az új munkadíjazási rendszerre. Áttért a garantált munkadíjazásra a sztavropoli határvidék valamennyi kolhoza, a herszoni és kosztromoi kerület kolhozainak 60%-a, a moszkvai, a kirovi kerületek, az Észti Köztársaság és egyéb vidékek kolhozainak 30—40%-a.

A kommunista társadalom általánosan kibontakozó építésének feltételei között a garantált pénzbeni munkadíjazási forma a Szovjetunió kolhozaiban nagyon széles távlatokkal rendelkezik. A garantált pénzbeni munkadíjazás alkalmazásának gazdasági alapja az árutermelés bővülése, a pénzjövedelem és a fel nem osztható alapok növekedése. Ezeken a területeken különösen gyors volt a fejlődés az 1953. évi szeptemberi párt-határozat óta.

A következő táblázat adatokat tartalmaz a fel nem osztható alap, a pénzjövedelem és a termelés növekedéséről a Szovjetunió kolhozaiban:

*A fel nem osztható alap, a pénzjövedelem és a termelési volumen
a kolhozokban*

Megnevezés	1932	1937	1940	1950	1953
Fel nem osztható alapok (milliárd rubel)	4,7	12,3	27,7	50,6	69,8
Pénzjövedelmek (milliárd rubel)	4,6	14,2	20,7	34,2	49,6
A bruttó termelési érték alakulása a kolhozokban (az 1953. évi %-ában)	—	—	93	—	100

Megnevezés	1955	1956	1957	1958	1959
Fel nem osztható alapok (milliárd rubel)	87,6	98,6	102,6	167,6*	185,7*
Pénzjövedelmek (milliárd rubel)	75,6	94,6	95,2	131,8	136,9
A bruttó termelési érték alakulása a kolhozokban (az 1953. évi %-ában)	125	136	132	146	167

* Az adatokat módosítja az állatállomány átértékelése is.

A fel nem osztható alapok a kolhozokban 1959-ben az 1932. évihez képest csaknem 40-szeresre növekedtek, 1940 óta 6,7-szeresre, és 1950 óta 3,7-szeresre gyarapodtak. A pénzjövedelmek növekedési aránya az említett időszakokban csaknem 30-, 6,6-, illetve 4-szeres.

A közös gazdaságok gyors fejlődése és a felvásárlási árak felemelése következtében számottevően emelkedett az I munkaképes kolhoztagra jutó munkadíj színvonala. 1953 és 1959 között a munkadíj pénzben kifejezett teljes összege 182 %-ra, a pénzbeni munkadíj pedig 292 %-ra növekedett. A pénzbeni rész aránya a munkadíjban 1959-ben már 60 %-ot tett ki az 1953. évi 36 %-kal szemben.

Az új munkadíjazási forma azt célozza, hogy teljesebben valósuljanak meg a munka szerinti elosztás szocialista törvényének és az anyagi érdekelttség fokozásának követelményei a kolhozok gazdasági fejlesztése érdekében.

Az új munkadíjazási forma megkönnyíti a munkadíjazási különbségek eltüntetését a kolhoz-szövetkezeti és az állami szektor dolgozói között, előmozdítja a kolhozok árutermelésének bővülését és a kolhoz-szövetkezeti tulajdon társadalmi jellegének erősítését, társadalmasítotttsági színvonalának emelését.

Külön is figyelemre méltó, hogy 1959-ben és 1960-ban nem csupán gazdaságilag erős, hanem közepes és gazdaságilag gyenge kolhozok is áttértek a pénzbeni munkadíjazásra. Az új munkadíjazási rendszert alkalmazó valamennyi kolhozban törvényszerűen megnövekedett a tagság munkakedve és kezdeményező készsége, hatékonyabban használták ki a munkaerőt és a technikát, s ezáltal fejlődött a termelési technika, növekedett a munkatermelékenység, és csökkent az önköltség.

1959-ben az új munkadíjazási formákra áttért kolhozokban az 1 tagra jutó munkadíj nagysága 39 %-kal magasabb volt a munkaegység szerinti jövedelemelosztásnál megmaradt kolhozokéhoz képest. A 70. és 71. oldalon elhelyezett két táblázatban az Orosz Föderatív Köztársaság kolhozainak 1959. évi adatai tanúsítják a termelés és a pénzjövedelem növekedését, valamint az önköltség csökkenését a pénzbeni munkadíjazás eredményeként.

Az egységnyi szántóterületre és az egységnyi munkaidőre jutó termelési volumen és pénzjövedelem tehát a garantált munkadíjazásra áttért kolhozokban 1959-ben az összes kolhozok átlagához képest 10—30%-kal volt nagyobb, a munkadíj nagyságában a különbség 21—23%-os, az önköltségbeni különbség pedig q-ként a gabonánál 6, a lennél 145, a tejnél 10,4, a húsnál 125 rubel.

A. I. BELOV (Szovjetunió) hozzászólásában Kazahsztán példája és gyakorlati tapasztalatai alapján mutatott rá arra, hogy sem a termelés koncentrációjának színvonala, sem pedig a pénzviszonyok kiterjedtsége a mezőgazdaságban nem befolyásolja közvetlenül a garantált pénzbeni munkadíjazás bevezetését.

1960 márciusában az Össz-Szövetségi Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézet Moszkvában megrendezte a kutatómunkában és a mezőgazdasági gyakorlatban dolgozók tanácskozását a munka szervezésének, normázásának és díjazásának, valamint az üzemben belüli gazdasági elszámolás bevezetésének

A pénzbeni munkadíjazás előnyeinek mutatói I.

Kerület, határvidék	A vizsgált kolhozok száma		A mutató magasabb színvonalra a pénzbeni munkadíjazást alkalmazó kolhozokban a többi kolhozokéhoz képest (%-ban)							
	összesen	a pénzbeni munkadíjra áttértéké	teljes termelés			pénzjövedelem			a munkadíj nagysága (%-ban)	
			1 ha mg-i területre	1 munkaképes tagra	1 munkanapra	1 ha mg-i területre	1 munkaképes tagra	1 munkanapra	1 munkanapra -	1 munkaképes dolgozó évi átlagos díjára átszámítva
Arhangelszki	430	53	16,9	3,0	0,0	48,5	31,2	27,2	20,4	24,7
Vologodi	445	97	21,5	20,5	16,6	31,1	47,5	27,0	26,3	29,2
Leningrádi	294	68	15,0	7,5	23,6	36,3	23,6	31,5	33,1	25,1
Pszkovi	654	92	4,2	8,6	4,0	26,7	28,1	25,0	9,0	15,2
Voronyezsi	562	91	19,3	27,7	19,1	33,7	43,2	32,0	28,3	41,9
Moldáviai Köztársaság	434	75	42,6	27,6	31,0	55,8	39,4	36,5	34,9	41,4
Moszkvai	615	89	23,3	9,5	6,5	56,9	15,7	38,0	8,6	8,5
Krasznodári	387	142	7,3	7,4	11,4	9,6	10,1	16,0	7,4	1,8
Rosztovi	340	47	10,8	5,0	18,2	26,6	19,8	33,5	36,5	22,5
Permi	555	141	1,1	9,3	17,6	22,8	36,1	47,5	16,1	7,5
Orenburgi	512	93	5,3	29,1	34,7	20,0	47,2	54,5	25,2	17,8
Altaji	577	72	20,4	15,8	27,0	33,3	29,5	38,0	36,6	26,8
A 12 vidék kolhozainak átlaga	5805	1060	15,3	11,5	14,7	33,9	28,2	33,5	23,0	21,4

A pénzbeni munkadíjazás előnyeinek mutatói II.

Kerület, határvidék	Az önköltség alacsonyabb színvonala a pénzbeni munkadíjazásra áttért kolhozokban az összes kolhozok átlagához képest (rubel/q)							A 100 ha mezőgazdasági területre jutó terméktöbblet a pénzdíjazásra áttért kolhozokban az összes kolhozok átlagához képest (q)		
	gabona	rostlen	zöldség	tej	hús	sertéshús	tojás	tej	hús élő-súlyban	100 ha szántóra jutó sertéshús
Arhangelszki	18,7	204,7	6,2	7,2	87,0	116,5	0,5	63,6	6,6	2,5
Vologodi	10,4	226,9	8,7	10,0	110,7	107,0	1,5	24,2	2,4	1,7
Leningrádi	12,0	—	0,8	14,7	165,0	169,0	2,3	64,6	7,5	4,4
Pszkovi	5,5	87,0	54,9	2,7	—	86,0	7,6	13,1	1,6	2,4
Voronyezsi	5,6	—	18,1	13,7	130,8	242,3	0,6	57,0	17,1	9,7
Moldáviai Köztársaság	11,6	—	—	1,9	161,0	104,0	—	7,9	3,9	—
Moszkvai	3,4	—	4,1	9,2	8,0	30,0	0,4	80,1	11,1	7,5
Krasznodári	1,1	—	9,7	2,3	13,1	47,4	0,3	10,9	4,1	2,1
Rosztovi	6,9	—	33,6	14,8	279,0	213,0	1,7	3,1	5,6	0,5
Permi	6,0	—	5,5	13,5	142,0	53,0	0,7	4,1	0,4	0,1
Orenburgi	3,8	—	2,3	16,1	64,3	211,5	1,4	1,3	1,1	0,2
Altaji	6,2	—	27,3	17,7	86,0	187,8	1,8	6,2	2,7	1,1
A 12 vidék kolhozai- nak átlaga	6,6	145,0	5,1	10,4	124,7	110,8	1,5	25,3	3,1	2,3

kérdéseiről. 1960 nyarán az Intézet a gorkiji kerület gorodeci körzetében a munka normázásának és az új munkadíjazási rendszernek kérdéséről kéthetes szemináriumot rendezett a normázók, a kolhozokban dolgozó szakemberek, a könyvelők részére. Az említett téma megvitatására 1960. októberében kerületi közgazdasági konferenciát szerveztek Gorkijban a körzeti mezőgazdasági felügyelőségek és a kerületi mezőgazdasági igazgatóságok dolgozóinak részvételével. 1959-ben és 1960 első nyolc hónapjában az Agrárgazdaságtani Intézet filiáléi és támaszpontjai vidéken több mint nyolcvan gazdasági konferenciát, szemináriumot és tanácskozást szerveztek a mezőgazdasági, közgazdasági kérdésekről több mint 25 000 tudományos és gyakorlati dolgozó részvételével. Az Agrárgazdaságtani Intézet dolgozói vidéken mintegy ezer előadást és beszámolót tartottak, amelyeken több mint 150 000 mezőgazdasági dolgozó vett részt.

A konferenciákon, az előadásokon és a beszámolókon mindig nagy érdeklődésre talált és széleskörű megvitatásra került a garantált munkadíjazásnak mint az anyagi érdekeltséget fokozó fontos tényezőnek alkalmazásával kapcsolatos probléma. 1959-ben és 1960-ban az Intézet több mint 40 tudományos munkát jelentetett meg a munka szervezésének és díjazásának kérdéseiről.

Csehszlovákia

Csehszlovákiában is kiemelkedő szerepet szánnak a munkadíjazás új formáinak a termelőszövetkezetek gazdasági erősítését és fejlesztését célzó közgazdasági intézkedések rendszerében. Itt elsősorban a garantált pénzbeni munkadíjazást és e munkadíjazási mód átmeneti formáit veszik számításba.

Néhány termelőszövetkezet Csehszlovákiában a pénzbeni munkadíjazást első ízben 1959-ben kísérletként, tapasztalatszerzés céljából alkalmazta. 1960-ban a Földművelésügyi Minisztérium adatai szerint e munkadíjazási formát már 63 termelőszövetkezet (12 a kukorica-, 21 a cukorrépa-, 22 a burgonyatermelő és 8 a hegyvidéki termelési körzetekben) alkalmazta. A munkadíjazás új formái a szövetkezetek és az egyes szövetkezeti tagok szempontjából olyan haladó elemeket

tartalmaznak, amelyek előreláthatóan a legrövidebb időn belül mint az anyagi érdekeltség új ösztönző formái széles körben el fognak terjedni.

A garantált pénzbeni munkadíjazásra való áttérés általános szükségyszerűségéről és főbb elvi, gyakorlati okairól a csehszlovák delegáció anyaga a következő fejtegetést tartalmazza:

A munkadíjazás a szocializmusban konkrét alkalmazási formája a teljesített munka mennyisége és minősége szerinti elosztás gazdasági törvényének. A munkadíjnak mint a teljesített munka ellenértékének feladata, hogy fedezze a munkaerő bővített újratermelésének társadalmilag szükséges költségeit, serkentse a termelőerők fejlődését, és erősítse a szocialista termelési viszonyokat. A munkadíjazás szorosan összefügg a termelési feltételekkel és a társadalom gazdasági fejlődésének elért eredményeivel. A vázolt szempontok megvilágításában a termelőszövetkezeti munkadíjazás mostani formáiban néhány hiányosság tapasztalható, amelyek egyrészt a személyes fogyasztási alap képzésének és felosztásának rendszeréből, másrészt a teljesített munka számbavételének (elszámolásának) módjaiból adódnak.

a. A személyi fogyasztási alap a termelőszövetkezetekben többletként képződik az állam iránti kötelezettség teljesítése, az anyagi-termelési költségek pótlása, a felhalmozási és a társadalmi-fogyasztási alapba eszközölt levonások után. A termelőszövetkezeti tagok munkadíjának nagysága az egyes termelőszövetkezetekben meghatározott, azonos munkamennyiségekre vonatkozólag is különbözhet attól függően, hogy mekkora a teljes termelési érték, milyen az anyagi-termelési költségekkel való takarékoskodás, mekkora az üzemi felhalmozás szükséglete, és mekkorák a szociális-kulturális alapok növelésére fordított eszközök. A személyi fogyasztási alap így módon jelentősen nagyobb, illetőleg kisebb lehet a teljesített munkamennyiség és munkaminőség társadalmilag indokolt ellenértékénél.

b. Az egyes termelőszövetkezeti tagok részesedése a szövetkezetben képzett fogyasztási alaphól a közös munkában való részvételnek és az adott termelőszövetkezet valamennyi tagja által összesen teljesített munka mennyiségének megfelelően alakul. Az egy termelőszövetkezeti tagra jutó személyi fogyaszt-

tási alap annál nagyobb, mennél nagyobb mértékű az illető szövetkezeti tag részvétele a közös munkában, és mennél nagyobb maga a szövetkezetben képzett összes fogyasztási alap. A munkadíjra a teljesített egyéni munka mennyiségén és minőségén kívül lényeges hatást gyakorolnak olyan tényezők is, amelyekre a dolgozó legfeljebb közvetve tud hatni.

c. A fogyasztási alap elosztásának rendszeréből következik, hogy az egyes szövetkezeti tag részesedése konkrétan csupán a személyi fogyasztási alap teljes összegének meghatározása és az összes felhasznált munkamennyiség megállapítása után, vagyis az év végén alakul ki. Az év folyamán a szövetkezeti tagok csupán előleghez juthatnak.

A munkadíjazásnak ez a formája különösen a fiatal szövetkezeti tagokat kevésbé kapcsolja a termelőszövetkezethez, és így ők — a régi szövetkezeti tagoknál kevésbé bízva a munkadíj végleges összegében — könnyen elvándorolnak. A munkaráfordítás és a munkadíjazás közti időbeni eltérés különösen akkor nehezíti a szövetkezeti munkát, ha az ipari és a mezőgazdasági állami üzemek munkadíjazási példája különösen vonzó.

d. A személyi fogyasztás alapja pénzből és termékekből tevődik össze. Ennek megfelelően a szövetkezeti tagok munkadíja szintén természetbeni és pénzbeni formában kerül elszámolásra. A természetes munkadíjazás — amely szükségszerű volt az ipar és mezőgazdaság közti kevésbé fejlett áru-pénzviszonyok, a szövetkezeti tagok alacsony pénzjövedelme időszakában — a jelenlegi helyzetben azt eredményezi, hogy nem kívánatos módon erősödnek a szövetkezeti üzemen belüli természetes viszonyok, károsan bővül a háztáji gazdaság, feleslegesen szűkül a szövetkezeti árutermelés, és korlátozódik a saját termelésű termékek termelőfogyasztása.

e. A szövetkezeti tagok munkájának és személyes jövedelmének mércéje ez ideig a munkaegység volt, amelyben kifejezésre jutott a munka mennyisége (a teljesített munkanormák száma) és a munka minősége (az egyes munkafajtáknak tarifaosztályokba sorolása a munkaigényességnek megfelelően).

A szövetkezeti gazdaság fejlődésének kezdeti szakaszaiban a szövetkezeti tagok pénzbeni jövedelme alacsony, a munkaegység értékében a természetbeni rész aránya igen nagy volt,

és a szövetkezetek gazdasági eredményei évről évre lényeges változáson mentek keresztül, az élőmunka-szükséglet tervezésének tapasztalatai pedig hiányosak voltak. Ekkor, ilyen viszonyok között a munkaegység pozitív szerepet töltött be a személyi fogyasztási alap elosztásában és a munka szerinti részesezés megvalósításában az egyes termelőszövetkezeti tagok között. (Előmozdította az egyenlősi felszámolását a munkadíjazásban és anyagilag érdekltté tette a dolgozókat munkájuk eredményeiben.)

A szövetkezetek fokozatos szervezeti-gazdasági erősödésével, a gazdasági eredmények egyre realisabb megtervezésével és a tervezett termékmennyiség megtermeléséhez szükséges munkamennyiség egyre realisabb felmérésével a munkaegység mint a munka és a jövedelemelosztás mércéje elveszti jelentőségét. Lehetővé válik, hogy a munkát közvetlenül a munkaidő egységével, vagy pedig a termékek mennyiségével mérvék; és az egységnyi munkateljesítményre közvetlenül garantált díjazást állapítsanak meg.

A munkaegység kevéssé konkrét és csupán nehezen összehasonlítható munkamennyiséget és munkaminőséget képvisel mind az egyes szövetkezetek, mind pedig az adott szövetkezeten belül az egyes termelési ágak vonatkozásában. A munkaegység mostani rendszere rendkívül nehezíti az önköltség kiszámítását és elemzését, pedig ezzel a legrövidebb időn belül kivétel nélkül minden termelőszövetkezetben foglalkozni kell.

f. A munkadíjazás jelenlegi módja a termelőszövetkezetekben nem ösztönzi eléggé a termelés gazdaságosságának javítását célzó törekvéseket. A személyi fogyasztási alapból 1 munkaegységre jutó hányad csupán az év végén kerül meghatározásra, ezért a tervezettnél több munkaegység teljesítése csupán szövetkezeti átlagban csökkenti az 1 munkaegységre jutó jövedelem nagyságát. Sem a szövetkezeti vezetőség, sem az egyes szövetkezeti tag nincs ösztönözve a munkaegység takarékos felhasználására. Ellenkezőleg, igen sok szövetkezeti tag a teljesítendő munkanormák lazításával, az egyes munkafajták minél magasabb tarifaosztályba sorolásával igyekszik nagyszámú munkaegységet elérni. E szövetkezeti tagok ily módon igyekeznek kiegyenlíteni azt a lehetséges veszteséget, amely őket az

1. munkaegységre jutó jövedelem nagyságának csökkenésével érheti.

A szövetkezeti munkadíjazás vázolt jellemvonásai mind jobban és mind magasabb fokon elmélyítik az ellentmondást a szövetkezeti gazdaság elért (s mindenekelőtt távlati) színvonala és a munkadíjazás mostani rendszere között. A munka termelékenységének, a szövetkezeti termelés belterjességének és áruhozamának rendszeres növekedésével ellentmondásba kerültek azok a munkadíjazási formák, amelyek lényegében a természetes gazdálkodás viszonyai között alakultak ki.

A munkadíjazás mostani formái nem felelnek meg azoknak a követelményeknek sem, amelyek az állam és a szövetkezetek között a legutóbbi években kialakuló új viszonyokból erednek. Megvalósult a gép- és traktorpark átadása a termelőszövetkezeteknek. Megváltozott a mezőgazdasági termékek felvásárlási rendje és árrendszere. Szűkült a szövetkezeteknek központilag meghatározott termelési-pénzügyi tervmutatók köre. A termelőszövetkezetek vezetői káderekkel és jól képzett szakemberekkel erősödtek. Következésképp megnövekedett a szövetkezetekben a termelés saját gazdasági-technikai bázisa, a helyi viszonyokkal számot vetve hatékonyabb termelési irányok alakulnak ki, erősödik a szövetkezeti tagok anyagi érdekeltsége a termelés bővítésében, olcsóbbításában és nagyobb jövedelmességében. A szövetkezetek gazdálkodási-operatív önállósága gyarapítja és teljesen megteremti az előfeltételeket a szövetkezeti gazdálkodás gazdasági önelszámolás alapján való vezetéséhez.

Bulgária

A bolgár mezőgazdasági termelőszövetkezetekben az anyagi-termelési bázis bővülésével párhuzamosan a legutóbbi években állandóan fejlődtek a szövetkezeti tagok munkadíjazásának formái is. A célravezetőbb és fejlettebb munkadíjazási formák azok, amelyek kielégítik a munka szerinti elosztás közgazdasági törvényének követelményeit, anyagilag hatékonyabban ösztönzik a szövetkezeti tagokat munkájuk eredményességére.

1959 elejétől a bolgár termelőszövetkezetekben új munkadíjazási és munkaértékelési formaként a pénzbeni munkadíjazás kezd meghonosodni. Ennek az új formának a létrejötte a fejlődés törvényszerű jelensége a termelőszövetkezetekben. Ez a munkadíjazási forma eredménye a szövetkezeti gazdaságokban megvalósult minőségi változásoknak, egyszersmind kövekezménye a szövetkezetek átalakulásának kis és anyagilag kevésbé erős gazdaságokból nagy, fejlett és sok árut termelő gazdaságokká. Kitűnik ez a fejlődés a következő két táblázatból, amely a termelőszövetkezetek évi zárszámadásainak adataiból került összeállításra:

Az összes és a 100 ha mezőgazdasági területre jutó bruttó termelés és árutermelés a bolgár termelőszövetkezetekben az 1955–1958. években

Év	Mezőgazdasági össz-terület (1000 ha)	Bruttó termelés			Árutermelés		
		Összesen (1000 leva)	index 1955 = 100	100 ha mezőgazdasági területre (leva)	Összesen (1000 leva)	index 1955 = 100	100 ha mezőgazdasági területre (leva)
1955	2386,7	5 837 000	100,0	244 564	1 643 729	100,0	68 870
1956	3176,3	6 918 000	118,5	217 800	2 433 304	148,0	76 608
1957	3391,2	8 903 000	152,5	262 532	3 784 356	230,2	111 593
1958	4235,6	9 685 000	165,9	228 657	4 755 640	289,3	112 278

A pénzjövedelem teljes összege és részaránya a bruttó termelésben a bolgár termelőszövetkezetekben (1955–1958)

Év	A pénzjövedelem		
	összesen (1000 leva)	index 1955 = 100	aránya a bruttó termelésben (%)
1955	2 644 641	100,0	45,3
1956	3 975 456	150,3	57,5
1957	5 560 496	210,2	62,4
1958	7 712 463	291,6	79,6

A táblázatok adatai jelzik, hogy a legutóbbi években mind a teljes, mind pedig az árutermelés megszakítások nélkül nőtt a

bolgár szövetkezetekben. E folyamatnak a következő jellemző momentumai érdemelnek külön is említést:

1) Míg a vizsgált időszakban a bruttó termelés 65,9 ponttal növekedett, addig ugyanakkor az árutermelés 189,3 ponttal bővült, azaz csaknem háromszor gyorsabban növekedett a bruttó termelés gyarapodásához képest,

2) míg a 100 ha mezőgazdasági területre számított bruttó termelés a vizsgált időszakban bizonyos fokig ingadozott, addig a 100 ha-ra jutó árutermelés megszakítás nélkül bővült, s ugyanez vonatkozik a pénzbeni jövedelemre is,

3) a pénzjövedelmeknek a bruttó termelésben elfoglalt aránya 1955-ben csupán 45,3 százalék volt, majd 1955-től kezdődően töretlenül emelkedett, és 1958-ban már 79,6 százalék lett.

A vázolt jelenségek, az ismertetett adatok főbb vonásai jellemzőek az egész bolgár mezőgazdaságra. A leginkább intenzív növényeket termelő országrészekben ezek a tendenciák az átlagosnál sokkal erősebbek, szembetűnőbbek.

A vizsgált jelenségek arra vallanak, hogy a termelőszövetkezeteknek, valamint az iparnak és egyéb népgazdasági ágaknak a közgazdasági kapcsolata, kölcsönös forgalma bővül és elmélyül. A termelőszövetkezetek más népgazdasági ágakkal való árukapcsolatának bővülése szükségszerűen kiterjeszti és elmélyíti a termelőszövetkezeti üzemen belül is az áruviszonyokat. Az anyagi-termelési bázis és az áru-pénzviszonyok fejlődésének eredményeképp új, haladóbb munkaelszámolási és munkadíjazási formák alakulnak ki a termelőszövetkezetekben. Ily módon jött létre a szövetkezeti tagok munkájának pénzbeni értékelése és díjazása.

Egészen a legutóbbi évekig a munkaegység volt a felhasznált szövetkezeti munka értékelésének és a jövedelemelosztásnak egyetlen mércéje. A munkaegység korábban megfelelt azoknak az objektív feltételeknek és követelményeknek, amelyek közt a szövetkezeti termelő tevékenység megvalósult. A munkaegység a szövetkezeti gazdaságok viszonylag alacsony gazdasági fejlettségéhez, a szövetkezeti jövedelem általában alacsony és évenként erősen ingadozó jellegéhez igazodott. Ebben az időszakban a szövetkezeti gazdaságokban nem voltak fejlett, kiterjedt áruviszonyok, és a megvalósult áruviszonyok

is erősen összefonódtak a gazdálkodás naturális és félnaturális elemeivel, maradványaival.

A pénzbeni munkadíjazás magasabbrendű a munkaegységhez képest. A pénzbeni munkadíjazás világos és könnyen elfogadható a szövetkezeti tagok számára.

A pénzbeni munkadíjazás előmozdítja a szövetkezetekben a munka normázásának és tarifikálásának hatékonyabb tudományos, technikai megalapozását, mert közvetlenül és világosabban jelzi, hogy mely normák alacsonyabbak az indokoltnál, és milyen munkafajták kerültek az indokoltnál alacsonyabb vagy magasabb tarifaosztályba. A pénzbeni munkadíjazással jelentősen csökkenthetők a munkadíjazási különbségek a termelőszövetkezeti dolgozók és az állami üzemek dolgozói között.

Az új munkadíjazási forma a szövetkezeti dolgozók erősebb személyes anyagi érdekeltségét teremti meg a munka mennyiségének növelésében és szakképzettségének fokozásában, mert a szövetkezeti tag jól látja, hogy munkáját pontosabban, igazságosabban értékelik, és gyorsabban, a munka elvégzése után rövid időn belül kifizetik.

A garantált pénzbeni munkadíjazás módszereit és tapasztalatait tanulmányozó tudományos munkát az Agrárgazdaságtani Kutatóintézet és a Bolgár Közgazdasági Intézet tudós-kollektívája végzi TITKO CSERNOKOLEV elvtársnak, a Bolgár Tudományos Akadémia főtitkárának vezetésével. A tudományos kutatómunkát az egyes körzetek meghatározott számú gazdaságaiban kísérletek beállításával, valamint a szövetkezetek tömeges gyakorlati tapasztalatainak vizsgálatával végzik. E kutatások az 1959. és 1960. évekre vonatkoznak. Főképpen a következő fő kérdéseket tanulmányozzák: A pénzbeni garantált munkadíjazásra való áttérés szervezeti és közgazdasági feltételei a termelőszövetkezetekben; a garantált előlegezés és a teljesen garantált havonkénti munkadíjazás; a „munkadíjalap” és a „garantált munkadíjalap” kialakítása; a garantált pénzbeni munkadíjazás viszonyainak megfelelő teljesítménynormák, pénzbeni munkaértékelés és tarifikálás; a szövetkezeti tagok és családjuk természetbeni ellátásának rendje, személyi szükségleteik kielégítése; a garantált pénzbeni munkadíjazás összekapcsolása megfelelő külön ösztönző rendszerekkel a

munka jó minőségű és agrotechnikailag megfelelő időpontban való elvégzése érdekében; a garantált munkadíjazásnak és az élőmunka-ráfordítás számbavételi kérdéseinek kapcsolata; a mezőgazdaságban és az állami üzemekben kialakult munkadíjazás különbségeinek kiküszöbölése a garantált pénzbeni munkadíjazás segítségével.

Románia, az NDK és Lengyelország termelőszövetkezeteinek néhány munkadíjazási kérdése

A pénzbeni részesedés nagysága és aránya a román termelőszövetkezetekben* a legutóbbi időben lendületesen növekedett.

Pénzbeni munkaegység-részesedés a román kollektív gazdaságokban

Év	Index 1954 = 100	Az 1 munka- egységre jutó részesedésben a pénzrészesedés aránya (%)
1955	112	16,5
1956	135	19,1
1957	226	21,1
1958	229	34,6
1959	280	34,0

* Romániában jelenleg három mezőgazdasági termelőszövetkezeti típus van:

- a kollektív gazdaság (a kolhoz),
- a földjáradékos termelőszövetkezet és
- a termelési társulás.

Az időszaki pénzbeni előlegezés a román termelőszövetkezeti gazdaságokban a Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1956. július 16—17-i ülésén hozott javaslat alapján kezdett elterjedni. A plénum ajánlotta a Mintaalapszabály kiegészítését egy olyan cikkellyel, amely előírja a havonta vagy legalább negyedévente kötelezően kifizetendő pénzbeni előlegezést a szövetkezeti tagok munkateljesítményeiért járó jövedelem 50%-áig.

A szövetkezeti gazdaságok erősödésének eredményeképp a legutóbbi években számottevően gyarapodott azoknak a szövetkezeteknek a száma, amelyek tagjaiknak havonta vagy negyedévenként pénzelőleget fizetnek. 1959-ben a román kollektív gazdaságok 40%-a negyedévenként, 25%-a havonta fizetett rendszeresen előleget.

Néhány kollektív gazdaság a rendszeres havi pénzelőlegezés meghonosításával egyidejűleg bevezette az 1 munkaegységre jutó garantált pénzbeni munkadíjazást is. E munkadíjazási rendszer fokozta a tagok anyagi érdekeltségét a közös gazdaság fejlesztésében és a munkatermelékenység növelésében. Ebben az esetben az előlegként kifizetett és garantált munkadíj összege rendszerint nem haladja meg a tervezett munkaegységrészesedés értékének 50%-át.

A romániai tapasztalatok szerint a munkadíjazás haladó formáinak tekinthető az elért termelési eredményekhez igazodó munkaegységrészesedés is. Egy sereg román termelőszövetkezet — a párt- és kormányzati szervek irányításával — olyan munkadíjazási rendszert valósít meg, amely nem csupán a teljesített munkaegységek számát, hanem az elért termelési eredményeket, az adott termelési részleg által megtermelt termékek mennyiségét is mérlegeli a jövedelemrészesedéskor. 1958. április végén 92 szövetkezeti gazdaságban alkalmazták ezt a rendszert. 1958 áprilisában a Központi Bizottság által szervezett konstancai tanácskozás javasolta a termelőszövetkezeteknek a termelési eredményekhez igazodó munkadíjazás bevezetését. E tanácskozás hatására már az év végéig 800, 1959-ben pedig 1500 termelőszövetkezet alkalmazott olyan munkadíjazási rendszert, amelyben a termelőszövetkezeti tagok jövedelemrészesedése a teljesített munkaegységek számán kívül az elért termelési eredményekhez is közvetlenül igazodik.

A munkadíjazási rendszer fejlesztésével kapcsolatban a prágai nemzetközi tanácskozáson a román küldöttség hangsúlyozta, hogy Romániában ez idő szerint még nem aktuális a munkaegység nélküli, közvetlenül pénzbeni munkadíjazási rendszer alkalmazása. E munkadíjazási rendszer — a román küldöttség által benyújtott anyag szerint — megkívánja a következő fő gazdasági feltételek előzetes megteremtését:

a közös gazdaság sokoldalú fejlesztése, valamennyi szövetkezeti gazdaság hathatós gazdasági szervezeti erősítése, a mezőgazdasági termelés rendszeres bővítése, magas árutermelési színvonal elérése rendszeres pénzbevétel biztosítása céljából, valamint a munka normázásának és értékelésének korszerűsítése, a szövetkezeti tagok szocialistá öntudatának fokozása stb.

A munkadíjazási kérdések vitájában K. DYHRENFURT (NDK) felszólalásában rámutatott, hogy az NDK termelőszövetkezeteiben nincsenek még meg a feltételek a progresszív munkadíjazási formák bevezetéséhez. De — szerinte — a szovjet, a bolgár és a csehszlovák tapasztalatok kiemelkedő fontosságúak az NDK számára is, bár természetesen az NDK-ban levő sajátos feltételek számbavételével. Utalt a III. típusú termelőszövetkezetek tapasztalataira, ahol az állam munkaegységenként 7 márka részesedést garantál, és hitellel fedezi a rendszeres havi előlegezést munkaegységenként 6 márka erejéig. Hangsúlyozta, hogy további tisztázásra várnak még a pénzbeni munkadíjazás közvetlen elméleti megalapozásával és fogalmának tartalmával kapcsolatos kérdések, valamint a munkadíjazás nagyságának, a szükséges termék meghatározásának, a tiszta jövedelemnek a problémái.

ANATOL BRZOZA (Lengyelország) felszólalásában kiemelte, hogy a lengyel mezőgazdaság helyzete sok tekintetben különbözik a szovjet, a bolgár és a csehszlovák mezőgazdaság viszonyaitól. A lengyel mezőgazdaságban a pénzviszonyok is kevésbé fejlettek, és nem érték el azt a színvonalat, amely lehetővé tenné már most a pénzbeni munkadíjazásra való áttérést, bár a kiváló termelőszövetkezetekben a pénzrészesedés aránya az összes munkadíjban számottevő, és évről évre növekszik.

2. A GARANTÁLT PÉNZBENI MUNKADÍJAZÁS ALAPELVEI ÉS FORMÁI

A garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosítása, gyakorlati alkalmazása során érvényesülő alapelvekről és konkrét formákról a tanácskozás írásos anyagai és vitája alapján a következő összefoglaló képet adhatjuk országok szerint:

Az Agrárgazdaságtani Kutatóintézetnek és támaszpont-hálózatának a garantált munkadíjazás hatékonyságára, a munkanormázás és tarifálás rendezésére vonatkozó vizsgálatai azt mutatták, hogy a gazdaságilag erős kolhozokban már létrejöttek a szükséges feltételek ahhoz, hogy a garantált munkadíjazást *a társadalmilag szükséges (indokolt) színvonalon* megvalósítsák, és az állami mezőgazdasági üzemekben használatos munkadíjazási és tarifálási elveket kövessék. Azok a kolhozok, ahol még nincsenek meg a feltételek az állami gazdaságok színvonalán történő munkadíjazáshoz, a munkadíj nagyságát és a munka értékelésének módszereit közvetlenül saját lehetőségüknek megfelelően alakítják ki, de egyszersmind arra törekednek, hogy a legközelebbi években a munka termelékenységének növelése és a szövetkezeti gazdaság jövedelmezőségének fokozása révén eljussanak a társadalmilag szükséges munkadíjak színvonalához.

A pénzbeni munkadíjazást alkalmazó kolhozokban megváltozik a jövedelem elosztásának rendje azáltal is, hogy a garantált munkadíjazási alapot ezek a kolhozok a termelési ráfordítások alkotórészeként kezelik. A garantált munkadíjazás alapja meghatározott nagyságként rögzítődik a termelési és pénzügyi tervben, s gyakorlatilag kilép az elosztás szférájából.

A kolhozok a garantált havi munkadíj havonkénti kifizetésének biztosítása végett a tarifaosztályoknak megfelelő garantált díjtételek megszabásakor a tervezett munkadíjalap 70—80 %-ával számolnak, a fennmaradó 20—30 %-ot részben a munkákra prémium gyanánt évközben és részben az év végén az üzemben belüli gazdasági elszámolás alapján a végleges termelési eredményeknek megfelelően fizetik ki.

A munkadíj-költségek, a munkadíj nagyságának kialakításakor igen sok kolhoz alaposan foglalkozott a normázással kapcsolatos feladatok megoldásával, és ennek eredményeképpen a munkatermelékenység növelésével.

A jelenleg alkalmazott teljesítménynormák abban az időszakban születtek, amikor a kolhozok még méreteiket tekintve

kisebbség, technikailag gyengén felszereltek és kevésbé gépesítettek voltak. Kétségtelen, hogy a teljesítménynormák jelentős része elavult, és nem felel meg a korszerű termelés-szervezési és munkadíjazási igényeknek. A tudományos intézetek, a kolhozok és szovhozok jól látják, hogy a termelés új feltételeinek és követelményeinek megfelelő műszakilag megalapozott teljesítménynormák kidolgozása elkerülhetetlenül szükséges. Az Agrár-gazdaságtani Kutatóintézet az 1957—1959. években kidolgozta és átadta a gyakorlatnak a műszaki normázás egyszerű munkaidő-fényképezéssel megvalósítható és a növénytermelés fő munkafajtáira vonatkozó módszerét. E módszert az Intézet 1958—1959-ben brosúraként jelentette meg, s megküldte a szocialista tábor valamennyi közgazdasági intézetének. Az Intézet az állattenyésztésre vonatkozó megfelelő munkát most végzi.

Az Intézet és a Szovjetunió Földművelésügyi Minisztériuma a munkanormázás hatalmas népgazdasági jelentőségére való tekintettel célul tűzte ki külön laboratóriumokkal felszerelt speciális tudományos módszertani kutatóközpont megszervezését a munkanormázás kérdéseinek tanulmányozására.

A tarifadíjtételek és a teljesítménynormák meghatározásakor a kolhozok saját gazdasági lehetőségeikből kiindulva járnak el. A tapasztalatok szerint a fejlett színvonalon gazdálkodó kolhozok mindinkább a szovhozdíjszabás tarifátételeit alkalmazzák az összes munkára. Hasonlóképp alakítják ki a szövetkezeti vezetők, az adminisztratív dolgozók javadalmazását a szovhozok ilyen beosztású dolgozói bérezésének alapelvei szerint.

A kolhozok egy részében a szovhozdíjtételeket elsősorban a traktoros gépi munkák elvégzésére alkalmazzák, s ugyanakkor átmenetileg — saját lehetőségeikkel számot vetve — külön díjtételeket alkalmaznak a kézi-fogatos munkára, valamint az állattenyésztésben és a többi ágazatban végzett munkára.

Igen sok pénzbeni munkadíjazásra áttért kolhozban a gépi munkákra lényegében a szovhozokban alkalmazott tarifátételeket használják. Az ilyen díjszabás a következőképpen valósul meg:

A gépi munka díjszabása

Megnevezés	Tarifaosztályok					
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
<i>A teljesítménybérben dolgozók részére</i>						
1. csoport	24	28	32	36	42	50
2. „	29	34	38	43	50	60
3. „	31	36	42	47	56	65
<i>Az időbérben dolgozók számára</i>						
1. csoport	22	25	29	32	38	45
2. „	26	30	35	39	45	54
3. „	28	33	38	42	49	59

A gépészkáderek számára megállapított pénzbeni díjtételek a Szovjetunió természeti viszonyainak nagy eltérései következtében az egyes körzetekben különböznek. Az új munkadíjazási rendszerre való áttéréskor az is előfordul, hogy egyes kolhozok a gépészkáderek munkájáért ugyanazt a bérnagyságot fizetik, mint a többi pénzbeni díjazásra áttért kolhozok, de ezt a munkadíjat nem közvetlenül pénzbeni díjtételként, hanem munkaegységekben számolják el. A napi teljesítménynormára a tarifarendszer osztályainak megfelelően elszámolható munkaegységek számát úgy határozzák meg, hogy az előbb közölt díjtételeket elosztják a munkaegységnek a gazdaságban kialakult értékével (a természetbenieket itt kiskereskedelmi áron számítják). Ilyen rendszer esetén a traktorosoknak elszámolt munkaegység megőrzi a garantált minimum jellegét.

A növénytermelés kézi-fogatos munkáira, valamint az állattenyésztés és a javító műhelyek munkáira sok kolhoz 6-osztályos tarifarendszert alkalmaz. Példaként a 87. oldalon közöljük az egyes tarifaosztályok díjtételeinek arányait jellemző adatokat.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a 6-osztályos tarifarendszer jól kielégíti a mezőgazdaság mostani fejlődési állapotával kapcsolatos igényeket: magában foglalja eléggé tagoltan bonyolultságuk és egyéb ismérveik szerint a szükséges munkakategóriákat. Az Intézetben már megkezdődtek a vizsgálatok

Megnevezés	Tarifaosztályok					
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
1. Kézi-fogatos munkák és állattenyésztési munkák:	1,0	1,1	1,25	1,4	1,6	1,8
2. A javítóműhelyek munkái, meleg munkák: normál feltételek között	1,29	1,46	1,65	1,9	2,2	2,56
végzett munkák:	1,12	1,26	1,46	1,66	1,92	2,24

és a kutatások a gépi és a fogatos-kézimunkák egységes tarifa-rendszerének kidolgozására.

A pénzbeni munkadíjazásra áttért kolhozokban a tarifa-rendszer rubelben értékelt első osztályát az üzemi viszonyoknak megfelelően, de a szovhozdíjtételnél semmiképpen sem magasabban határozzák meg. A munkaegység szerinti jövedelem-elosztást alkalmazó kolhozokban a legcélszerűbb az első tarifa-osztályt — amely a kézi-fogatos munkákra vonatkozik — 1 munkaegységgel egyenlőnek venni, a többi osztályok rubelben vagy munkaegységben kifejezett tételeit pedig átszámítási kulcsokkal kialakítani. Szükségesnek és célszerűnek tekinthető, hogy a jövőben fokozatosan csökkenjen a különbség az alacsony és a magas színvonalon díjazott munkakategóriákat teljesítő kolhoztagok munkadíjazásában.

Az Agrárgazdaságtani Kutatóintézet a munka tarifálásának rendezése céljából kisebb példányszámban már kiadott egy mezőgazdasági és erdészeti állami üzemeknek szánt egységes tarifáló kézikönyvet. Ez a kézikönyv a legrövidebb időn belül nagy példányszámban is megjelenik, és akkor megküldik valamennyi szocialista ország agrárgazdaságtani intézetének. A kézikönyv összeállításában több mint negyven ágazati kutatóintézet gyakorlati szakemberei is részt vettek, és ily módon minden egyes gazdasági ág sajátosságait sokoldalúan mérlegelték. A tarifálást a munkák bonyolultságának, nehézségének, végzési feltételeinek, szakképzettségi igényeinek megfelelő pontozási értékeléssel végezték el.

Az Agrárgazdaságtani Kutatóintézet jelenleg is kutatja a szovhozomunkások és a kolhoztagok szakképzettségével kapcsos-

latos kérdéseket, s a jövőben e vizsgálatok alapján kiegészíti a kézikönyv anyagát.

A kolhozban a tarifarendszerre, a díjtételekre, az egyes munkák osztályba sorolására és a vezető beosztású dolgozók díjazására vonatkozó javaslatok évente a közgyűlésen kerülnek elbírálásra, a teljesítménynormákat pedig a kolhoz igazgatósága alakítja ki és hagyja jóvá.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a leghatékonyabb munkadíjazási forma a kolhozokban a premizálással összekapcsolt teljesítménybérezés, amelyet az egységnyi termékre vagy az egységnyi munkateljesítményre kialakított teljesítménybér alapján valósítanak meg. Amikor a termelési feltételek nem teszik lehetővé az egységnyi termékre vonatkozó munkadíjazást, akkor a teljesítménybérezés a munkateljesítmény nagyságához (terjedelméhez) igazodik.

Az egységnyi termékre jutó munkadíjat az egyes termelési részlegek részére a növénytermelésben a tervezett hozamok alapján, az állattenyésztésben a tervezett produktivitás alapján, vagy pedig a tényleges hozamoknak a növénytermelésben 3—5 évi átlaga és az állattenyésztésben 1—2 évi átlaga alapján határozzák meg. Rendszerint számolnak a hozamok mintegy 10—15 %-os növekedésével a technológia fejlődésének eredményeképp. Gyökeres technológiai átalakulás esetén az átlaghozamok mutatóit még jobban fel lehet emelni.

Csehszlovákia

A hagyományos munkadíjazási mód fogyatékoságai csehszlovák tapasztalatok szerint is jelentős mértékben kiküszöbölhetők a garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosításával.

Garantált pénzbeni díjazáson olyan előre (egy vagy néhány évre) pontosan meghatározott munkadíjazás értendő, amely havonta teljes összegben és pénzformában történik.

A garantált pénzbeni munkadíjazásnak két formáját alkalmazzák: munkaegységgel vagy munkaegység nélkül. Mindkét forma alapján megfelel a garantált pénzbeni munkadíjazás jellegének.

A munkaegység alapján megvalósuló munkadíjazáskor valamennyi termelőszövetkezeti tagnak egységesen számítják a munkáját, a teljesített munkaegységek száma szerint. A garantált pénzbeni munkadíjat egy munkaegységre határozzák meg, és havonta a teljesített munkaegységek számának megfelelően fizetik ki a szövetkezeti tagoknak. A munkaegység tehát itt teljes mértékben teljesíti funkcióját: vagyis a munkaráfordítás és a személyi fogyasztás mércéje. Az 1 munkaegységre jutó munkadíj nagyságának növelése vagy csökkentése az év folyamán nem engedhető meg.

A munkadíjazás új formáira való áttéréskor a munkaegységekre megnövelt előlegeket fizetnek ki, amint ezt a csehszlovák mezőgazdasági termelőszövetkezetek IV. kongresszusa is javasolta.

A megnövelt összegű előlegfizetés és a garantált munkaegység-díjazás között az a különbség, hogy az első esetben az év végén a kifizetett előlegekhez kiegészítő munkadíjat fizetnek (az adott év gazdálkodási eredményeitől függően), a másik esetben pedig kiegészítő munkadíjat nem fizetnek, és az esetleg megmaradó pénzfeleslegeket a garantált munkadíjazás átmenő alapjához csatolják.

A munkaegység a munkadíjazás garantálásának és elszámolásának olyan eszközeként is felhasználható, amelyet egységnyi termékre vonatkozólag alakítanak ki (darabbér). E munkadíjazási formát jó néhány csehszlovák termelőszövetkezet alkalmazza. A megtervezett termékmennyiség termeléséhez szükséges munkaegységek tervezett számát (pénzformában kifejezve és garantálva) elosztják a termékegységek (q, kg, liter) tervezett számával, és ily módon határozzák meg az egységnyi termékre jutó garantált pénzmunkadíjat. A termelési év folyamán a termelőszövetkezeti tagok munkáját munkaegységekben tartják nyilván, és a teljesített munkaegységekért havi előleget fizetnek a korábban megállapított mértékben. Az elszámolásokat az év végén végzik. Pl. az 1 q cukorrépára megállapított munkadíj 6,12 Kcs (1 munkaegységre 18 Kcs garantált munkadíjat számítva), ha 1 termelőbrigád 10 000 q cukorrépát termel, akkor 61 200 Kcs munkadíjat kap. Az évközben kifizethető előleg nagysága és az egész garantált munkadíjnak előlegként

kifizetendő része a tervezett munkaegységek számának mérlegelésével kerül kialakításra.

Az előleg nagyságának növelése és az 1 munkaegységre jutó munkadíj teljes garantálása még nem szünteti meg a munkaegységgel kapcsolatos munkadíjazási forma valamennyi lényeges fogyatékoságát: továbbra is érvényesül a teljesítményi normák csökkentését, az egyes munkafajták magasabb tarifacsoportokba sorolását célzó törekvés a munkaegységek számának felduzzasztása végett, és megmarad a természetbeni munkadíjra való törekvés is.

A garantált pénzbeni munkadíjazásnak távlati formája: a munkaegység nélküli díjazás, vagyis az egységnyi munkáért, illetve az egységnyi termékért kifizetendő munkadíjnak közvetlenül pénzben való meghatározása. A szövetkezeti munkateljesítmények értékelésére legalkalmasabbak az állami gazdaságokban használt normák és díjtételek, amelyek a mezőgazdasági munka társadalmi értékelését fejezik ki. Ha ezek a normák és bértételek a szövetkezetekben még nem alkalmazhatók, akkor a szövetkezetek adottságai szerint kell módosítani őket. Az egységnyi termékre jutó munkanormák kialakításakor a teljesítménynormákban kifejezett összes munkaszükséglet, vagy pedig (ideiglenesen) a szükséges munkaegységek száma vehető alapul.

A garantált munkadíjazási formák sikeres alkalmazásának feltétele a munkadíj nagyságának helyes meghatározása. Ehhez a termelőszövetkezet termelési-pénzügyi tervéből kell kiindulni. Reálisan megtervezendő a teljes és az árutermelés, a termelőszövetkezeti bruttó jövedelem és a pénzbeni termelési kiadások várható nagysága (beleértve az adókat, a kamatokat és a biztosítási díjakat). A pénzjövelmek és a pénzbeni kiadások összehasonlításával meghatározható az a pénzösszeg, amely a fel nem osztható és a többi szövetkezeti alapok növelésére, valamint a munka díjazására felhasználható. A munkadíjazásra szánt pénzösszegnek és a munkamérési egységek (teljesítménynorma, munkaegység, termék egység stb.) összes tervezett számának összehasonlítása útján meghatározható az egységnyi munkára jutó munkadíj nagysága.

A garantált pénzbeni munkadíjazás rendszerének lényeges követelménye, hogy a pénzbeni munkadíjak egy részét prémiumként fizessék ki. Ezt megkívánja az, hogy:

a. az év folyamán szükségessé válhat néhány halaszthatatlan és különösen munkaigényes munkafolyamat elvégzésének az ösztönzése egyszeri prémium fizetésével,

b. az alaplunkadíjban elsősorban a felhasznált munka mennyisége tükröződik, s ugyanakkor a munka minősége a termelési és jövedelmezőségi tervek túlteljesítésében jut kifejezésre; a munka minőségének javítására a termelési tervek és az önköltségesökkentési tervek túlteljesítéséért fizetett prémiumokkal szükséges ösztönözni.

A garantált pénzbeni munkadíjazásnak és a prémiumoknak a nagyságát kialakító elveket a csehszlovák Agrárgazdaságtani Kutatóintézet támaszpontjainak és más termelőszövetkezeteknek a tapasztalatai alapján a következő példa szemlélteti:

A termelőszövetkezet tervezett bruttó pénzjövedelme egymillió Kčs, az előírányzott munkaráfordítás 20 000 munkaegység (munkaegységről az egyszerűség kedvéért van itt szó, természetesen alkalmazható a teljesítménynormák és a termék-egységek száma is). A szövetkezet pénzkiadásai 400 000 Kčs-t tesznek ki. A bruttó jövedelem 12%-a a fel nem osztható alapba, 3%-a a szociális alapba, 1%-a a kulturális alapba és 4%-a a munkadíjazás átmenő alapjába kerül. Az alapok növelésére fordított levonások összege tehát 20%, azaz 200 000 Kčs. Következésképpen a szövetkezeti tagok díjazására megmaradt: $1\,000\,000 - (400\,000 + 200\,000) = 400\,000$ Kčs. Ezt az összeget a következő módon lehet felosztani:

a. Az egész összeget garantált pénzbeni munkadíjazásra használjuk fel; ebben az esetben az 1 munkaegységre jutó garantált pénzbeni munkadíj összege 20 Kčs ($400\,000 : 20\,000 = 20$);

b. az adott összeg egy részét (pl. 90%-át) a garantált pénzbeni díjazásra fordítjuk, és a fennmaradó hányadot (példánkban 10%-ot) az év folyamán premizálásra használjuk fel; ekkor az 1 munkaegységre jutó alaplunkadíj 18 Kčs ($360\,000 : 20\,000$), és premizálásra marad 40 000 Kčs, tehát munkaegységenként 2 Kčs;

c. a munkadíjazásra fordítandó teljes összeg meghatározott része (pl. 70%) felhasználható a garantált pénzbeni díjazásra, egy másik rész (pl. 10%) premizálásra a termelési év folyamán, és a fennmaradó hányad (példánkban 20%) kifizethető prémiumként a termelési és az önköltségsökkentési terv túlteljesítéséért; ekkor pénzbeni alapmunkadíjként egy munkaegységre $280\,000 : 20\,000 = 14$ Kcs, év közbeni prémiumra 40 000 Kcs, vagyis munkaegységenként 2 Kcs, továbbá a termelési és az önköltségsökkentési tervek túlteljesítésének premizálására 80 000 Kcs, azaz munkaegységenként 4 Kcs fizethető ki.

Legcélravezetőbbnek a harmadik mód tekinthető, mert ez biztosítja a prémiumok számottevő arányát a szövetkezeti tagok összes munkadíjában. A munkadíj végleges nagyságának kialakításakor jelentős mértékben mérlegelni kell a munka minőségét és eredményeit is. Az elsőnek vázolt munkadíjazási mód átmenetileg azokban az esetekben helyes, amikor egyébként a pénzbeni alapmunkadíj nagysága túlságosan alacsony lenne, de ekkor is célszerű rövid időn belül meghonosítani a premizálás valamelyik formáját.

Gondosan kidolgozott termelési-pénzügyi tervvel is előfordulhat, hogy nem minden tervmutató teljesíthető. Ezért minden eshetőségre gondolva számottevő tartalékokat kell képezni. E tartalékok olyan módon is képződhetnek, hogy a szövetkezeti tagok munkadíjának kiszámításakor tartalékolják a terv szerint egyébként munkadíjazásra fordítható összegek egy részét (vagyis példánkban nem veszik számításba teljesen a 400 000 Kcs-t), vagy pedig a munka mennyiségét bizonyos mértékben megnövelve veszik számításba.

Az év egyes időszakaiban a pénzbeni jövedelmek és a bevételek, valamint a munkaráfordítások egyenlőtlenül jelentkeznek. Az eltéréseket részben meg lehet szüntetni több üzemágú gazdaságok szervezésével, főképpen belterjes állattenyésztés kialakításával. Tekintettel kell lenni arra is, hogy az év első hónapjaiban a pénzbevételek rendszerint nem fedezik a garantált munkadíjakat. A garantált pénzbeni munkadíj nagyságának meghatározása után ezért feltétlenül ki kell kalkulálni havi bontásban a tervezett pénzbevételeket és kiadásokat, valamint a várható munkaráfordítások nagyságát, továbbá meg kell álla-

pítani, mekkora részben fedezik a folyó bevételek a tervezett munkadíjat, és meg kell találni az esetleges hiány fedezésének módjait (elsősorban a garantált munkadíjazás átmenő alapjának eszközeiből).

A csehszlovák referátum röviden ismertette a termelőszövetkezeti tagok *természetbeni* munkadíjazásával kapcsolatos tapasztalatokat és megfontolásokat is.

A sok szövetkezetben még mindig megtalálható rendkívül nagyarányú természetbeni munkaegység-részesedés akadályozza a szövetkezeti gazdaság, főképpen a közös állattenyésztés tervszerű fejlesztését, és sérti a társadalmi érdekek s az egyéni érdekek célravezető összehangolásának elvét. A túlzott természetbeni részesedés fékezi az árutermelés bővítését, a közös szövetkezeti gazdaság erősítését és a szövetkezeti jövedelmezőség növelését. A kiváló termelőszövetkezetek ezért igyekeznek meghatározott keretek közé szorítani a természetbeni díjazást. A legtöbb esetben a következő két formát alkalmazzák:

a. Természetbenieket csupán a szövetkezeti tagok személyi fogyasztási szükségleteinek és megszabott számú háztáji állat szükségletének előre meghatározott maximumáig osztanak, s a maximális mennyiség elnyerésének is feltétele meghatározott számú munkaegység ledolgozása;

b. a szövetkezet előre meghatározza a munkaegységekre szétosztható termékek összes mennyiségét; ekkor, ha a tervezett munkaegységnél többet teljesítenek, a felosztásra kerülő termékmennyiség változatlan marad, és csökken az egy munkaegységre kiosztott termékmennyiség.

A garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosodása lehetővé teszi a természetbeni részesedés újszerű rendezését.

A tagok közt szétosztásra tervezett termékmennyiséget értékformában is kifejezik, így számítják bele a munkadíjalapba, és előre meghatározzák az alapmunkadíjból termékekkel, természetben fedezhető részt. Ha egyes termelőszövetkezeti tagok nem érdekeltek a természetbeni részesedésben, akkor kifizetik részükre teljesen a meghatározott alapmunkadíjat.

A természetbeni részesedés vázolt új formáinak helyességére vall mindenekelőtt az árutermelés bővülése. A kiosztott termékek elszámolására olyan árakat kell alkalmazni, amelyek

kölcsönösen előnyösek a szövetkezet és az egyes szövetkezeti tag részére. E célból a csehszlovák viszonyok között legmegfelelőbb ár az állami felvásárlási ár, amely fedezi a szövetkezeti önköltséget és a belső üzemi felhalmozás meghatározott nagyságát. Ha a szövetkezeti tag nem lenne érdekelve a természetbeni részesedésben, akkor a szövetkezeteknek az így felosztható termékeket is ilyen áron (felvásárlási áron) lehetne eladniuk az államnak. A felvásárlási árak alkalmazása előnyös a termelőszövetkezeti tagoknak közvetlenül is, mert ezek kisebbek az állami kiskereskedelmi áraknál.

A túlságosan nagy természetbeni részesedés tárgyilagosan szabályozható a vázolt módon akkor is, amikor az állati termékek felvásárlási vagy szabadpiaci értékesítési lehetőségei nagyon kedvezőek, és ezért a szövetkezeti tagok erősen igénylik a természetbeni részesedést (a háztáji gazdaság termelő-fogyasztási szükségleteinek fedezésére). Ilyen helyzetben kedvező hatással lehet az állami és a szövetkezeti kereskedelem fejlesztése is a falun.

A természetben kiadott termékek értékelésének figyelemre méltó módját alkalmazták 1960-ban a *Prosenice* (Przseroi rajon) tsz-ben, ahol a felvásárlási árak két változatát használták:

a. felvásárlási áron adták el a termékeket, ha a tagok érték az alapmunkadíj meghatározott nagyságát, amelyet a felnőtt férfiak és asszonyok számára alakítottak ki (itt „az alapmunkadíj meghatározott nagyságán” a pénzjövedelemnek az a része értendő, amelyet egy átlagos termelőszövetkezeti tagnak minden évben el kell érnie);

b. felemelt áron adták el a termékeket azoknak a tagoknak, akik nem érték el a meghatározott alapmunkadíjat, de érték annak legalább 50%-át.

Bulgária

1959 óta áll rendelkezésre néhány bolgár termelőszövetkezet első tapasztalata a pénzbeni munkadíjazásra való áttérésről. E szövetkezetek száma nem nagy, mindössze 12, mégis lehetőség nyílt általuk egy sereg értékes és pozitív következtetés levoná-

sára az új szövetkezeti munkadíjazási forma alkalmazásának gazdasági hatékonyságáról. Az első tapasztalatok — egyebek között — arra vallottak, hogy az új munkadíjazási formára való áttérést nem szabad mechanikusan, a munkaegységnek egy csapásra pénzbani munkadíjazással való felváltása útján megközeleltetni, hanem valamennyi pénzbani munkadíjazásra áttérni szándékozó termelőszövetkezetben sokrétű előkészítő szervezeti és közgazdasági tevékenységet kell előzetesen kifejtetni. 1960-ban már mintegy 300 termelőszövetkezet alkalmazta a pénzbani munkadíjazást. Az erre irányuló kezdeményezések magukból a gazdaságokból indultak ki.

A tapasztalatok szerint a munkadíjazás pénzbani formája a termelőszövetkezetekben a gazdasági élet haladó jelensége, amely határozottan utat tör magának, és mindinkább kiszorítja a munkaegység szerinti munkadíjazási formát.

Melyek voltak a pénzbani munkadíjazásra való áttérés gyakorlati formái, módjai 1959-ben és 1960-ban?

Az áttérés 1959-ben főképpen két módon valósult meg.

Jó néhány termelőszövetkezet, pl. Malo-Konare és Szep-tembri falvak (pazardzsiki kerület), Dragomán falu (szófiai kerület), Pervenec falu (plovdivi kerület), Uzundzsovo falu (haszkovi kerület) termelőszövetkezetei, miután a tervekből kiindulva meghatározták a munkadíjazás évi alapjának nagyságát, kiszámították, hogy ők az év folyamán ennek az alapnak 60%-a erejéig tudnak készpénzfizetéseket eszközölni, mert tartalék-pénzeszközökkel külön még nem rendelkeznek a „garantált munkadíjazás alapja” számára.

A következő lépésben az említett szövetkezetek pénzformában (a munkaegység alkalmazása nélkül) fejezték ki minden egyes munkafajtának a díját, az évi munkadíjalap értékének 60%-áig. Ugyanakkor a legtöbb esetben a teljesítménynormák, a munkafajták kategorizálása és értékelése területén nem történt változás a korábbihoz képest. Ha pl. 1 munkaegység tervezett értéke 25 leva volt, akkor az 1 munkaegységnyi munka pénzbani díját 15 levában állapították meg. Példaképpen közlünk néhány számot a munkák normáiról és pénzértékeléséről, amelyet 1959-ben *Malo-Konare* termelőszövetkezetben a lucernatermesztés és betakarítás munkáira állapítottak meg:

Sorszám	Munka	Mérési egység	Teljesít- mény norma	Egy norma pénzbeni munkadíja (leva)	Az egységnyi munkára jutó pénzbeni munkadíj (leva)
1.	Öntözőcsatornák tisztítása .	m ²	200	18,70	0,09
2.	Porozás DDT-vel	ha	2	18,70	9,30
3.	Első kaszálás kézzel	ha	0,25	26,20	104,80
4.	Második kaszálás kézzel . . .	ha	0,3	26,20	87,30
5.	Harmadik, negyedik és ötödik kaszálás	ha	0,4	26,20	65,50
6.	Szénaforgatás	ha	1	18,70	18,70
7.	Szénagyűjtés	ha	0,5	18,70	37,40

A növénytermelés és az állattenyésztés ily módon értékelt minden munkája pénzben kifejezhető a megtermelt egységnyi termékre vonatkozóan is.

A vázolt eljárásnál a szövetkezeti tagoknak végzett munkájukért a havonta kifizetett pénzbeni munkadíjat — mint a közös gazdaság termelési költségét — bizonylatok szerint a hónap végén teljes összeggel elszámolják. A munkadíjalap másik (példánkban a 60%-on felüli) részét a termelőszövetkezeti tagok az év végén kapják meg az önelszámolás alapján dolgozó termelési egységek tervteljesítésének megfelelően. Az egyes brigádoknak és más termelési egységeknek juttatott pénzeszközöket a brigádtagok között osztják szét, a számukra év közben kifizetett pénzösszegekkel arányosan.

A pénzbeni munkadíjazást alkalmazó termelőszövetkezetek másik csoportja, pl. Lom város, Mramor falu (szófiai kerület) és Ekzarh-Antimovo falu (burgaszi kerület) termelőszövetkezetei más módon szervezték meg a pénzbeni munkadíjazást. E szövetkezetek az egyes munkák pénzbeni értékelését az állami gazdaságokban használt normák megközelítő alkalmazásával alakították ki. Néhány gazdaság, pl. a lomi termelőszövetkezet, teljesen átvette az állami gazdaságokban használatos bértarifarendszert, más gazdaságok pedig hatosztályos tarifarendszert vezettek be. Mivel ezekben a gazdaságokban sem állt rendelkezésre tartalék „garantált munkadíjalap” gyanánt, ők sem tudták az év folyamán a tervezett munkadíj teljes összegét kifizetni. Nem tudták

kifizetni év közben tagjaiknak azt az összeget, amely az elvégzett munkáért a megállapított normák és pénzbeni értékelés szerint a termelőszövetkezeti tagokat megillette. Néhány gazdaság havonta a munkadíjjárandóság 80%-át vagy ennél kisebb részét fizette ki.

A pénzbeni munkadíjazás szóban forgó módjánál minden hónap végén megterhelik a szövetkezeti tag egyéni számláját az általa teljesített munkák munkadíjának teljes összegével, de a számla követel oldalán csupán a hó végén ténylegesen kifizetett pénzösszegeket számolják el. Pl. ha egy termelőszövetkezeti tag havonta 1000 leva értékű munkát teljesített, de a hó végén ennek a járandóságnak csupán 80%-át kapta meg, akkor számlája követel oldalán 800 levát számolnak el. A kifizetett és az elszámolt összeg közötti különbséget (a 100%-ig esedékes részt) a szövetkezeti tag az év végén kapja meg, ha az üzem termelési-pénzügyi terve teljesült.

A tervezett munkadíjalapnak az a része, amely meghaladja a teljesített munkára havonta közvetlenül kifizetett összegeket, az év végén a termelési-pénzügyi tervfeladatok teljesítésétől függően kerül meghatározásra az önelszámoló termelési egységek (brigádok, farmok) részére.

1960-ban a pénzbeni munkadíjazásra való áttérés igen sokfajta formája vált ismeretessé Bulgáriában. Túlnyomónak tekinthető viszont a most vázolt második mód, amikor a munkafajta értékelését és a munkadíjak nagyságát az állami gazdaságokban használt módszerekhez hasonlóan alakítják ki. Pl. Vülcsed-rüm (mihajlovi kerület) falu termelőszövetkezetében a legutóbbi néhány évben elért termelési-pénzügyi eredmények alapján a pénzbeni munkadíjazásra való áttéréshez hatosztályos rendszert alakítottak ki, és az egyes tarifaosztályok az alábbi pénzbeni értékelést kapták:

I. osztály	15 leva
II. „	18 „
III. „	21 „
IV. „	24 „
V. „	27 „
VI. „	31 „

Az állattenyésztési munkák a legutolsó két osztályba, a leggyakoribb növénytermesztési munkák pedig a III. osztályba kerültek. A megállapított tarifaosztályok szerint kiszámították a szövetkezeti gazdaságban szükséges munkák összes mennyiségét, és a szükséges munkadíjazási alap nagyságát 22 millió levában határozták meg. Az 1960. évi termelési-pénzügyi tervben a „munkadíjazási alap” 26 millió leva összeggel szerepel, és ezenkívül 1,2 millió levát irányoztak elő az 1960. évi jövedelemből a „garantált munkadíjazási alapba”.

Hogyan történik ezekben a termelőszövetkezetekben gyakorlatilag a munka díjazásának megszervezése?

A szövetkezeti gazdaság még nem rendelkezik elegendő eszközökkel, hogy az egész munkadíjazást a „garantált munkadíjazási alapról” fedezze, és előre számításba vette a bekövetkehető kedvezőtlen eseteket. Ezért a termelőszövetkezet határozata szerint az év folyamán a teljesített munkák díjának 80%-át fizetik ki, és a fennmaradó 20%-ot visszatartják a szövetkezet pénztárában a tagoknak természetben juttatott termékek elszámolására.

Minden egyes szövetkezeti tag egyéni számláját a hónap végén megterhelik az adott hónapban teljesített munkák teljes díjának pénzösszegével, de a számla követel oldalára ennek az összegnek csupán 80%-át, vagyis a hónap végén ténylegesen kézhez kapott pénzösszeget, valamint a megkapott természetbeni juttatásokat számolják el. A 100%-ig még fennmaradó részt a szövetkezeti tag az év végén mindenféle korlátozás nélkül megkapja, ha nem adódik valami olyan előre nem látott veszteség, amelyet nem lehet a „garantált munkadíjazási alapról” kiegyenlíteni. A 4 millió leva értékű pénzösszeg — amely a termelőszövetkezetekben az évi munkadíjalap része, de nem fizetik ki havonta a tagoknak — a termelési egységek között kerül felosztásra az általuk elért gazdálkodási-kalkulációs mutatóknak megfelelően. Az említett termelőszövetkezet — a munkadíjazás 26 millió értékű alapján és az 1,2 millió leva értékű „garantált munkadíjazási alapon” kívül — másfél millió levát használt fel az év folyamán az egyes munkák gyors és kiálló minőségű elvégzésének premizálására.

A prémiumokat az egyes munkafajtákra a szövetkezeti vezetőség a szükségyszerűség szerint konkrétan állapítja meg. Ha az évközi premizálásra előírányzott összeget nem használják fel teljesen, akkor a megmaradt összeget az év végén felosztandó összegekhez csatolják.

A Vülcsedrüm falu termelőszövetkezetének példája jellemző a pénzbeni munkadíjazásra áttért termelőszövetkezetek többségére.

A pénzbeni munkadíjazásra való áttérés említett két módja közül melyik tekinthető helyesebbnek? A bolgár közgazdászok szerint a második, amikor az egyes munkafajták pénzbeni díját közelítik az állami gazdaságok számára kialakított megfelelő ilyen tételekhez. Miért? Elsősorban azért, mert az így kialakított díjtételek jó mutatóul használhatók minden egyes gazdaságban a szükséges „garantált munkadíjalap” meghatározásához. Ezenkívül a szóban forgó értékelési mód, ha a tervezés és a nyilvántartás megfelelő fejlesztésével párosul, lehetővé teszi az önköltség viszonylag könnyű és közvetlen kiszámítását, valamint az ágazati jövedelmezőség meghatározását. Az önköltségi és jövedelmezőségi mutatók hatékonyan segítik a termelőszövetkezeti gazdálkodás konkrétabb irányítását, az önköltségsökkentés tartalékainak feltárását, a termelés és a jövedelmezőség fokozását.

Valamennyi termék tervezett és tényleges önköltségének a kiszámítása és az így nyert adatok elemzése az egyes szocialista országokban nagyon hasznos a párt- és a kormányzati szervek munkája szempontjából a mezőgazdasági termelés céltudatos irányítása, a helyes árképzés, a mezőgazdasági termelés területi elhelyezése és specializálása érdekében.

Az új termelőszövetkezeti munkadíjazási forma és különösen annak vázolt második módszere meggyorsíthatja a munkadíjazásbeli különbségek eltűnését az állami és a szövetkezeti szektor dolgozói tekintetében.

A munkáknak az állami gazdaság módszereihez hasonló értékelése megkönnyíti a különböző vidékeken levő termelőszövetkezetek, valamint a két termelő szektor gazdasági eredményeinek összehasonlítását.

Az egyes munkafajták viszonylag egységes díjtételeinek alkalmazása a termelőszövetkezeti gazdaságokban egyáltalán nem jelenti egyenlősdi meghonosítását a szövetkezeti tagok munkadíjazásában. Ellenkezőleg, a különböző gazdaságokban dolgozó termelőszövetkezeti tagok évi jövedelmének nagysága bizonyos mértékben ekkor is különbözni fog, és összekapcsolódik az adott gazdaság termelési tevékenységének eredményeivel.

A pénzbeni munkadíjazásra való áttérés előbb vázolt két módját igen gyakran azonosítják a garantált pénzbeni munkadíjazással. A bolgár közgazdászok és tudományos kutatók szerint ez az álláspont nem helyes. A vázolt első esetben pl. a munkák pénzbeni díjazása biztosított előlegként, rendszerint a tervezett összes munkadíjalap 60%-áig kerül kifizetésre. Az első látásra ez a megoldás garantált munkadíjazásnak tűnik, mert azt az összeget, amit elszámolnak, a hónap folyamán valóban ki is fizetik. De azt is figyelembe kell venni, hogy ebben az esetben az elszámolt és kifizetett munkadíj kevesebb a társadalmilag szükségesnél. A második esetben a hónap folyamán csupán megközelítőleg annyit számolnak el, amennyit a szövetkezeti munkadíjazás garantált alapjába helyeztek, de gyakorlatilag ennél kevesebbet fizetnek ki. Gyakorlatilag mind a két eset megegyezik abban, hogy a termelőszövetkezeti tag minden hónap végén ténylegesen nem annyit kap, amennyi a garantált munkadíj szükséges nagysága, hanem csupán *garantált előleghez* jut. A kettő közötti különbség lényege, hogy a garantált munkadíjazás esetén a szövetkezeti tagnak a hónap végén díjazák a hónap folyamán teljesített összes munkáját, a garantált előleg esetén pedig az esedékes munkadíjnak csupán egy részét számolják el.

A garantált munkadíjazás főbb ismérvei a termelőszövetkezetekben — a bolgár közgazdászok szerint — a következők:

a. szövetkezeti gazdaságnak az évi munkadíj olyan biztosított nagyságát kell meghatározni, amely már az év kezdetén előre látható és függetleníthető a termelési-pénzügyi terv teljesítésének eltéréseitől;

b. a biztosított munkadíjat az év folyamán ütemesen, legalább havonta kell kifizetni. A szövetkezeti tagok munkadíjá-

nak a munkaelvégzést követő viszonylag gyors kifizetése lehetővé teszi azt is, hogy a szövetkezeti családok ütemesen, egyenletesen elégítsék ki az iparcikkek, a ruházati és egyéb cikkek iránti szükségleteiket is. Ez növeli a szövetkezeti tagok anyagi érdekelttségét a rendszeres munkavégzésben, a munkaidő kihasználásában és a munkák jó minőségében;

c. a munkadíj nagyságának állandónak kell lennie nemcsak egy adott félév folyamán, hanem több év viszonylatában is. Ez azt jelenti, hogy a munkadíj egy adott gazdaságban semmiképpen se legyen alacsonyabb az előző évben kifizetett munkadíjnál;

d. a garantált munkadíj nagyságának a termelőszövetkezetben akkorának kell lennie, hogy az biztosítsa a szövetkezeti tagok számára a társadalmi, közgazdasági viszonyoknak megfelelő életfeltételeket. Ez idő szerint Bulgáriában a szövetkezeti biztosított munkadíj nagyságát megközelítőleg az állami gazdaságok munkadíjának megfelelően célszerű kialakítani.

A legutóbbi és a mostani évben még nem alakultak ki Bulgáriában példák a teljesen garantált pénzbeni munkadíjazás alkalmazására, mert a termelőszövetkezetekben még nem képeztek elegendő nagyságú pénzalapot a garantált díjazásra. Az úgynevezett garantált munkadíjalap valójában csak most alakul ki. A bolgár termelőszövetkezetek gyakorlatában jelenleg még valójában *garantált előlegezés* valósul meg. De a biztosított előlegezés fontos lépést jelent a garantált munkadíjazás meghonosításának útján.

Milyen új és előremutató vonások találhatók meg a biztosított előlegezés mostani formáiban, a korábbi előlegezéshez képest?

A legutóbbi 3—4 évben a bolgár termelőszövetkezetekben nagyon széles körben megvalósult az előlegfizetési rendszer a szövetkezeti tagok teljesített munkaegységeire. Az előlegezésnek gyümölcsöző volt a hatása a szövetkezeti tagok anyagi érdekeltségének fokozására a munkák idejében és jó minőségben való elvégzése szempontjából. Ez az előlegezés azonban nem volt biztosított, garantált jellegű. A teljesített munkaegységekre kifizetett pénzelőleg nagysága havonként ingadozott, ezen felül még nagyon alacsony, az esetek többségében munkaegységen-

ként kb. 6 leva volt. A pénzelőleg fokozott mértéke, garantáltsága és ütemes kifizetése nagyon fontos pozitív vonás a munkadíjazás fejlődésében.

Abból kiindulva, hogy a rendszeres és viszonylag jelentős összegű pénzelőleg a szövetkezeti tagok munkájának hatékony ösztönzője, a bolgár Minisztertanács 1959 áprilisában határozatot hozott a szövetkezeti munkadíjelőlegezési rendszer és a szövetkezeti hitelellátás fejlesztésére, s egyúttal javasolta a gazdaságoknak, hogy a jövedelmek 60%-át fizessék ki előlegként. A bolgár Nemzeti Bankot megbízták, hogy gyűjtsön tapasztalatokat a pénzelőlegezésnek rövid lejáratú hitelekkel való előmozdítására. 1959-ben és 1960-ban igen sok szövetkezetben a kifizetett pénzelőlegek összege elérte a tervezett munkadíj 60%-át.

Bulgáriában megvannak a feltételek a termelőszövetkezeti garantált munkadíjazásra való fokozatos áttéréshez. Az anyagi feltételek létrehozásához szükséges a termelőszövetkezetek gazdasági erősítése, szilárd üzemi szervezet, elegendő pénzeszközök felhalmozása az úgynevezett garantált munkadíjazási alapba. Bulgáriában máris jelentős az olyan szövetkezetek száma, amelyek a legutóbbi néhány évben viszonylag magas jövedelmet biztosítottak tagjaiknak. De ezek a jövedelmek évről évre ingadoztak. Az erős szövetkezetek 1—2 év alatt jelentős eszközöket tartalékolhatnak a garantált munkadíjazási alapba, és áttérhetnek a garantált teljes pénzdíjazásra. Pl. az előzőekben említett vülcsedrúmi termelőszövetkezet 1959-ben 1,5 millió levát helyezett garantált munkadíjazási alapba, 1960-ban pedig 1,2 millió levát használt fel erre. Ezenkívül a terv sikeres teljesítése esetén a szóban forgó alaphoz csatolják az 1960. évi tervben munkadíjtartalékként szereplő 4 millió levából megmaradó jelentős összeget is, mert a teljesített munkák pénzbeni munkadíjának elszámolása után itt felesleg jelentkezik. A termelési terv túlteljesítésekor elért tervén felüli nyereségnek nagyobbik részét a szövetkezet szintén az említett alapba helyezi. Ily módon ez a termelőszövetkezet 1—2 éven belül elegendő pénzeszközt halmoz fel arra, hogy áttérjen a garantált pénzbeni munkadíjazásra. S ilyen termelőszövetkezet szép számmal akad Bulgáriában.

A biztosított pénzbeni munkadíjazásra való áttéréssel kapcsolatban egy másik kérdés is helyes megoldásra vár a bolgár termelőszövetkezetekben. Kiegészítő anyagi ösztönzőkkel kell serkenteni a mezőgazdasági munkák idejében és jó minőséggel való elvégzésére. Ez a feladat teljesen jól megoldható azáltal, hogy a termelési egységek, a brigádok és a farmok munkáját a termelőszövetkezetekben is a gazdasági elszámolás alapján szervezik meg, és ezenkívül az év folyamán is kifizetnek prémiumokat.

Fontos szerepe lehet az úgynevezett *folyamatos premizálásnak* az anyagi érdekelttség fokozásában. Ismeretes, hogy igen sok mezőgazdasági munka minőségét csupán az adott termék termelési folyamatának végén lehet pontosan lemérni. Mivel a szövetkezeti tagok munkadíjuk egy részét a termelési folyamat befejezése előtt, a gazdasági év folyamán kapják, könnyen elképzelhető, hogy egyes szövetkezeti tagok nem ügyelnek kellőképpen munkájuk minőségére, hanem igyekeznek csupán minél több munkát teljesíteni, hogy a hónap végén több pénzhez jussanak. E jelenségek megszüntetésére a szövetkezeti gazdaságok a munka minőségének fokozott ellenőrzésével egyidejűleg premizálást alkalmaznak.

Az állami gazdaságokban szerzett sokéves tapasztalatok a termelési terv teljesítésének, a termékminőség javulásának, az anyaggal való takarékoságnak a premizálásáról jól hasznosíthatók a biztosított pénzelőlegezésre áttért termelőszövetkezetekben. E termelőszövetkezetek igyekeznek hasonló premizálást megvalósítani. Pl. 1959-ben az Ekzarh-Antimovo falu termelőszövetkezetében folyamatos, évközi premizálást vezettek be néhány olyan munkának idejében és jó minőségben való elvégzésére, amely a termelési, pénzügyi terv teljesítése szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt. Így minden kg legjobb minőségű gyapot leszedéséért 0,20 leva, minden kg export szőlő leszedéséért 0,04 leva, 1 kg legjobb minőségű exportparadicsom leszedéséért az első dekádban 0,08, a második dekádban 0,06, a harmadik dekádban 0,04 leva prémiumot fizettek ki. A prémiumokat azonnal elszámolták és a munkanap befejezésekor kifizették. E premizálás eredményei az 1959. évben kiemelkedően jók voltak. Ezért az anyagi érdekelttség foko-

zásának e módszerét 1960-ban már több termelőszövetkezet alkalmazta.

A folyamatos premizálás arra irányul, hogy fokozza a szövetkezeti tagok erőfeszítéseit a legfontosabb munkák gyors és kiváló minőségű elvégzésére. E premizálást természetesen a legfontosabb, a termelés mennyisége és minősége szempontjából döntő jelentőségű munkákra célszerű alkalmazni. Ilyen munkáknak tekinthetők pl. egyes kultúrák vetésének gyors elvégzése, a kapálás optimális időpontban való teljesítése, a naposcsibék elhullási százalékanak csökkentése, a kiváló minőségű termékek betakarítása, a villamos energiával és üzemanyagokkal való takarékosság stb.

A folyamatos premizálást természetesen nem lehet túlzásba vinni, vagyis a prémiumok nagyságát nem lehet az alapvető munkadíjazás nagyságáig felemelni, és e prémiumformát nem helyes olyan nagyszámú munkára kiterjeszteni, hogy az már nehezítse a pontos nyilvántartást. Mindkét esetben a prémiumrendszer rossz következményekkel jár.

A pénzbéli biztosított előlegezésre és munkadíjazásra való áttérés tapasztalatainak vizsgálatával párhuzamosan a bolgár Nemzeti Bank vizsgálatokat folytat a termelőszövetkezetek egységes, rövid lejáratú hitelezésének kérdéseire vonatkozólag is. E hitelezési fajtát az jellemzi, hogy felhasználható nemcsak az anyagi-termelési kiadásoknak, hanem a pénzelőlegeknek a fedezésére is. E hitelek segítségével a szövetkezetek — függetlenül jövedelmük megszerzésének folyamatosságától és ritmusától — a biztosított előlegeket képesek kifizetni tagjaiknak az év elején a bankkal egyetértésben megállapított összeg erejéig. A szóban forgó egységes hitelezésnek sajátossága az is, hogy pótolja a felvásárlási szervek által a szövetkezeteknek korábban fizetett előlegeket. 1959-ben a bolgár Nemzeti Bank ilyen hitelezést 30 szövetkezetben, 1960-ban pedig több mint 300 szövetkezetben alkalmazott.

3. A TERMELŐSZÖVETKEZETI VEZETŐK JAVADALMAZÁSÁNAK ÉS AZ ÜZEMEN BELÜLI GAZDASÁGI ELSZÁMOLÁS BEVEZETÉSÉNEK KÉRDÉSEI

A garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosításának elméleti és gyakorlati problémáival szorosan összekapcsolódik a szövetkezeti vezetők munkadíjazása és a gazdasági elszámolás termelőszövetkezeti alkalmazása. Ez utóbbi két témáról is figyelemre méltó tapasztalatokat és érdekes következtetéseket találhatunk a prágai nemzetközi konferencia anyagában.

A szövetkezeti vezetők javadalmazása a Szovjetunióban és Csehszlovákiában

A Szovjetunió Agrárgazdaságtani Kutatóintézetének vizsgálataiban fontos helyet foglalt és foglal el jelenleg is a szövetkezeti vezetők, a kolhozokban dolgozó mérnökök, szakemberek, brigádvezetők, farmvezetők munkadíjazása.

Mint ismeretes, egészen a legutóbbi időkig a szövetkezeti vezetőket és szakembereket a vetésterületnek, az állatállománynak megfelelően javadalmazták, és a pénzjövedelem összegétől függően kiegészítő munkadíjazásra kerülhetett sor. A munkadíjazás ilyen alapelvei — a kutatási tapasztalatok szerint — elavultak, és nem felelnek meg a kolhoztermelés érdekeinek, ezért sok kolhozban, főképpen a pénzbeni munkadíjazásra áttért kolhozokban a vezetők munkadíjazását új alapokon alakítják ki. Egyes esetekben a vezető dolgozók számára a kolhoz-pénzjövedelem nagyságának megfelelően havi díjazást és a termelési-önköltségsökkentési terv túlteljesítésére prémiumokat állapítanak meg. Más szövetkezetekben a havi munkadíjazás alapja a bruttó termelés nagysága és a pénzjövedelem, s az önköltségsökkentés tervének túlteljesítéséért jár prémium. Ezek az alapelvek haladó jellegűek, mert aránylag érdekeltté teszik a kolhozok vezetőit a bruttó termelés és az árutermelés bővítésében, az önköltség csökkentésében.

A kolhozvezetők havi munkadíja (rubelben) az évi összes pénzjövedelem nagysága szerint képzett kolhozcsoporthoz

[illegible]

A kolhozok többsége a vezetők munkadíját a pénzbevétel nagyságához igazítja, ahogyan ez a szovhozokban történik (lásd a 106. oldalon elhelyezett táblázatot).

Az elnökhelyettesek rendszerint az elnök munkadíjánál 10—20%-kal alacsonyabb javadalmazást kapnak. A termelőbrigádok és az állattenyésztési farmok vezetői részére a bruttó termelési érték (felvásárlási áron mért) nagyságának megfelelően a szovhozokban használt hasonló bértételekhez igazodva állapítják meg a javadalmazást.

A vezető kádereknek és a szakembereknek, ha nincsenek közvetlenül valamelyik termelésrészleg állományába besorolva, a kolhozok a szovhozok példájára havonta a megállapított javadalmazás 70—80%-át fizetik ki, és a fennmaradó részt az áru-termelés alakulásának megfelelően az év végén számolják el.

A termelési részlegek állományába tartozó brigádvezetők és szakemberek szintén havi javadalmazást kapnak, és havi teljes járandóságuk 20—30%-át a bruttó termelés alakulásától függően az év végén számolják el.

A munkaegység szerinti jövedelemelosztást alkalmazó kolhozok is sok esetben a vezetők és a szakemberek munkadíját az előzőekben vázolt elvek szerint állapítják meg. A havonta elszámolandó munkaegységek számát úgy kalkulálják ki, hogy a havi munkabér-tételeket elosztják a gazdaságokban tervezett munkaegységértékkel (a természetbenieket kiskereskedelmi áron értékelve). A pénzbeni kiegészítő javadalmazások különféle formákban történnek.

Azok a szövetkezeti vezetők és szakemberek, akik nem vesznek közvetlenül részt a termelési egységek munkájában, a termelési terv, a pénzjövedelmi és az önköltségsökkentési terv túlteljesítéséért premizálhatók a következőképp:

— az állami felvásárlási árakkal pénzformában kifejezett termelési terv túlteljesítésének minden %-a után kiegészítő díjazásként megkapják havi alapjövedelmük 3—4%-át;

— a pénzjövedelem tervének túlteljesítési %-a után pótlólag megkapják havi alapjövedelmük 4—6%-át;

— a 100 rubel termelési értékre tervezett önköltség csökkenésének minden %-áért jutalomként javukra írják havi alapkeresetük 5—7%-át.

A prémiumok együttes összege nem haladhatja meg az 5—6 havi alapkereset nagyságát.

Az egyes termelési ágakkal közvetlenül foglalkozó szakemberek premizálása az általuk irányított ágazat eredményeinek alapján valósul meg.

A szövetkezeti főkönyvelő prémiumát a közgyűlés rendszerint az elnök prémiumának 50—75%-ában állapítja meg.

A termelési részlegekhez közvetlenül nem tartozó többi vezető dolgozók prémiumát a közgyűlés határozata alapján az 1 rubel garantált munkadíjra üzemi átlagban jutó prémium-nagyság szerint állapítják meg.

Megjegyzendő, hogy az új munkadíjazási rendszerre áttért kolhozok szinte törvényszerűen átalakították a kiegészítő munkadíjazás fajtáit és formáit is.

A garantált pénzbeni munkadíjazás bevezetése *Csehszlovákiában* is új módon veti fel a szövetkezeti vezetők munkadíjazási kérdéseit. Ahhoz, hogy a garantált munkadíjat a korábban megállapított mértékben ki lehessen fizetni, szükséges, hogy a szövetkezet teljesítse az összes termelési és mindenekelőtt az árutermelési tervet, s ne lépje túl a tervezett kiadásokat. Ezért a szövetkezeti vezetőket közvetlenül a terv teljesítésében kell érdekeltté tenni.

A szövetkezeti vezetők munkadíjazása ez ideig főképpen a gazdaság méretének, a tenyészállat-állomány nagyságának megfelelően alakult. A garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosítása után a szövetkezeti vezetők javadalmazása vagy meghatározott számú munkaegység garantálásával, vagy pedig a tervezett szövetkezeti bruttó termelés nagyságához igazodó meghatározott pénzösszegben szabható meg. Ekkor a bruttó termelés tervezett értéke összefoglalóan pótolhatja a szövetkezeti vezetők munkájának nagyságát és minőségét jelző korábban használt mutatókat.

A bruttó termelés elért értékének megfelelően változhat a szövetkezeti vezetők munkadíjának nagysága. Pl. amikor a bruttó termelési érték 4 millió Kčs, akkor ilyen termelési volumen elérésekor a szövetkezeti elnök munkadíja lehet 500 munkaegység, vagyis 1000 Kčs bruttó termelési értékre 0,125 munkaegység (500 : 4000).

Ha a bruttó termelési érték 5 millió Kčs, akkor a szövetkezeti elnök $5000 \times 0,125 = 625$ munkaegységet kap.

A könyvelők, a többi szövetkezeti vezetők és szakemberek munkadíja meghatározható az elnök munkadíja alapján. Cél-szerű a szövetkezeti vezetőknek is meghatározott feltételek között premizálási lehetőségeket biztosítani. Az alapmunkadíj meghatározott százalékát a szövetkezeti vezetők megkaphatják prémiumként, kiegészítő jövedelemként, ha a bruttó termelési tervet teljesítik vagy túlteljesítik, és ha a pénz-anyagköltségek tervét meghatározott alaphoz (pl. 1000 Kčs bruttó termeléshez) képest teljesítik, illetve túlteljesítik. Ha a munkaráfordítások tervét nem lépik túl, a prémiumok esetleg tovább növelhetők.

*Üzemen belüli gazdasági elszámolás a kolhozokban
és a bolgár termelőszövetkezetekben*

A közös gazdaság és az egyes ágazatok jövedelmezőségének növelésében nagy a jelentősége az üzemen belüli elszámolás be-vezetésének.

A kolhoz vezetősége a gazdaság termelési részlegei számára kialakítja a termelési tervfeladatokat, és meghatározza a ráfordítások limitjét, felső határát (naturális és pénzbeni formában). A teljes termelés nagyságára vonatkozó tervfeladatokat és a tényleges elszámolást olyan árakon alakítják ki, amelyeket a kolhozvezetőség a felvásárlási árak színvonalához közel, a tervezett minőségi mutatóknak és a termékátadás időpontjának megfelelően számított ki.

A gazdasági elszámolás alapján működő termelőegységeknek adott feladatokban csupán a közvetlen költségek és a brigád egészére vonatkozó közvetett költségek kerülnek felszámításra. A kolhoztagok és a termelési részlegekben dolgozó vezetők az alapmunkadíjon kívül kiegészítő anyagi juttatást kapnak prémiumként a munkafolyamat során, ha kiváló minőségű munkával túlteljesítik a teljesítménynormákat, és ésszerű javaslatokkal fejlesztik a technológiai folyamatokat. Ezenkívül a dolgozókat anyagilag érdekeltté teszik munkájuk végső eredményeiben is. Az ilyen ösztönzések széles körben alkalmazásra kerülnek a

termelési részlegekben (brigádokban, farmokban, segédüzemekben) a következő alapelvek szerint:

Az értékben kifejezett évi termelési terv teljesítéséért a termelési részlegnek elszámolják a garantált munkadíjon kívül a közös munkadíjalapnak meghatározott részét. A terv nem teljesítésekor a munkadíj kifizetése a tervezett díjtételeknek megfelelően a ténylegesen elért termékmennyiség után történik.

A terv túlteljesítésekor a terven felüli termelés minden egyes százalékaért a termelési brigádnak a garantált évi munkadíjalapnak kb. $1-1\frac{1}{2}\%$ -át írják jóvá, vagy pedig a terven felüli teljes termelés értékének 25% -áig terjedő részét juttatják prémiumként.

A közvetlen és a brigád szintjén jelentkező közvetett költségekből a megtakarított összegnek mintegy 50% -át juttatják a termelési részlegnek. (A költségeket 1 rubel termelési értékre vonatkoztatják.) A termelési részlegnek juttatott prémiumokat az egyes kolhoztagok között a tényleges munkadíjakkal arányosan osztják szét.

1959-ben és 1960-ban csaknem valamennyi olyan *bolgár termelőszövetkezetben*, amely áttért a pénzbeni munkadíjazásra, alkalmazták a gazdasági elszámolás néhány lényeges elemét a termelésszervezés és a munkadíjazás fejlesztése végett. Ezen a területen azonban igen sok gazdaságban még számottevő fogyatékoságok tapasztalhatók. Egyes gazdaságokban még nem kalkulálják teljesen és pontosan a jövedelmek és a kiadások valamennyi fontos fajtáját. Más szövetkezetek pedig helytelenül számítják ki ezeket a mutatókat, ezért az üzemi önelszámolás mutatói nem tudják teljesen érvényesíteni mozgósító hatásukat. 1959-ben speciális kísérletet kezdtek meg néhány termelőszövetkezetben az önelszámolás feltételeinek és módjainak vizsgálatára, az önelszámolás elemeinek a gazdaság egészében és az egyes termelési részlegekben való megszervezésére.

Az üzemben belüli önelszámolás meghonosítására a termelési részlegek számára speciális termelési-pénzügyi feladatokat alakítanak ki. Ezekben a tervfeladatokban meghatározzák a termelési részleg személyi összetételét, a használatba adott termelő-

eszközök mennyiségét, továbbá meghatározzák a tervezett termékmennyiséget és minőséget, a munkák teljesítésének határidejét és technológiáját, s mindazokat az eljárásokat, amelyek a termelési részleg termelési-pénzügyi tervfeladatainak teljesítését biztosítják. A pénzügyi részben kidolgozzák a tervezett önköltség kalkulációját. A brigád-önköltség elemei ugyanazok, mint a gazdaság tervének önköltségmutatói, csupán az ágazati és az üzemi általános költségeket nem tartalmazzák. Ez utóbbi költségek helyett a költségek elosztásakor a brigád- (farm-) önköltségbe csupán a brigádban (farmon) felmerülő közvetett költségeket számítják bele. Következésképp minden brigádban és farmon alacsonyabb az önköltség az üzemi teljes önköltségnél.

A termelési részleg termelési-pénzügyi tervfeladatai tartalmazzák a kiadási-bevételi költségvetést is. A kiadási oldal a brigád-önköltséget, a jövedelemoldal az elért termelés értékét képviseli. A jövedelmek és a kiadások összehasonlításával kimutatható a brigád tervezett nyeresége, illetve vesztesége. Ha a brigád túlteljesíti jövedelmezőségi tervét, közvetlenül megkapja a tervtúlteljesítés értékének meghatározott %-át, ha nem teljesíti a tervet, akkor az évi munkadíjalapból levonásokat eszközölnek. (A levonások, illetve a kiegészítések nagyságát gazdaságként közvetlenül, a sajátos gazdasági adottságokkal és a szövetkezeti tagok igényeivel számot vetve alakítják ki.) Ebben az esetben semmiféle jelentősége nincs annak, hogy a nyereségi terv túlteljesítése vagy nem teljesítése, a hozamok növelése vagy csökkentése, illetve a termelési költségek változtatása révén valósul-e meg az adott termelési részlegben. A munkadíjazásnak ez a formája erős és közvetlen anyagi érdekeltséget teremt arra, hogy a termelőegység tagjai kezdeményezzék a termelésnövelés és az önköltségcsökkentés valamennyi tartalékának feltárását és kihasználását. A vázolt módszerek mozgósítják a szövetkezeti tagokat munkaerejük és a termelőeszközök eredményesebb, hatékonyabb kihasználására a termelés bővítése és olcsóbbá tétele végett.

4. AZ ÚJ MUNKADÍJAZÁSI FORMA GYAKORLATI ELŐNYEI ÉS TUDOMÁNYOS JELENTŐSÉGE

A *Szovjetunióban* az Össz-szövetségi Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézet vizsgálatainak eredményei az új munkadíjazási forma alkalmazásáról és előnyeiről a következőképp összegezhetők:

a. A szovjet kolhozokban ez idő szerint a leghatékonyabb, a legerősebb anyagi érdekeltséget teremtő munkadíjazási forma: a garantált pénzbeni munkadíjazás.

b. Az új munkadíjazási rendszerre való áttéréshez a szovjet kolhozok többségében már most megvannak az összes szükséges gazdasági és szervezeti feltételek, s ez azt jelenti, hogy nemcsak célszerű, hanem lehetséges is a legközelebbi években a kolhozok tömeges áttérése az új munkadíjazási formára.

c. A pénzbeni munkadíjazásra való áttérés megkívánja a kolhozvezetőségek és a helyi párt-, tanács-, mezőgazdasági szervezetek előkészítő-szervező munkáját, valamint a tudományos intézmények segítségét.

d. A tarifarendszer osztályainak megfelelő díjtételek kialakításakor a kolhozokban feltétlenül mérlegelni kell a konkrét gazdasági lehetőségeket és feltételeket.

e. A munkadíjazással kapcsolatos kérdések vizsgálata során kiemelten nagy figyelmet kell szentelni olyan kérdések kidolgozásának, mint a szocialista nagyüzemi gazdálkodás jelenlegi feladatainak és korszerű követelményeinek leginkább megfelelő tarifarendszer kidolgozása. Egyszersmind fel kell kutatni és hasznosítani kell az élenjáró, kiváló kolhozok és szovhozok hasznos, előremutató tapasztalatait.

A garantált pénzbeni munkadíjazás előnyeit a *csehszlovák* delegáció anyaga a következőkben foglalta össze:

a. Az egységnyi munka díjazása garantáltsággal történhetik, függetlenül a személyi fogyasztásra szánt alapok adott évben várható és meghatározott nagyságától, s ez megerősíti a szövetkezeti tagok bizalmát a szövetkezet gazdasági szilárdságában és távlataiban, fokozza a közös munkában való részvételük érdekeltségét, és előmozdítja az új munkaerőnek, elsősorban a fiataloknak a bevonását a szövetkezeti munkába.

b. Az egyes szövetkezeti tagok munkadíja közvetlenül függ teljesített munkájuk mennyiségétől és minőségétől, de e munkadíjra olyan tényezők is hatást gyakorolnak, amelyek alakulását az egyes szövetkezeti tagok csupán közvetve, korlátozottan befolyásolhatják; maga ez a helyzet is arra ösztönöz, hogy a szövetkezeti tagok személyi jövedelmi viszonyait a csoporttulajdon jellegének szem előtt tartásával közelítsük az állami üzemek dolgozóinak helyzetéhez.

c. A garantált pénzbeni munkadíjazás csökkenti a munkaegységnek mint a munka és a személyi jövedelem mércéjének a jelentőségét, és lehetővé teszi a munkadíjazásnak közvetlenül az egységnyi munkateljesítményre vagy az egységnyi termékre vonatkoztatott meghatározását; ez megkönnyíti a szövetkezeti tagok munkaráfordításainak számbavételét az önköltségszámítás során, és az egyes szövetkezetek önköltségének összehasonlítását.

d. A garantált pénzbeni munkadíjazás jelentősen előmozdítja a takarékos gazdálkodást, mert a tervezett pénzjövedelemből indul ki, és csak a tervezett pénzkiadásokat és csupán a tervezett mennyiségű munkaráfordítást számolja el; a szövetkezeti tagok garantált munkadíját évközben nem lehet megváltoztatni, tehát megnövelni sem.

e. Csökkenti a szövetkezeti tagok háztáji gazdaságának jelentőségét, mert a közös gazdaság árutermelésének növekedésével a szövetkezeti tagok rendszeresen az egész év folyamán elegendő pénzeszközhöz juthatnak szükségleteik kielégítésére.

f. A pénzbeni munkadíjazás közvetve is előmozdítja a közös gazdaság árutermelésének bővítését, mert alkalmazása esetén könnyebben megszervezhető, hogy a közös gazdaság termékeiből a szövetkezeti tagoknak csupán szükségleteik mértékéig adjanak el.

g. A szövetkezeti tagok az év folyamán egyenletesen jutnak jövedelemhez, ezért csökkenthető a fogyasztási eszközök piacára irányuló, jelenleg lökészerűen megnyilvánuló nyomás.

A garantált pénzbeni munkadíjazásra való áttérést főképpen a szervezetileg és gazdaságilag már megerősödött termelőszövetkezetek egész sorában lehet megvalósítani. E munkadíjazási rendszer bevezetésének egyik célja, hogy a munkások

munkabérezésének és a termelőszövetkezeti tagok munkadíjazásának jellege közti különbségek kiegyenlítődjenek, az év folyamán egyenletesebben valósuljon meg a munkadíjazás, csökkenjen a természetes formákban kiosztott termékek mennyisége, növekedjék a takarékoság a termelésben, és a szövetkezeti gazdaságokat új munkaerőkkel lássák el.

Az erős csehszlovák szövetkezetek többségében már kialakítottak átmenő munkadíjazási alapot, amely lehetővé teszi a garantált munkadíjazás kialakítását a társadalmilag átlagos színvonalon, széleskörű premizálási rendszerrel összekapcsolva. Az Agrárgazdaságtani Kutatóintézet kísérleti támaszpontjainak és egyéb csehszlovák termelőszövetkezeteknek a tapasztalatai azt mutatják, hogy igen nagy az érdeklődés a pénzbeni munkadíjazás meghonosítása iránt az átlagos, sőt a gazdaságilag gyengébb szövetkezetekben is. Ez teljesen érthető, ha figyelembe vesszük, hogy éppen az ilyen szövetkezetekben ingadoznak erősen évről évre a gazdasági eredmények, még a munkaegység-előlegeket is legtöbbször rendszertelenül fizetik. Az ilyen esetekben elvárható, hogy a garantált pénzbeni munkadíjazás bevezetése után növekszik a szövetkezeti tagok aktivitása, megjavul a munkaszervezés, jobban használják ki a termelés anyagi-technikai bázisát, és eredményesebben hasznosítják az egész rendelkezésre álló termelőkapacitást. E törekvést nem keresztezheti az a körülmény, hogy a garantált munkadíjazás színvonala az ilyen szövetkezetekben kezdetben alacsonyabb a kiváló szövetkezetekénél.

Kielégítő anyagi-műszaki ellátottság esetén a gyenge és a közepes szövetkezetekben is elérhető a megkívánt hatékonyság a garantált munkadíjazás bevezetésével. Ezért a csehszlovák agrárközgazdászok úgy vélik, hogy a gyenge és a közepes termelőszövetkezetekre vonatkozólag célszerű lenne néhány gazdasági intézkedés kialakítása. (Pl. a szokásos hitelellátáson felül rövid lejáratú hitelek rendelkezésre bocsátása, a termelés növelését és ezáltal a hitelek visszafizetését biztosító technikai-szervezési eljárások kidolgozásával egyidejűleg.)

A garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosításához természetesen meg kell teremteni a szükséges feltételeket. A garantált munkadíjazásra áttérő szövetkezetekben nagy gonddal,

reálisan kell összeállítani a termelési-pénzügyi tervet, különös tekintettel a tervmutatók színvonalára, a pénzjövedelem rendszerességét szolgáló ágazattársításra és a helyi termelési erőforrások olyan kihasználására, amely mérsékeli az ez ideig számottevő különbségeket a növénytermelésben és az állattenyésztésben dolgozó termelőszövetkezeti tagok havonkénti jövedelme között, s az eddiginél rendszeresebbé és biztosítottabbá teheti a munkadíjazást. A teljes és az árutermelésnek, valamint a pénzjövedelmeknek és kiadásoknak a reális negyedévenkénti és havonkénti megtervezése alapul szolgál ahhoz, hogy helyesen határozzák meg a garantált pénzbeni munkadíj nagyságát, és garantálják az év folyamán rendszeres kifizetését.

Nagyon gondosan kell kidolgozni a munkaerőszükséglet tervét. Abból a célból, hogy az élőmunka tervezett mennyisége valóban reális szükségletet fejezzen ki a tervezett termelési mérethez képest és hogy a garantált munkadíjak helyes arányokat képviseljenek az egyes munkafajták és egyes termelési ágazatok között, kívánatos minden szövetkezetben felülvizsgálni, javítani a meglevő teljesítménynormákat és körültekintően megvalósítani a munkák tarifálását. Éppen az új munkadíjazási formának a munkaegység kikapcsolásával való alkalmazása esetén nyilvánulhat meg szembetűnően az egyes teljesítménynormák és tarifális értékelésük közti helytelen viszony. A maximumisan megengedhető munkamennyiség megállapításához fel kell használni a műszakilag megalapozott, időméréssel számított teljesítménynormákat. Rendszeresen kell vizsgálni és értékelni a termelési folyamat során — a nyilvántartás és a könyvelés naprakész és megbízható adatai alapján — az elért termelési eredményeket és a megvalósított munkaráfordításokat.

A saját átmenő munkadíjazási alap létrehozása azért is nagy jelentőségű, mert vele áthidalhatók a munkaráfordítás és a munkadíjazás ideje közt jelenleg még számottevő eltérések. A munkadíjazás átmenő alapja segítségével áthidalhatók a gazdasági eredmények lehetséges ingadozásainak következményei is. A kiváló szövetkezetek tapasztalatai szerint az átmenő alapnak az összes pénzbeni munkadíjazásra szánt eszközök 30—35%-át kell elérniük.

A garantált pénzbeni munkadíjazás előmozdítja a gazdálkodás magasabb fokára való eljutást a termelőszövetkezetekben. E munkadíjazási forma serkenti a szövetkezeti tagoknak, a termelőszövetkezetek legfontosabb termelőerőinek aktivitását és kezdeményező készségét, új, konkrétabb viszonyokat szül a szövetkezet és egyes szövetkezeti tagok között.

A pénzbeni garantált munkadíjazás kiemelkedően fontos eleme a szövetkezeti üzemek gazdasági elszámolás alapján történő vezetésének.

A felvázoltak ellenére sem helyes azonban a munkadíjazási formának a hatókörét túlértékelni. Az csupán egyike a szövetkezeti gazdaság lendületes fejlesztését biztosító komplex eljárásoknak.

A garantált pénzbeni munkadíjazás hatékonyságához min- denekelőtt szükséges: a helyes, a helyi viszonyokkal számot vető termelésszervezés a fő termelési ágazatok ésszerű társítása alapján, továbbá a korszerű technológia, a hatékony gépesítés, a szocialista munkaszervezés, a szövetkezeti vezetőszervek cél- tudatos irányító tevékenysége, a szövetkezeti tagok közti rendszeres politikai nevelőmunka. Feltétlenül szükséges, hogy a garantált pénzbeni munkadíjazás meghonosításával párhuzamosan sokrétű termelési, technikai és politikai-szervezési intézkedések honosodjanak meg, s ezáltal a szövetkezeti tagoknak a garantált pénzbeni munkadíjazás hatására megnőtt aktivitása kedvező anyagi-termelési feltételek között hatékonyan bontakozhasson ki.

5. A KONFERENCIA HATÁROZATA

A tanácskozás a pénzbeni munkadíjazás általános gyakorlati tapasztalatairól és tudományos vizsgálati eredményeiről határozatilag a következőket állapította meg:

a. A tanácskozáson nagy érdeklődéssel hallgatták meg az egyes küldöttségek beszámolóit a szövetkezeti munkadíjazás jelenlegi helyzetéről, különösen a garantált pénzbeni munkadíjazás tapasztalatairól. E beszámolók azt mutatták, hogy a garantált pénzbeni munkadíjazás ez idő szerint a legtöbb ország termelői szövetkezetei számára a korábbinál haladóbb munkadíjazás-

forma, és előmozdítja a szövetkezeti tagok helyzetének közelítését a munkásokéhoz, a többi népgazdasági ág dolgozóihoz személyes jövedelmük tekintetében, s ezért elsőrendű fontosságú a szövetkezeti tagok anyagi érdekeltségének fokozása szempontjából. A tanácskozás résztvevői úgy vélik, hogy a garantált pénzbeni munkadíjazás nagyon fontos eszköze lehet a takarékos termelés meghonosításának, és fontos eleme a termelőszövetkezetekben az üzemben belüli gazdasági elszámolásnak.

b. A garantált pénzbeni munkadíjazás jelentőségeiből és céljaiból kiindulva számot kell vetni azzal a ténnyel, hogy az egyes országok és az egyes szövetkezetek gazdasági színvonala különböző, s ezért a tanácskozás a garantált pénzbeni munkadíjazás különféle formáinak a tanulmányozását tartja célszerűnek. A garantált pénzbeni munkadíjazás és a munkaértékelés különféle formáinak megismerésével lehetőség nyílik arra, hogy a módszerekből a széleskörű gyakorlati alkalmazásra legalkalmasabbakat kiválasszuk, és megfelelő javaslatokat készítsünk a tudományos kutatómunka további irányaira.

c. A tanácskozás szükségesnek tartja, hogy a garantált pénzbeni munkadíjazás bevezetésének problémájáról rendszeres és széleskörű véleménycsere valósuljon meg a KGST-országok között, amely előmozdíthatja a jelenleg még nem teljesen egységesen felfogott elméleti és módszertani kérdések kidolgozásának meggyorsítását. Ide sorolhatók az olyan kérdések, mint a garantált pénzbeni munkadíjazásnak a gazdaságilag gyenge szövetkezetekbe való bevezetése, a premizálás alapelvei, a szövetkezeti termékek egy részének eladása a tagoknak, egységes tarifarendszer és tarifadíjtételek megállapítása, a vezetők anyagi érdekeltségének fokozását biztosító módszerek és így tovább.

Külön figyelmet kell szentelni az üzemben belüli gazdasági elszámolás bevezetésével kapcsolatos munkadíjazási kérdések kidolgozásának.

d. A KGST-országok közötti szoros együttműködés fejlesztése céljából a tanácskozás kívánatosnak tartja:

1) megbízni a résztvevő országok tudományos kutatóintézményeit azzal, hogy az adott problematikát foglalják bele tudo-

mányos kutatómunkájuk tervébe, részletesen dolgozzák fel a garantált pénzbeni munkadíjazás alkalmazásának 1960. évi tapasztalatait, és cserélik ki a vele kapcsolatos beszámolókat. E beszámolókat a Bolgár Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetnek 1961. március végéig küldjék meg. A bolgár intézet, a téma koordinálója, feldolgozza ezeket a beszámolókat, s az összesített következtetéseket az egyes résztvevő országoknak 1961 májusának végéig eljuttatja;

2) felkéri a szovjet küldöttséget arra, hogy ismertesse meg a többi országot a műszakilag megalapozott normázás tapasztalataival, főképpen a kolhozoknak javasolt egyszerű normázási módszerekkel, valamint a kolhozközi normázóállomások szervezésével és rendszerével.

IV.

AZ AGRÁRGAZDASÁGTANI TUDOMÁNYOS KUTATÓMUNKÁ HELYZETE ÉS NEMZETKÖZI KOORDINÁLÁSA A SZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

Az értekezéslet 4. napirendi pontjával kapcsolatosan a vitában való részvétel sorrendjében ismertetjük az elhangzott beszámolókat, a megküldött írásos anyagokat, valamint a hozott határozatokat.

1. AZ AGRÁRGAZDASÁGI ÉS ÜZEMSZERVEZÉSI KUTATÁSOK ÁLTALÁNOS HELYZETE MAGYARORSZÁGON; A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMTANI INTÉZETÉNEK A NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ELMÉLYÍTÉSÉRE VONATKOZÓ JAVASLATAI

Magyarországon az agrárgazdasági és üzemszervezési kutatásokkal elsősorban a szakterület három *önálló tudományos kutatóintézete* foglalkozik. Ezek:

A Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézete,

Mezőgazdasági Üzemszervezési Intézet (Földművelésügyi Minisztérium),

Állami Gazdaságok Szervezési Kutatóintézete (Földművelésügyi Minisztérium).

Az agrárgazdasági és üzemszervezési kutatásokkal foglalkozó *intézeti osztályok* közül jelentőségüknél fogva kiemelkednek:

a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Mezőgazdasági Osztálya és

az ún. tájintézetek üzemgazdasági csoportjai (6 intézet és 2 mezőgazdasági akadémia).

Az agrárgazdasági, üzemszervezési kutatómunkát jelentősen segíti a jól szervezett Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ.

Magyarországon 162 tudományos munkatárs dolgozik az önálló kutatóintézetekben, valamint a más irányú kutatóintézetek osztályain és az aspirantúrán agrárgazdaságtani és mezőgazdasági üzemtani témákon. A tanszékeken és más szervezetekben 35 fő foglalkozik e tudományos ágakkal. A kutatói létszám és a kutatási segéderők között igen rossz az arány. 1960-ban 197 tudományos munkatársra csupán 87 kutatási segéderő jut.

Magyarországon a tudományos munka koordinálásának feladatait régóta a Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztályának Ökonómiai és Üzemszervezési Bizottsága látja el. Az 1960. évtől az együttműködés és a koordinálás lényegesen egyszerűbbé és könnyebbé válik a távlati tudományos kutatási tervek kidolgozásának eredményeképpen.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1959-ben határozatot hozott az „Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv” elkészítéséről. A távlati tudományos kutatási terv célja, hogy a kutatóintézmények munkáját, a rendelkezésre álló anyagi erőket és szellemi felkészültséget a népgazdaság, a tudományok és a kulturális fejlődés legfontosabb feladatainak megoldására összpontosítsa.

A beszámoló kiemelte a távlati kutatási tervek jelentőségét, a tudományos munka országok közötti összehangolásának megjavítása szempontjából.

A magyar delegáció beszámolója részletesen ismertette a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének szervezeti felépítését és munkatervét. Felsorolta az egyes témák kutatásainak eddigi eredményeit és a publikációkat.

Vázolta a beszámoló az agrárgazdasági tudományos kutatóintézetek moszkvai értekezletén hozott határozatok végrehajtását, s az együttműködés megjavítására és fejlesztésére különféle javaslatokat terjesztett elő.

A magyar delegáció véleménye szerint igen helyes volt a szovjet kezdeményezés: az agrárgazdasági tudományos kutató-

intézetek képviselői értekezletének az összehívása, s ezt évről évre rendszeresen meg kellene ismételni. Az agrárgazdasági kutatóintézetek képviselőinek értekezlete a jövőben elsősorban a koordinált kutatási témák területén elért eredményekkel, fogyatékokkal foglalkozna, s ezzel előmozdítaná a nemzetközi tapasztalatok kölcsönös hasznosítását és a sikeresen alkalmazott módszerek elterjesztését. Az értekezleten természetesen szükség esetén nem koordinált témák beható megvitatására is sor kerülhet. Az agrárgazdaságtani kutatóintézetek képviselőinek értekezletén tulajdonképpen kétféle témát célszerű napirendre tűzni:

1) Egy-egy kiemelt kérdést (pl. a rajonizálás, a specializálás és a gazdálkodási rendszerek kutatása során elért eredmények),

2) a nemzetközileg koordinált témák beszámolóit és ezek megvitatását.

A jól előkészített és kellően megszervezett symposionok kiváló eredményekkel jártak eddig is a nemzetközi együttműködés elmélyítésében. A magyar delegáció javasolta, hogy a szakma legfontosabb témáiról előre meghatározott terv szerint rendezzenek symposionokat. Míg a kutatóintézetek igazgatóinak, képviselőinek értekezletei leginkább általános, koordináló jellegűek lennének, addig a symposionok tudományos munkaértekezlet formáját ölténék. A megoldásra váró probléma fontosságától, az elért kutatási eredményektől függően évente vagy kétevente kellene symposionokat rendezni. A symposionok közismerten viszonylag egyszerű szervezéssel és kis költséggel rendezhetők. Az együttműködés egyik legfontosabb alapja a személyes kapcsolatok létesítése. Az egyes témakörökből megtartott symposionok kiválóan alkalmasak személyes munkakapcsolatok kiépítésére és fenntartására.

A Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya és a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézete nevében a magyar delegáció javasolta, hogy 1962. év júniusában Magyarországon rendezzenek symposiont a mezőgazdasági termelés belterjes fejlesztésének elméleti és gyakorlati problémáiról.

A magyar küldöttség az említett szervek nevében azt is javasolta, hogy 1961. év őszén Budapesten tartsák az agrár-

gazdaságtani kutatóintézetek igazgatóinak és képviselőinek III. konferenciáját.

Az együttműködés elmélyítését megkönnyítené, ha a szocialista országok kutatóintézeteiben készülő könyveket, broszúrákat és egyéb kiadványokat orosz nyelvű tartalomjegyzékkel, a táblázatokat és ábrákat pedig orosz, illetőleg német nyelvű feliratokkal látnák el. Kívánatos lenne orosz vagy német nyelvű összefoglalók közlése is.

Az együttműködést és a tapasztalatok kölcsönös felhasználását előmozdítaná az intézetek évi zárójelentésének vagy a zárójelentések rövid kivonatának kölcsönös megküldése is.

A szocialista országokban az agrárgazdasági-üzemszervezési kutatómunkát nehezíti az agrárgazdaságtani fogalmak és mutatók egységes használatának hiánya. 1959-ben a moszkvai értekezleten már elfogadtak egy javaslatot az egységes terminológiai szótár elkészítésére. E munka azonban mind ez ideig nem kezdődött el. Ezért a kérdés jelentőségének megfelelően ismételtlen foglalkozni kellene a terminológiai szótár elkészítésének problémájával. Célszerű lenne a szocialista országok képviselőiből szerkesztő bizottságot alakítani erre a célra. Az agrárgazdasági fogalmak és mutatók egyöntetű használata nagymértékben hozzájárulna a tudományág fejlődéséhez és jelentősen előmozdítaná a nemzetközi együttműködés fejlesztését, s az egységesen használható fogalmaknak és mutatóknak a kidolgozása, rendszerezése a hatékony együttműködés egyik fontos területét is képezné.

A magyar delegáció végezetül az eddigi négy koordinált kutatási témának újabb problémákkal való kiegészítését javasolta.

2. AZ AGRÁRGAZDASÁGTANI KUTATÁSOK HELYZETE A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN

A Román Népköztársaságban még nincs önálló agrárgazdaságtani kutatóintézet. Ilyen intézet megszervezésének előkészületei azonban már megkezdődtek. Az elmúlt években az agrárgazdaságtani üzemszervezési kutatómunkát zömmel a Ro-

mán Tudományos Akadémia Központi Mezőgazdasági Kutatóintézetének (ICAR) Agrárökonómiai Osztályán, az Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Mezőgazdasági Osztályán és más ágazati intézetek üzemszervezési osztályán végezték. Az eddigi munkák közül kiemelkedik a mezőgazdasági termelés rajonizálását és elhelyezését kutató munka. A tudományos tevékenység másik nagy területét a termelőszövetkezetek gazdasági megszilárdulásának különféle kérdései alkották. A jövőben a román agrárközgazdák különös figyelmet kívánnak fordítani a melioráció ökonómiai kutatására.

3. AGRÁRGAZDASÁGI KUTATÁSOK A LENGYEL NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN

Lengyelországban is több főhatóság alatt különféle szervezetek foglalkoznak agrárgazdasági és üzemszervezési kutatásokkal. Ezeknek munkáját a Lengyel Tudományos Akadémia Agrárökonómiai Bizottsága koordinálja. A Bizottság 40 főből áll, és a tudományos munka tematikáját összehangoló tevékenysége kiterjed minden egyes kutató szervezetre.

A Lengyel Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Kutatóintézete mind a kutatók létszámát, mind pedig a végzett munka nagyságát illetően a legnagyobb agrárgazdaságtani és mezőgazdasági üzemtani jellegű kutatóintézet Lengyelországban. Az Intézet hat tudományos osztályból áll:

- 1) Általános agrárgazdaságtani osztályból,
- 2) agrárpolitikai és szociológiai osztályból,
- 3) a termelés területi elhelyezésével és specializálásával foglalkozó osztályból,
- 4) állami gazdaságok gazdaságtanával és üzemszervezésével foglalkozó osztályból,
- 5) termelőszövetkezeti gazdaságtani és üzemszervezési osztályból,
- 6) egyéni parasztgazdaságok üzemstatistikájával és jövedelemelemzésével foglalkozó osztályból.

Az Intézet összes személyi állománya 177 fő; ebből 72 tudományos munkatárs, 48 kutatási segéderő, 37 üzemekben,

illetőleg közigazgatási szerveknél működő adatgyűjtő, és 20 adminisztratív dolgozó.

Az Intézetben kutatott témák közül jelentőségükkel a következők emelkednek ki:

1) A mezőgazdasági termékek önköltségének vizsgálata, az árképzés, valamint a termelési érték nagyságának és összetételének kutatása,

2) a mezőgazdasági termelés elhelyezése, specializálása, e kérdések gazdaságföldrajzi vonatkozása, valamint az üzemszrendszerek problémája,

3) a föld gazdasági értékelése,

4) a munkajavadalmazás kérdései.

4. A SZOVJETUNIO AGRÁRGAZDASÁGTANI TUDOMÁNYOS KUTATÓINTÉZETÉNEK MUNKÁJA

Mint a magyar szakirodalomban ismeretes, az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének eddigi kiadványai már két ízben is részletes tájékoztatást adtak ennek az intézetnek a szervezetről és kutatómunkájáról. Ezért ez alkalommal részletesebben csupán a tematikai, a szervezeti változásokat ismertetjük.

A Szovjetunióban jelenleg több mint 300 szervezet foglalkozik agrárgazdasági-üzemszervezési kutatásokkal. Közülük kiemelkedő szerepet tölt be az Össz-szövetségi Mezőgazdaságtudományi Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézete. Ennek feladata a mezőgazdasági termelés legfontosabb ökonómiai és szervezési kérdéseinek a kutatása, az újítók tapasztalatainak tudományos általánosítása, a kiváló tudományos eredmények és termelési tapasztalatok széleskörű propagálása és bevezetése a termelésbe, valamint tudományosan képzett agrárközgazdászok nevelésének és tananyagok írásának előmozdítása.

Az általános célkitűzéseknek megfelelően az Intézet eddigi öt éves működésével számtalan feladatot oldott meg. Kidolgozták a gazdálkodási rendszerek gazdasági alapjait az egyes üzemek és közigazgatási egységek számára. Foglalkoztak a specializálással és a termelés-koncentrációval, a gépállományok át-

szervezésével, a begyűjtés megváltoztatásával, az új felvásárlási árrendszer kialakításával, a kolhoztermékek önköltségének kiszámításával, a munkajavadalmazás és munkaszervezés haladó formáival, a kolhozszámvitel tökéletesítésével és egyéb kérdések egész sorával.

1960. év folyamán a Szovjetunió vezető szervei megbírálták az Intézet munkáját, és ennek következtében megváltozott az Intézet kutatási programja is. Az Intézet munkájában sokkal jobban előtérbe kerültek azok a kérdések, amelyek mielőbbi gyakorlati megoldásra várnak.

A továbbiakban ismertetjük az Intézet átdolgozott *kutatási tervét*.

I. probléma : A kolhozok és a szovhozok szervezeti-gazdasági erősödése, fejlődési tendenciáik és gazdálkodási tevékenységük elemzése.

Az I. problémán belül a következő témákat és altémákat találjuk:

1) A kolhozok és a szovhozok fejlődésének tendenciái, a gazdálkodási tevékenység évi eredményeinek elemzése és a gazdálkodás fejlesztésének módjai.

2) A kolhozok és a szovhozok, valamint a kolhozközi és a vegyes vállalatok tervezésének, könyvvitelének és vezetésének javítása.

a) A kolhozok és a szovhozok termelési, pénzügyi tevékenységének tervezése és az irányítás szervezete.

b) A mezőgazdasági üzemek egységes számvitelének tervezete.

c) A kolhozközi és a vegyes vállalatok szervezetének és munkájának javítására vonatkozó javaslatok, e vállalatok szerepének fokozása a mezőgazdasági termelésben.

d) A kolhozok új alapszabályának alaptételei.

3) A kolhozok és a szovhozok pénzügyi helyzete és meg erősítésük módjai.

a) A kolhozok pénzügyi helyzetének elemzése és javítására vonatkozó javaslatok.

b) A kolhozok és szovhozok önköltségének elemzése, az önköltség csökkentésének tartalékai, különös tekintettel az értéktörvény felhasználására a mezőgazdaságban.

c) Az I. számú különbözeti földjáradék meghatározásának elmélete és gyakorlata, javaslat kialakítása e földjáradék elvonására.

d) A mezőgazdasági termékek árképzésének elméleti alapjai és az árelemzések.

e) Az állóeszközök amortizációs normáinak gazdasági értékelése a szovhozokban és a kolhozokban.

4) A munkanormázás, a munkaszervezés és a munkadíjazás a kolhozokban és a szovhozokban; a munka szerinti elosztás gazdasági törvénye.

a) A műszaki normák kialakítása és alkalmazása a kolhozokban és a szovhozokban, valamint a különféle mezőgazdasági munkák osztályozási, besorolási rendszerei.

b) A gépek kihasználásának gazdasági elemzése és javítása a kolhozokban és a szovhozokban.

c) A munkaszervezés haladó formáira, a termelési brigádok méretére, a gépesített munkacsapatokra vonatkozó javaslatok kidolgozása, valamint a különböző övezetekbe tartozó kolhozok és szovhozok termelési tapasztalatainak általánosítása.

d) A pénzbeni munkadíjazás progresszív formáinak széleskörű elterjesztésére vonatkozó javaslat, a kolhozokban és a szovhozokban jelenleg alkalmazott munkadíjazási formák, a munkadíjak színvonalának közelítése.

5) A szovhoztermelés ésszerű megszervezése.

a) A hústermelésre specializált szovhozok gazdálkodásának elemzése és termelésének megszervezése.

b) A szűzföldeken szervezett szovhozok gazdálkodásának elemzése és munkadíjának javítását célzó javaslatok.

c) A kolhozokból szervezett szovhozok gazdálkodásának elemzésére és fejlesztésére vonatkozó javaslatok.

II. probléma: A mezőgazdasági termelés fejlesztésének alapvető kérdései az általános fejlődés keretében és a gazdálkodási rendszerek gazdasági alapjai.

6) A mezőgazdaság általános fejlesztésének alapvető gazdasági problémája.

7) A mezőgazdasági termékek iránti szükségletnek és a termelés volumenének meghatározása, valamint a begyűjtés köztársaságonkénti megosztása.

8) A földalap hasznosításának javítása, a földkataszter kidolgozása és az erdőgazdálkodás fejlesztése.

9) A technika fejlődésének fő irányai a mezőgazdaság általános fejlesztésén belül, valamint a gépszükségletnek és a beruházásoknak a meghatározása.

10) A munkaerőforrások ésszerű kihasználása a mezőgazdaság általános fejlődésének keretében, a növénytermelés és az állattenyésztés technológiájának korszerűsítése.

a) A munkaerőszükséglet és a mezőgazdasági munkaerőtartalékok ésszerű felhasználása.

b) A növénytermelés és állattenyésztés technológiájának fejlesztése.

c) A gyapot és egyéb textilnövények termelésének távlatai, tekintettel a kémiai ipar fejlődésére.

11) A termelés területi elhelyezése, specializálása, a belterjesítés és a tudományosan megalapozott gazdálkodási rendszerek gazdasági alapjai.

12) Az egyes kerületek (határterületek) tudományosan megalapozott gazdálkodási rendszerei, specializálása, a termelés területi elhelyezése és a mezőgazdaság fejlődésének távlatai.

13) Az egységes típusú mezőgazdasági vállalat alapjai és szervezeti, gazdasági felépítése.

14) Az Amerikai Egyesült Államokkal és más kapitalista országokkal folytatott mezőgazdasági termelési verseny mérése, valamint a kiváló technológiai, technikai, szervezési és termelési tapasztalatok tanulmányozása és felhasználása.

15) A kommunista társadalom építésének elméleti és gyakorlati kérdései a mezőgazdaságban.

5. AZ AGRÁRGAZDASÁGI KUTATÁSOK HELYZETE A CSEHSZLOVÁK SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGBAN

A csehszlovák agrárgazdasági kutatások 1951—1965. évi programját a népgazdasági fejlesztés harmadik ötéves tervének alapvető politikai-gazdasági problémái határozzák meg. Eszerint alapvető feladat az, hogy a területegységről minél nagyobb hozamot érjenek el a lehető legkisebb önköltséggel úgy, hogy az

ország elérje a mezőgazdasági termelésnek más országokban kialakult maximális belterjességét. Ehhez előfeltétel a szocializmus teljes győzelme falun, a mezőgazdasági üzemek szervezeti-gazdasági megerősödése és a szövetkezeti parasztság szocialista öntudatának a növekedése.

Az agrárgazdasági kutatások a következő öt évben vizsgálják a belterjesség maximális fokozásának útjait, a munkatermelékenység fokozásának lehetőségeit, a termelés gazdasági hatékonyságának növelését — elsősorban a mezőgazdasági termelés ésszerűbb elhelyezése és a gazdálkodási rendszerek kidolgozása útján —, az anyagi-műszaki bázis jobb kihasználásának módjait, az újabb technológia bevezetésének előfeltételeit, a munkafolyamatok ésszerűsítésének és az önköltség csökkentésének kérdéseit.

Az agrárgazdasági kutatások kiterjednek számtalan más, az előbbiekkal kapcsolatos problémára is, pl. a város és a falu közötti különbség megszüntetésére, a mezőgazdasági munka idényszerűségének csökkentésére, a munkajavadalmozási formák korszerűsítésére (abból a célból is, hogy a mezőgazdasági munka díjazása közeledjék az ipari munkáéhoz). Az állami gazdaságokkal kapcsolatos kutatások fő célja a rentabilitás fokozásának a kérdése lesz. Tanulmányozzák a falu kulturális-szociális kérdéseit, valamint a Csehszlovák Szocialista Köztársaság és más országok mezőgazdasági fejlődésének általános törvényszerűségeit is.

Csehszlovákiában több kutatóintézetben vizsgálják az említett témákat, ezért a kutatómunka koordinálását egy célra szervezett akadémiai bizottság látja el. A munka megszervezése során a következőkben ismertetendő minden egyes téma koordinálását egy személy irányítja.

A vázolt általános jellegű kérdéscsoportokon belül a következő főbb kutatási problémák koordinálását irányozzák elő:

- 1) A mezőgazdaság és a többi népgazdasági ágak gazdasági kapcsolatai.

- 2) A csoporttulajdonról az össznépi tulajdonra való áttérés formái.

- 3) A szocialista mezőgazdasági termelés rendszerei a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban.

4) A szocialista mezőgazdaság elhelyezése és specializálása.

5) A szocialista mezőgazdasági vállalatok üzemben belüli közgazdasági kérdései.

6) A szocialista és a kapitalista országok mezőgazdasági fejlődésének törvényszerűsége.

Csehszlovákiában az agrárgazdaságtani kutatások központi intézménye a Csehszlovák Mezőgazdaságtudományi Akadémia *Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézete*.

1952-ben az Intézet hét részleggel rendelkezett. Az 1959. évi moszkvai értekezleten az Intézet igazgatója bejelentette, hogy a jövőben csak két osztályt szerveznek az Intézetben, nevezetesen Agrárgazdaságtani és Üzemgazdaságtani Osztályt. Erre azonban nem került sor, mert már az előkészületek idején kiderült, hogy a több mint 100 fős Intézetben ez túl nagy munkaszervezeti egység lenne. Jelenleg a következő fő témákat kutató osztályok működnek az Intézetben:

1) A szocialista mezőgazdasági üzemek gazdaságtana és szervezése,

2) a termelés területi elhelyezése és specializálása,

3) a szocialista mezőgazdaság gazdaságtana,

4) a mezőgazdaság kommunizmusba való áttérésének különböző formái.

A következő kérdések kutatásával foglalkoznak az Intézetben:

a. A nagyüzemi gazdálkodás különböző formái a különböző típusú mezőgazdasági üzemekben. A nagyüzemi technológia hatékonysága. A gazdasági önelszámolás kérdései. A bővített újratermelés feltételei.

b. A mezőgazdasági termelés területi elhelyezése; a mezőgazdasági üzemek specializálása, mérete; a termelés koncentrációja; a szocialista táboron belüli munkamegosztás fejlesztése.

c. A mezőgazdaság és a többi népgazdasági ágak között a szocialista társadalmi rend győzelme után keletkező problémáknak, egyebek között a mezőgazdaság jövedelmezőségi kérdéseinek kutatása. A mezőgazdasági beruházások hatékonysága. A mezőgazdasági lakosság személyi jövedelme és a mezőgazdasági termelés alakulásának kapcsolata.

d. A csoporttulajdonról az össznépi tulajdonra való fokozatos áttérés alapkérdései és különféle formái, mint pl. a munkajavadalmazási formák változása, a szövetkezetek közti vállalatok, valamint az egyes szövetkezetek felsőbb szervezeteinek létrehozása és a háztáji gazdálkodás nélküli gazdaságra való áttérés.

6. AGRÁRGAZDASÁGTANI KUTATÁSOK A NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁGBAN

A Német Demokratikus Köztársaságban is — a Csehszlovák Szocialista Köztársasághoz hasonlóan — a Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Agrárökonómiai Szakosztályán készítenek összehangolt kutatási terveket, amelyeket a következőkben ismertetünk.

1) A szocialista termelési viszonyok fejlődése a mezőgazdaságban

(Felelős intézet: a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Intézete, Berlin.)

A mezőgazdaság távlati tervének kidolgozása 1980-ig és a mezőgazdaság tervszerű irányítása szükségessé teszi a szocialista mezőgazdasági újratermelési folyamat pontos ismeretét.

Az NDK mezőgazdaságára vonatkozóan az újratermelési folyamat mindhárom oldala elmélyülő kutatást igényel:

- a) A termelési viszonyok újratermelése,
- b) a munkaerő újratermelése,
- c) a termelőeszközök újratermelése.

A fenti komplex téma 9 témára oszlik, melynek feldolgozásán több intézet dolgozik.

2) A szocialista mezőgazdaság állami irányítása és tervezése

(Felelős intézet: a Berlin—Karlshorsti Ökonómiai Főiskola Mezőgazdasági Ökonómiai Intézete.)

A problémakörök a következők:

a) A mezőgazdaság állami irányításának tapasztalatai és módszerei (konkrét vizsgálatok),

b) az államapparátus szervezetének és a szakképzettségnek a kérdései,

c) az üzemek növekedésének problémái a közigazgatási határok szempontjából,

d) a termelés tervezésének módszerei.

3) A mezőgazdaság termelési ágainak ökonómiája

(Felelős intézet: a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Intézete, Berlin.)

4) A mezőgazdasági termékek iránti szükségletek felmérése

(Felelős intézet: a Lipcsei Egyetem Agrárökonómiai Intézete.)

Problémakörök:

a) Az élelmiszerfogyasztás volumenének megállapítása a fogyasztók jövedelmi szintjének figyelembevételével. A fogyasztás irányzatai nemzetközi viszonylatban,

b) A szövetkezeti parasztok élelmiszerfogyasztása az NDK-ban tájanként.

5) A mezőgazdasági termelés értékvonatkozásai

(Felelős intézet: a Német Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Intézete, Berlin.)

Problémakörök:

a) Az önköltség és az áralakulás vizsgálata,

b) a különbözeti járadék és az adózás,

c) a szocialista mezőgazdaság fejlesztését szolgáló állami segítség (anyagi és pénzügyi támogatás).

6) *A termelési specializáció és kooperáció*

(Felelős: Agrárökonómiai Kutatócsoport, Anklam.)

Problémakörök:

- a) Mutatószámok kialakítása a szocialista mezőgazdasági üzemek szervezetének és teljesítményeinek értékeléséhez,
- b) elméleti és kísérleti kutatások az egyes üzemek optimális nagyságára vonatkozóan,
- c) a szocialista nagyüzemek termelőegységeinek kombinációi és kölcsönös kapcsolatai,
- d) a termelőegységeknek és a segédüzemeknek elhatárolása, kölcsönös kapcsolatai, legcélszerűbb szervezeti formái,
- e) a termelés koncentrációjának, specializációjának és a termelőegységek kialakításának hatása a szocialista üzemek tervezésére és állami irányítására.

7) *A beruházások hatékonysága*

(Felelős intézet: a Jénai Egyetem Agrárökonómiai Intézete.)

8) *A nagyüzemi termelési ágak technológiája*

(Felelős intézet: a Gundorfi Mezőgazdasági Üzemi és Munkatudományi Intézet.)

9) *A szocialista mezőgazdasági üzemek vezetése*

(Felelős intézet: a Gundorfi Mezőgazdasági Üzemi és Munkatudományi Intézet.)

Különös jelentőséget kell tulajdonítani e téma keretében az önálló gazdasági elszámolásnak. E komplex témához tartoznak az üzemvezetés korszerűsítésére irányuló törekvések vizsgálatai is, mint pl. diszpécierszolgálat, operatív üzemellenőrzés az iparban alkalmazott segédeszközökkel.

10) *Egységes munkadijazási rendszer*

(Felelős intézet: a Gundorfi Mezőgazdasági Üzemi és Munkatudományi Intézet.)

11) *A számvitel gépesítése a szocialista mezőgazdaságban*

(Felelős: Agrárökonómiai Kutatócsoport, Anklam.)

A téma keretébe tartozik olyan matematikai módszerek kidolgozása is, amelyek a mezőgazdaság népgazdasági szintű tervezéséhez szükségesek.

12) *A termelőszövetkezetek termelőeszközökkel való ellátása, a gépi javító szolgálat*

(Felelős intézet: a Bernburgi Agrárökonómiai Intézet.)

Itt egyik önálló kutatási témaként jelentkeznek a gépállomások gépjavító állomásokká való átszervezésének problémái.

7. AZ AGRÁRGAZDASÁGTANI KUTATÁSOK SZERVEZETE ÉS FELADATAI A BOLGÁR NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN

A Bolgár Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztályán Agrárgazdaságtani Bizottság működik, amelynek feladata a kutatási munkák összehangolása és a kutatási feladatok kijelölése. A Bizottság megvitatja az alkalmazásra kerülő módszereket és a befejezett kutatások eredményeit.

Az agrárgazdaságtani kutatásokban központi szerepe van a Bolgár Tudományos Akadémia Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézetének. Az Intézetben a következő témák kutatására szerveztek önálló osztályokat:

1) A termelés területi elhelyezése, specializálása és a gazdálkodási rendszerek,

2) a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok termelés-szervezése,

3) a mezőgazdasági munka gazdaságtana,

4) az állattenyésztés gazdaságtana,

5) a mezőgazdasági termékek önköltsége, ára és értékesítése.

Az Agrárgazdaságtani Tudományos Kutatóintézet 1960. évi tematikai terve :

I. probléma : A mezőgazdasági termelés rajonizálása és specializálása.

1. téma : A mezőgazdasági termelés területi elhelyezése, a mezőgazdasági rajonok, alrajonok határainak körvonalazása és specializálásának meghatározása.

2. téma : Alkalmassági övezetek kidolgozása.

3. téma : A mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipar nyersanyagbázisa.

4. téma : A hegyvidéki és dombvidéki területek mezőgazdaságának termelési iránya és fejlődése.

II. probléma : Tudományosan megalapozott gazdálkodási rendszerek.

1. téma : Két okrug* gazdálkodási rendszerének a kidolgozása.

2. téma : A gazdálkodási rendszer keretében ésszerű vetésforgók összeállítása az egyes tudományos kutatóintézetek területén működő szövetkezetekben.

3. téma : Gazdálkodási rendszerek kialakítása a termelőszövetkezetekben.

III. probléma : A föld gazdasági értékelése.

IV. probléma : Munkaerőgazdálkodás a mezőgazdaságban és a munkatermelékenység fokozásának gazdasági eszközei.

1. téma : A munkaszervezés haladó formái a szövetkezetekben.

* Közigazgatási egység, amely a járások és a megyék át-szervezésével, összevonásával jött létre 1958-ban (Szerk.).

2. *téma* : A garantált munkajavadalmazás a termelőszövetkezetekben.
3. *téma* : A vezetők munkajavadalmazása a termelőszövetkezetekben.
4. *téma* : A mezőgazdasági munkaerőmérleg egyes kérdései.
5. *téma* : Az egyik hegyvidéki okrug munkaszervezési problémái a szövetkezetekben.
6. *téma* : A gépi szállítóeszközökkel dolgozók munkájának normázása.

V. probléma : A bővített újratermelés kérdései a szocialista mezőgazdaságban.

1. *téma* : A bővített újratermelés a termelőszövetkezetekben.
2. *téma* : A szocialista mezőgazdaság belterjesítése.

VI. probléma : A beruházások gazdasági hatékonysága és az anyagi-műszaki eszközök kihasználásának fokozása.

VII. probléma : A szocialista mezőgazdaság ágazatainak gazdaságtana.

1. *téma* : Az ágazatok összetétele a gyümölcstermelő rajonok termelőszövetkezeteiben.
2. *téma* : Az egyes ágazatok jövedelmezősége és annak fokozása.
3. *téma* : A bolgár dohánytermelés fő gazdasági kérdései.

VIII. probléma : Az önköltségcsökkentés, az árak javítása és a mezőgazdasági termékek értékesítési rendszere.

1. *téma* : A fontosabb szövetkezeti termékek önköltségének elemzése.
2. *téma* : Különbözeti földjáradék és a mezőgazdasági termékek árának képzése.
3. *téma* : A gazdasági önelszámolás bevezetése a termelőszövetkezetekbe.

8. HATÁROZATOK AZ AGRÁRGAZDASÁGTANI KUTATÁSOK KOORDINÁLÁSÁRA

A szocialista országok agrárgazdaságtani kutatóintézetei képviselőinek II. konferenciája megállapította, hogy igen sikeresen alakult az együttműködés a koordinált négy probléma kutatásában.

A négy koordinált téma:

1) A mezőgazdasági termékek önköltségének kiszámítása a kolhozokban és a termelőszövetkezetekben,

2) a mezőgazdasági termelés területi elhelyezése, specializálása és a tudományosan megalapozott gazdálkodási rendszerek,

3) a munkaszervezés és a munkadíjazás haladó formái,

4) a föld gazdasági értékelése.

A konferencia megállapította, hogy az I. Tudományos-módszertani Értekezlet (Moszkva, 1959) határozatait a résztvevő felek általában teljesítették, mégis a jelenlegi együttműködésben különféle fogyatékoságok is találhatók.

A szocialista országok különféle intézetei kölcsönösen kicserélték egymással kutatási terveiket, áttekintést kaptak a többi országok agrárgazdaságtani kutatásairól. Ugyanakkor előfordult, hogy a kölcsönösen megküldött anyagok adminisztratív és szervezési hibák következtében nem érkeztek meg rendeltetési helyükre.

Az együttműködés másik fogyatékosága, hogy a kölcsönösen megküldött anyagok sokszor csak a koordinált négy kutatási témára terjedtek ki, és nem ölelték fel az intézetek egész kutatómunkáját. Az egész intézeti kutatómunkát ismertető tematikai tervek megküldése pedig meggyorsítaná a különféle kérdések megoldását, és esetleg feleslegessé tenné másol újabb kutatások beindítását vagy a kezdő lépések megtételét. Néhány esetben előfordult az is, hogy az együttműködő felek a koordinált témákkal kapcsolatosan alkalmazott módszereket sem küldték meg egymásnak.

Bizonyos fogyatékoságok tapasztalhatók a különféle dokumentációk és beszámolók cseréjében is.

Az agrárgazdaságtani kutatóintézetek képviselőinek második értekezlete az említett fogyatékok kijavítására javasolja a következőket:

a. Létre kell hozni az évi és távlati tudományos kutatási tervek rendszeres és közvetlen cseréjét az összes agrárgazdaságtani kutatóintézetek igazgatói között. A cserét akkor célszerű végrehajtani, ha a felügyeleti jogkört gyakorló főhatóság az egyes országokban már jóváhagyta a kutatási tervet.

b. Kívánatos megvalósítani az összes alapvető feladatok kutatásával kapcsolatos módszertani anyagok kölcsönös és közvetlen cseréjét az intézeti igazgatók között. Az alkalmazott módszereket az elkészített metodikai javaslatok elfogadása után helyes mielőbb egymással ismertetni.

c. Az egyes témákat koordináló intézeteknek kellene a téma megoldása során alkalmazható munkamódszert főbb vonásaiban kidolgozniuk. Ebből a célból helyes lenne, ha a koordinálást végző fél az általános munkamódszer és az egységes metodika kidolgozása végett a kutatásban részt vevő felekből speciális bizottságot alakítana. A résztvevő országok megállapodhatnak az egyes alkérdések kidolgozásában, a határidőben és a munka elvégzésének szakaszaiban.

d. Az egyes befejezett kutatásokról szóló jelentéseket a lehetőségek szerint minél gyorsabban kívánatos kölcsönösen megküldeni. Célszerű nemcsak a publikált, hanem a nem publikált anyagok kicserélése is. Nagyon helyes, ha ezek a jelentések rövid német, illetőleg orosz nyelvű összefoglalókat is tartalmaznak.

e. Célszerű nagyobb figyelmet fordítani arra, hogy a résztvevő országok agrárgazdasági folyóiratai az egyes tanulmányok után rövid orosz és német nyelvű kivonatokat is közöljenek.

Helyes, ha az agrárgazdaságtani folyóiratok szerkesztősegei — az egyes országok szakembereinek és a szakma iránt érdeklődőknek gyorsabb és részletesebb tájékoztatása végett — előre kijelölik a kölcsönösen közlésre kerülő tanulmányokat.

f. Az agrárgazdasági kutatóintézetek képviselőinek I. és II. tudományos módszertani értekezlete bebizonyította, hogy ezek a konferenciák a kölcsönös együttműködés javításának egyik legértékesebb szervei.

g. A jelenlegi értekezlet az eddig koordinált négy témát a következőkkel javasolja kiegészíteni:

1) A tervezés fejlődése és a tervezési módszerek fejlesztése a mezőgazdaságban (mind a mezőgazdasági üzemeknek, mind a mezőgazdaság egészének vonatkozásában),

2) az újabb mezőgazdasági technológia és technika jelentősége és gazdasági értékelése,

3) az agrárgazdaságtan egységes terminológiájának kialakítása.

h. A II. értekezlet javasolja — a tapasztalatok és vélemények kölcsönös kicserélése céljából — a következő symposionok szervezését:

1) A munka termelékenysége, normázása és díjazása (1961, NDK),

2) az egységes agrárgazdaságtani terminológia (1962, Varsó),

3) a mezőgazdasági termelés belterjesítésének elméleti-gyakorlati problémái (1962, Budapest),

4) a meliorációk gazdasági hatékonyságának kérdései (1962, Bukarest).

i. Az agrárgazdaságtani kutatóintézetek képviselőinek II. értekezlete örömmel üdvözli a magyar delegáció javaslatát és egyetértését fejezi ki azzal, hogy a soron levő III. konferenciát Budapesten, 1961. október elején szervezzék meg.

A kiadásért felelős
BERNÁT GYÖRGY
az Akadémiai Kiadó igazgatója

*

Felelős szerkesztő
JOLSVAY ALAJOS

*

Műszaki szerkesztő
FÜLÖP ANTAL

*

A kézirat nyomdába érkezett: 1961. május 29.
Példányszám: 5000 — Terjedelem: 7 (A/5) fv

*

Akadémiai Nyomda, Budapest, V., Gerlőczy u. 2
Felelős vezető
BERNÁT GYÖRGY

A Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének

GAZDÁLKODÁS

című folyóirata

foglalkozik a mezőgazdaság üzemgazdasági, üzemszervezési, ökonómiai kérdéseivel. E tárgykörből tudományos igénnyel megírt elvi és gyakorlati cikkeket és tanulmányokat közöl. Megismertet a korszerű nagyüzemi gazdálkodás vezetésének, a munkatermelékenység és a jövedelmezőség fokozásának módszereivel, tájékoztat a tudományos eredményekről és a legjobb gyakorlati tapasztalatokról.

Felhívja a figyelmet a szakirodalom jelentős műveire, könyvkritikákat közöl a megjelent új szakkönyvekről.

A

GAZDÁLKODÁS

háromhavonként jelenik meg, *előfizetési ára egy évre 40 forint.*

✱

Előfizethető a Posta Központi Hirlapirodánál (Budapest, V József Nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál.

Csekkszámlaszám :

egyéni előfizetésre : 61.1268

közületi előfizetésre : 61.066

Legközelebb megjelenik a sorozatban :

ERDEI FERENC

ÜZEMSZERVEZÉSI KÉRDÉSEK A SZOCIALISTA MEZŐGAZDASÁGI NAGYÜZEMBEN

112 oldal — 15×21 cm — Fűzve 12,— Ft

A termelés technikai fejlődése és a szocialista nagyüzemek létrejötte a mezőgazdaságban is a munkamegosztás, a szakosítás fokozódásához vezet, ez pedig a népgazdaság ezen ágában is megteremti a gyáriparához hasonló üzemszervezés lehetőségeit és feltételeit. Napjainkban tehát a hagyományos mezőgazdasági üzemszervezés elavulttá válik, és a szocialista nagyüzemekben a termelésnek új, gyárszerű, ipari jellegű szervezési formái bontakoznak ki.

Ezt a folyamatot tárgyalja négy fejezetben *Erdei Ferenc* akadémikus tanulmánya, és a témát több oldalról megközelítve mélyreható elemzés útján ad feleletet a felmerülő kérdésekre.

Az első fejezetben a problémakör történeti megjelenését s elméleti összefüggéseit tárja fel. A második fejezetben az ipari analógiát vizsgálja abból a szempontból, hogy a modern gépi nagyipar üzemszervezési tapasztalatai mennyiben használhatók fel a mezőgazdasági termelés nagyüzemi megszervezésében. A harmadik fejezetben ismerteti a legjellemzőbb új hazai üzemszervezési kezdeményezéseket, a negyedikben pedig a jelenlegi viszonyok között megoldandó gyakorlati feladatokat világítja meg, külön az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben, végül azokat a tudományos kutatási feladatokat körvonalazza, amelyeket a további fejlődés érdekében kell elvégezni.

Ára: 15,— Ft